

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADINLARIN DİNİ TUTUM VE DAVRANIŞLARI
(Van İl Merkezi Örneği)

Sümeyye AKBAŞ ÖZER

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Süheyl ÜNAL

İZMİR – 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kadınların Dini Tutum ve Davranışları (Van İl Merkezi Örneği)” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

....../....../.....

Sümeyye AKBAŞ ÖZER

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Kadınların Dini Tutum ve Davranışları (Van İl Merkezi Örneği)

Sümeyye AKBAŞ ÖZER

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Felsefe ve Din Bilimleri Programı

Çalışma; giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşan bir alan araştırmasıdır. Giriş bölümünde araştırmanın problem durumu, konusu, amacı ve önemi, kapsam ve sınırlılıkları, yöntemi açıklanmıştır. Birinci bölüm araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturmakta, ikinci bölüm ise görüşmelerden elde edilen bulguların aktarılması ve yorumlanmasından oluşmaktadır.

Araştırmamızın teorik bölümünde, din psikolojisinin konuları içinde bulunan dini tutum ve davranışların, ibadet hayatlarının ve inanç durumlarının yetişkinlik ve yaşlılık dönemindeki gelişimi, konuyla ilgili yapılan ampirik çalışma sonuçları baz alınarak tahlil edilmeye çalışılmıştır.

Yine teorik bölümde dindarlık, dindarlığın boyutları, kadın dindarlığı kavramları ele alınmıştır. Bu bağlamda öncelikle yaş gruplarına göre kadınların gelişimsel özellikleri ele alınmış ve söz konusu dönemdeki kadınların dini tutum ve davranışları incelenmiştir.

Araştırmamızın uygulama aşamasında, 25-75 yaşları arasındaki kadınların dinî tutum ve davranışları ile dindarlık düzeyleri araştırılmıştır. Araştırmayı; Van il merkezindeki çeşitli mahallelerde yaşayan 31 kadınla yapılan mülakat ve elde edilen sonuçları teşkil etmektedir. Bu şekilde toplanan veriler betimsel analiz tekniği ile incelenmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, konumuza dâhil olan Van'lı kadınların dinî inanç ve ibadet düzeylerinin yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dindarlık, Kadın Dindarlığı, Dinî Tutum, Dini Davranış, İbadet, İnanç.

ABSTRACT

Master's Thesis

Women's Religious Attitudes and Behaviors (Sample of Van City Centrum)

Sümeyye AKBAŞ ÖZER

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Philosophy and Religious Sciences

Philosophy and Religious Sciences Program

This study is a field study that consists of an introduction, two chapters and a conclusion. In introduction part, the problem situation subject, aim and importance, scope, limits and method of research are explained. First chapter poses the conceptual framework of research whereas second chapter consists of transferring and evaluation of findings obtained from interviews.

In theoretical part of our research, development of religious attitudes and behaviours, worship life and faith situations which are among the subjects of religious psychology in adulthood and old age phases, are analysed by basing on results of empirical studies committed about subject.

Yet in theoretical part, concepts of piety, dimensions of piety and woman piety are discussed. In this context, developmental features of women according to age groups are primarily dealt with, and religious attitudes and behaviors of women in above mentioned phase are examined.

In implementation phase of our study, religious attitudes and behaviors and piety levels of women between 25 to 75 ages are searched. Research consists of results obtained from interviews with 31 women who live in various neighborhoods in Van city centrum. Processes of datas obtained this way were carried out with descriptive analysis technique. In this study religious ethos attitudes and behaviours of housewives living in city of Van were tried to be examined.

According to findings obtained from study, it is understood that levels of religious belief and worship of examined women are high.

Keywords: Piety, Women Piety, Religious Attitude, Religious Behaviour, Worship, Belief.

KADINLARIN DİNİ TUTUM VE DAVRANIŞLARI
(VAN İL MERKEZİ ÖRNEĞİ)

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ	xi
EK LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVEDE KADINLARIN DİNİ TUTUM VE DAVRANIŞLARI

1.1. DİNİ TUTUM VE DİNİ DAVRANIŞLAR	8
1.1.1. Tutum ve Dinî Tutum	8
1.1.2. Davranış ve Dinî Davranış	10
1.2. DİNDARLIK	11
1.2.1. Kadın Dindarlığı	12
1.2.2. Geleneksel Halk Dindarlığı	15
1.3. DİNDARLIĞIN BOYUTLARI	16
1.3.1. Dinî İnanç Boyutu	16
1.3.2. Dinî İbadet Boyutu	17
1.3.3. Dinî Tecrübe (Duygu) Boyutu	17
1.3.4. Dinî Bilgi Boyutu	18
1.3.5. Dinî Etkileme Boyutu	18

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR, ANALİZ VE YORUMLAR

2.1. ARAŞTIRMA ALANININ GENEL ÖZELLİKLERİ	20
2.1.1. Coğrafi Konum	20
2.1.2. Tarihçe	20
2.1.3. Sosyo Ekonomik Durum	21
2.2. ÖRNEKLEMİN ÖZELLİKLERİ	22
2.2.1. Mülakata Katılan Kadınların Genel Özellikleri	22
2.2.2. Yaş Grubu	23
2.2.3. Öğrenim Durumu	24
2.2.4. Gelir Durumu	25
2.2.5. Yaşamın Geçtiği Yer	25
2.2.6. TV İzleme, İnternet Kullanım ve Dergi Kitap Okuma Düzeyi	26
2.3. İNANMA DURUMLARI	27
2.3.1. Allah Tasavvuru	28
2.3.2. Dinî Şüphe ve Allah İnancı	29
2.3.3. Kader İnancı	30
2.3.4. Ölüm ve Ölümünden Sonraki Hayat İnancı	31
2.3.5. Cennet Tasavvuru	32
2.3.6. Cehennem Tasavvuru	33
2.4. İBADET HAYATI	34
2.4.1. Namaz Kılma	34
2.4.2. İbadethanede İbadet Etme	40
2.4.3. Oruç Tutma	43
2.4.4. Kuran-ı Kerim Okuma	46
2.4.5. Dua Etme	48
2.4.6. Şükür	51
2.4.7. Giyinme ve Örtünme Tercihleri	52
2.4.8. İbadetleri Yapamama Sebepleri	55
2.5. DİNDARLIK ANLAYIŞI	56
2.5.1. Ailelerin Dindarlık Düzeyi	56
2.5.2. Katılımcıların Dindarlık Düzeyi	58

2.5.3. Dindarlığın Göstergeleri	60
2.5.4. Dindar Kişi Algısı	62
2.6. DİNÎ YAŞAYIŞIN BİLGİ BOYUTU	64
2.6.1. Dinî Bilgi Seviyesi	64
2.6.2. Dinî Bilgi Kaynakları	65
2.6.3. Dinî Metinler Okuma	67
2.7. DİN VE SOSYO KÜLTÜREL HAYAT ARASINDAKİ ETKİLEŞİM	69
2.7.1. Aile Hayatı	69
2.7.2. Evlilik Biçimi	69
2.7.3. Eş Seçiminde Dikkat Edilen Hususlar	70
2.7.4. Eşlerin Birbirine Karşı Davranışları	72
2.7.5. Kadının Eğitim Görmesi ve Çalışması	73
2.7.6. İslam’da Kadın Haklarını Bilme Düzeyi	75
2.7.7. Erkeğin Kadına Göre Üstünlüğü Düşüncesi	76
2.7.8. Kadının Baskı Görmesi	78
2.7.9. Dış Görünüş ve Tavrılar	81
2.7.10. Erkeklerle Tokalaşma	82
2.7.11. Karşılaşılan Sorunların Çözümünde Dinin Yeri	83
2.7.12. Felaketlere Tepki	84
2.7.13. Yaşamın Anlamı	85
2.8. HALK İNANIŞ VE UYGULAMALARI	87
2.8.1. Ölüye Hatim İndirme ve Mevlid Okutma	88
2.8.2. Kurşun Döktürme ve Nazar Boncuğu Kullanımı	89
2.8.3. Fal Baktırma	90
2.8.4. Türbe Ziyaretlerinde Bulunma	91
2.8.5. Herhangi Bir Şeye Uğursuzluk Atfetme	93
2.8.6. Okuyucuya Gitme ve Muska Yaptırma	94
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	98
KAYNAKÇA	100
EK	

KISALTMALAR

Yay.	Yayınevi
s.	Sayfa
ss.	Sayfa Sayısı
vs.	Ve saire
TV	Televizyon

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Mülakata Katılan Kadınların Genel Özellikleri	s. 22
Tablo 2: Mülakata Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	s. 23
Tablo 3: Mülakata Katılanların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı	s. 24
Tablo 4: Mülakata Katılanların Geçim Düzeylerine Göre Dağılımı	s. 25
Tablo 5: Mülakata Katılanların Yaşamının Geçtiği Yere Göre Dağılımı	s. 25
Tablo 6: Mülakata Katılanların TV İzleme Durumu	s. 26
Tablo 7: Mülakata Katılanların İnternet Kullanma Durumu	s. 26
Tablo 8: Mülakata Katılanların Kitap Dergi ve Gazete Okuma Durumu	s. 27
Tablo 9: Mülakata Katılanların Allah Tasavvuruna Göre Dağılımı	s. 28
Tablo 10: Mülakata Katılanların Allah'ın Varlığına İman Durumu	s.29
Tablo 11: Mülakata Katılanların Ahiretle İlgili Hislere Göre Dağılımı	s. 31
Tablo 12: Mülakata Katılanların Cennet Tasavvurlarına İlişkin Görüşlerine Göre Dağılımı	s. 32
Tablo 13: Mülakata Katılanların Cehennem Tasavvurlarına İlişkin Görüşlerine Göre Dağılımı	s. 33
Tablo 14: Mülakata Katılanların Namaz Kılma Durumu	s. 35
Tablo 15: Mülakata Katılanların Namazla İlgili His (Duygu) Durumu	s. 36
Tablo 16: Mülakata Katılanların İbadethanede İbadet Etme Durumu	s. 40
Tablo 17: Mülakata Katılanların Oruç Tutma Durumu	s. 43
Tablo 18: Mülakata Katılanların Oruçla İlgili His Durumu	s. 44
Tablo 19: Mülakata Katılanların Kur'an-ı Kerim Okuma Durumu	s. 46
Tablo 20: Mülakata Katılanların Dua Etme Durumu	s. 48

Tablo 21: Mülakata Katılanların Duadaki Dilekleri	s. 48
Tablo 22: Mülakata Katılanların Şükretme Durumu	s. 51
Tablo 23: Mülakata Katılanların Örtünme Durumuna Göre Dağılımı	s. 52
Tablo 24: Mülakata Katılanların İbadetleri Yapamama Sebepleri	s. 55
Tablo 25: Mülakata Katılanlarda Ailelerinin (Anne-Baba) Dine Karşı İlgili Olma Durumu	s. 56
Tablo 26: Mülakata Katılanların Dindarlık Düzeyi Durumu	s. 58
Tablo 27: Mülakata Katılanların Dindarlık Göstergesi Durumu	s. 60
Tablo 28: Mülakata Katılanların Dindar Kişi Algısı Durumu	s. 62
Tablo 29: Mülakata Katılanların Yeterli Bilgiye Sahip Olma Durumu	s. 64
Tablo 30: Mülakata Katılanların Dinî İnanç ve Kanaatlerine Etki Eden Faktörler	s. 65
Tablo 31: Mülakata Katılanların Dinî Metinleri Okuma Sıklığı	s. 67
Tablo 32: Mülakata Katılanların Eş Seçiminde Dikkate Aldıkları Ölçütler	s. 70
Tablo 33: Mülakata Katılanlarda Eşlerin Birbirine Karşı Davranışları	s. 72
Tablo 34: Mülakata Katılanların Kadının Eğitim Görmesi ve Çalışması Hakkındaki Düşüncesi	s. 73
Tablo 35: Mülakata Katılanların İslam’da Kadın Haklarını Bilme Düzeyi	s. 75
Tablo 36: Mülakata Katılanlarda Erkeğin Kadına Üstünlüğü Durumu	s. 77
Tablo 37: Mülakata Katılanların Toplumda Baskıya Maruz Kalması Durumu	s. 78
Tablo 38: Mülakata Katılanların Erkeklerle Tokalaşma Durumu	s. 82
Tablo 39: Mülakata Katılanların Karşılaşılan Sorunu Dinî İnanışla Çözme	

Yöntemi	s. 83
Tablo 40: Mülakata Katılanların Gelen Felaketlerde Verdikleri Tepkiler	s. 84
Tablo 41: Mülakata Katılanların Hatim ve Mevlit Okuma Durumu	s. 88
Tablo 42 Mülakata Katılanların Kurşun Döktürme ve Nazar Boncuğu Kullanma Durumu	s. 89
Tablo 43: Mülakata Katılanların Fal Baktırma Durumu	s. 90
Tablo 44: Mülakata Katılanların Kabir ve Türbe Ziyaretlerine Gitme Durumu	s. 91
Tablo 45: Mülakata Katılanların Bir Şeyi Uğurlu Uğursuz Sayma Durumu	s. 93
Tablo 46: Mülakata Katılanların Okuyucuya Gitme ve Muska Yaptırma Durumu	s. 94

EK LİSTESİ

EK-1 : Mülakat Formu

ek s.1

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ

Bu araştırmanın konusu; Van örneğinde kadın dindarlığı, dinî tutum, dinî davranış ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkidir. Pratik düzeyde ise Türkiye’de bir Doğu Anadolu şehri olan Van’da yaşayan kadınların dinî tutum ve davranışlarıyla beraber yaşantılarının teorik çerçeve ile ilişkisi içinde incelenmesidir. Bir Doğu Anadolu şehrinde yetişkinlikte ve yaşlılıkta kadınların dinî tutum, davranış, inanç ve ibadet hayatları, kadın ve dindarlık alanında yapılan çalışmalarda fazla değinilmemiş bir konudur.

Araştırma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın niçin yapıldığı, alt problemleri, varsayımları, denenceleri, sınırları, evreni, örnekleme önemi ve araştırmayla ilgili yayınlar incelenmiştir. Birinci bölümde, araştırma konumuza dair teorik bilgi verilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın analizi yapılmış, yorumlar ve sonuçlar hakkında bilgi verilmiştir.

Van il merkezinde yaşayan kadınların yaşları, medeni durumları, ekonomik durumları, eğitim seviyesi, hayatının çoğunu nerede geçirdiği ayrıca inanma durumları, halk inanışları, ibadet etme durumları, dindarlık anlayışları, dinî yaşayışın bilgi boyutları, din ve sosyokültürel hayatları arasındaki ilişki, aile, çevre, televizyon, internet, gazete, kitap gibi araçların kadınların dinî tutum ve davranışları üzerinde önemli bir etki oluşturup oluşturmadığı, edinilen dinî bilgilerin kadınların dinî yaşantılarını olumlu yönde etkileyip etkilemediği gibi değişkenlerle araştırmanın problemi tartışılmaktadır. Kısaca araştırmamızın temel problemi, Van ilinde yaşanan kadın dindarlığının kadınların dinî tutum ve davranışlarını hangi boyutlarda etkilediğidir.

Dini anlamada ve yaşamada yaş, eğitim, sosyal statü, gelir düzeyi gibi etkenlerin önemli bir rolü vardır. Sonuç olarak kadın dindarlığı, kadınların dinî düşünüş, dinî yaşayış ve dinî tutumunun somutlaştığı bir olgudur. Kapalı veya açık her toplum sosyal değişmeden etkilenir. Kadın dindarlığı da modern yaşantıdan etkilendiği gibi diğer yandan geleneksel değerleri de korumaktadır (Açıkgöz, 2010: III).

Örneklem grubumuz içerisinde yer alan farklı yaş gruplarındaki kadınların dönemsel gelişim özelliklerine de yer verilerek kadınlarda yetişkinlik ve yaşlılık dönemi dindarlıkları karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Alt Problemler

1. Van’da yaşayan kadınların dinî inanç, tutum ve davranışları üzerinde aile ve çevre faktörünün etkisi var mıdır?
2. Van’da yaşayan kadınların öğrenim durumuna göre dinî tutum ve davranışları arasında önemli bir fark var mıdır?
3. Van’da yaşayan kadınların toplumda karşılaştıkları baskılar var mıdır?
4. Van’da yaşayan kadınlar hemcinslerinin eğitimi ve çalışması hakkında ne düşünmektedirler?
5. Van ilinin sosyokültürel yapısı içinde kadının konumu ve aile içi ilişkilerdeki fonksiyonları nasıl işlemektedir?
6. Ailesinin çok dindar ve dindar olduğunu söyleyen katılımcılar dine karşı daha ilgili midir?
7. Van’da yaşayan kadınların dış görünüş ve tavırlarında dinî inanç ve tutumlarının etkisi var mıdır?

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırma ile Vanlı kadın ve dinî tutum-davranış arasındaki ilişkinin boyutlarının araştırılması amaçlanmıştır. Van il merkezinde yaşayan kadınların dinî tutum ve davranış tecrübeleri betimsel açıdan tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın asıl amacı Van il merkezinde yaşayan kadınların dinî inanç, tutum ve davranışlarını tespit etmeye çalışmak ve bu tutum, davranışlarla yaş, medeni durum, ekonomik durum, eğitim seviyesi, hayatının çoğunu nerede geçirdiği gibi bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışmaktır.

Araştırmanın diğer bir amacı ise bireyin din ile ilişkilerini gösteren dinî inanç ve tutumları bilgi, duygu ve davranış unsurlarına göre tasnif ve tasvir etmek, elde

edilecek bulgular çerçevesinde karşılaştırmak ve katılımcıların dinî tutumlarının portresini çıkarmaktır (Ferşadoğlu, 2013: 3).

Teorik açıdan araştırmanın kavramsal altyapısı oluşturularak konunun daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır. İkinci kısımda ise uygulanan mülakat soruları ile kadınların günlük hayatlarındaki dinî uygulamaların, tutum ve davranışlarının onların hayatlarını hangi şekilde etkilediği araştırılmıştır.

Araştırmanın bir diğer amacı da kadınların “dinî tutum ve davranışlarını” ortaya koymak ve dinî tutumlarının düşünce hayatı ve davranışlarına nasıl bir etkide bulunduğunu incelemektir.

Van’da yaşayan kadınların dinî tutum ve davranışları ile ilgili daha önce araştırma yapılmadığından dolayı araştırmamız önem arz etmektedir.

Yine araştırma Van örneğinde kadınların dindarlıklarını, dindarlıklarına etki eden faktörleri, dindarlıklarının günlük hayatlarında nasıl şekillendiğini açıklaması bakımından önemlidir.

Araştırmada Van’lı kadınların yaşı, eğitim durumu, ekonomik durumu, mesleki durumu gibi faktörlerin dinî tutum ve davranışlarına olan etkisini ortaya çıkarması yönüyle de önemlidir.

3. VARSAYIMLAR

1. Van’da yaşayan kadınların dinî inanç, tutum ve davranışları üzerinde aile ve çevre faktörünün etkisi vardır.
2. Öğrenim durumuna göre kadınların dinî tutum ve davranışları arasında önemli bir fark vardır.
3. Kadınlar toplumda baskıyla karşılaşmaktadırlar.
4. Hemcinslerinin eğitim alması ve çalışması gerektiğini düşünmektedirler.
5. Van ilinin sosyokültürel yapısı içinde kadının konumu ve aile içi ilişkilerdeki fonksiyonu farklılık göstermektedir.
6. Ailesinin çok dindar ve dindar olduğunu söyleyen katılımcıların dine karşı daha ilgili olduğu varsayılmıştır.
7. Kadınların dış görünüş ve tavırlarında dinî inanç ve tutumlarının etkisi vardır.

8. Araştırmacının sorduğu sorulara katılımcıların yalan söylemeden, kendi durumlarına en yakın olan cevabı verdikleri varsayılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırmada elde edilen veriler Van ilinin merkezinde yaşayan kadınlarla sınırlıdır. Araştırmada ulaştığımız sonuçlar, katılımcıların mülakat sorularına verdiği cevaplar ile sınırlıdır. Araştırma (Kasım- Aralık 2018) gerçekleştirildiğinden elde edilen veriler ve ulaşılan sonuçlar görüşmelerin yapıldığı zaman dilimini kapsamaktadır. Bu nedenle katılımcıların görüş ve düşüncelerinin zaman içerisinde değişme ihtimali araştırmamızın diğer bir sınırlılığını oluşturmaktadır.

Mülakat yapılan kadınlar Van'da doğan ve hayatı boyunca Van'da ikamet etmiş, evli ve ev hanımı gibi çeşitli ekonomik durum ve eğitim düzeyindeki muhtelif kadınların yaşadığı kesimleri kapsamaktadır. Katılımcılar 25-75 yaş arası kadınlardan oluşmaktadır. Yine mülakata katılan örneklemin 25-75 yaş kadınlardan oluşması araştırmanın sınırlılıklarındandır.

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın teorik kısmı; dokümantasyon, tarama, sınıflama, karşılaştırma ve yorumlama gibi araştırma tekniklerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Uygulama kısmı ise mülakat (görüşme) tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Mülakat tekniğinin uygulama aşamasında Van il merkezinde bulunan farklı mahallelerde yaşayan kadınların evlerine gidilmiş, görüşmeler katılımcıların evlerinde yapılmıştır. Görüşme yapılacak olan kadınlara ulaşmada ve görüşmeye ikna etmede çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Kadınlara görüşmek için ortak tanıdıklar vasıtası ile bir süre öncesinde randevu alınmış ve haberi olarak evlerine gidilmiştir.

Tez hazırlanırken öncelikle konu ile ilgili kaynaklar taranarak literatür çalışması yapılmıştır. Böylelikle yaptığımız çalışma ile önceden yapılmış kadınların dinî tutum ve davranışlarıyla ilgili çalışmaları göz ardı etmeden özgün bir konuya değinilmiştir.

Alan araştırmasında ise dinî tutum, dinî davranış ve dindarlık ölçeklerinden yararlanılarak bir mülakat çalışması yapılmış; görüşmeler konuşma esnasında ses kaydına alınmış, daha sonra ses kayıtları yazıya geçirilmiştir. Katılımcıların konuşmaları şiveleri ile birlikte korunmuş ve orijinalliği bozulmadan yazılmıştır. Nitel araştırmamızın sonuçları betimsel analiz tekniği ile yorumlanmıştır. Araştırmamızda kullandığımız mülakat formunda bulunan soruların araştırma amacımıza uygun olmasına dikkat edilmiş, buna göre hem dinî tutumu hem de dinî davranışı ölçmeye elverişli sorular kullanılmıştır.

6. ARAşTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Kadınların dinî tutum ve davranışlarını konu alan bu çalışmamızın evreni, bir Doğu Anadolu şehri olan Van ilinin Merkez ilçeleri belediye sınırları içerisinde yer alan merkez mahallelerindeki kadınları oluşturmaktadır.

Çalışmamız 31 kadınla yapılmıştır. Çalışmamızın kontrol grubu ise kadınlar arasından rastgele seçtiğimiz 3 kişiden oluşmaktadır. Bu şekilde mülakatın geçerlik ve güvenilirliği test edilmiştir.

Çalışmamızın örneklemini Van ilinde Merkez mahallerinde yaşayan, Van'ın yerlisi olan kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcıların tümü evli olan kadınlardan seçilmiş ve görüşmelerin tamamı çalışmayan (ev hanımı) kadınlarla yapılmıştır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde genel olarak kadınlarla iletişimin zor olması bu aile yapılarının muhafazakâr olması ve cinsiyete bağlı ayrımcılıkların fazla olmasından dolayı kadınlar seçilmiştir. Bekâr kadınlarla kolay iletişim kurulabilirken evli kadınlarla kolay iletişim kurulamamaktadır. Evli kadınları görüşmeye ikna etmede Vanlı arkadaşların yardımcı olmuşlardır.

Ayrıca geleneksel halk dindarlığı inançlarının evli kadınlar tarafından daha çok uygulandığını düşündüğümüzden dolayı örneklem grubunu evli olan kadınlar oluşturmaktadır.

Örneklem grubunu oluşturan kadınların %100'ü ev hanımlarından oluşmaktadır. Van ilinde evli ve çalışan kadın sayısının az olmasından dolayı ev hanımı kadınlar seçilmiştir.

8. BU KONUDA YAPILMIŞ DİĞER ÇALIŞMALAR

Uysal (1995)'ın “Din Psikolojisi Açısından Dinî Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri” isimli çalışmasında dinî tutum ile ibadet, davranış, dindarlık algısı ve şahsiyet özellikleri ilişkisi ve katılımcılar arasındaki tutum farkları araştırılmıştır. Örneklem grubu; öğrenci ve araştırma görevlilerinden oluşan 330 katılımcıdan oluşmuştur. Araştırma sonucunda, dindarlık algılarıyla kişinin dinî inanç, tutum ve davranışları arasında ilişki bulunmuş, dindarlık algısı ile şahsiyet özellikleri arasında da anlamlı ilişki tespit edilmiştir (Uysal, 1995).

Savaş (2012), “Çalışan Kadınların Dinî Tutum ve Davranışları (Sivas Örneği)” adlı çalışmasını anket yöntemiyle sadece kadın deneklerden oluşan bir örneklem grubuna uygulamıştır ve çalışan kadınların dinî tutum ve davranışları araştırılmıştır.

Demir Sarı (2016), “Geleneksel Halk Dindarlığı ve Kadın Kimliği (Samsun Örneği)” adlı çalışmasında mülakat yöntemiyle sadece kadın deneklerden oluşan bir örneklem grubuyla çalışmıştır. Bu çalışmada, Samsun örneğinde geleneksel halk dindarlığının mahiyetini ve onun toplum üzerindeki etkilerinin kadın kimliğinin oluşumu açısından önemi araştırılmıştır (Demir Sarı, 2016: 3).

Açıkgöz (2010), “Toplumsal Değişim Sürecinde Kadın Dindarlığı (Adıyaman/Çelikhan Örneği)” adlı çalışmasında mülakat yöntemi kullanarak sadece kadınlardan oluşan bir örneklem grubu üzerine araştırma yapmıştır. Bu çalışmada Adıyaman'ın Çelikhan ilçesinde, değişen toplumsal şartlara göre kadınların dinî inanç, tutum ve davranışları araştırılmıştır (Açıkgöz, 2010: III).

Ferşadoğlu (2013), “15-18 Yaş Lise Öğrencisi Kızların Dinî Tutum ve Davranışları (Yalova Örneği)” adlı çalışmasında anket yöntemiyle, kız öğrencilerden oluşan bir örneklem grubu üzerine çalışmıştır. Bu çalışmada dinî tutum ve davranışların, özellikle de ibadet algısının ve Allah inançlarının gençlik döneminin dinî gelişimindeki seyri, gençlik dönemi dinî duygu, inanç, dinî düşünce-şüphe ve dinî yaşantı kavramları araştırılmıştır (Ferşadoğlu, 2013: VI).

Orhan, Devrim (2016), “Kadın Dindarlığının Ayırıcı Vasıfları (Bursa Örneği)” adlı çalışmasında mülakat yöntemiyle, erkek ve kadınlardan oluşan bir örneklem grubuna eğilmiştir. Bu çalışmada kadın dindarlığının ayırıcı özelliklerinin

neler olduğu incelenmiştir. Kadınların din ile ilişkileri, dindarlıklarında hangi duyguları daha yoğun yaşadıkları araştırılmıştır (Orhan Devrim, 2016: IV).

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVEDE KADINLARIN DİNÎ TUTUM VE DAVRANIŞLARI

1.1. DİNÎ TUTUM VE DİNÎ DAVRANIŞLAR

1.1.1. Tutum ve Dinî Tutum

Tutumla ilgili çok çeşitli tanımlar yapılmıştır. Tutum kelimesinin terim anlamıyla ilgili ortaya konan bazı tanımlamalar şöyledir:

Sözlük anlamıyla tutum; “Kişinin belli bir insana, gruba, nesneye, olaya, vb. yönelik olumlu veya olumsuz bir şekilde düşünmesine, hissetmesine veya davranmasına yol açan oldukça istikrarlı yargısal bir eğilimdir” (Budak, 2000: 777).

“Tutum, fertlerin objektif bir durum karşısında, o durumla ilgilenmeleri sonunda kendi davranışlarını belirleme tarzlarıdır” (Certel, 2003: 142).

“Tutum, bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir” (Smith’den aktaran Cemalcılar ve Kağıtçıbaşı, 2017: 130). Allport (1954) tutumu bireyin ilgili olduğu bütün nesne ve durumlara tepkisi üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkisi olan deneyimlerle örgütlenen ulusal ve sinirsel bir hazır olma durumu olarak tanımlamaktadır (Baysal, 1981: 9). Katz için ise tutum, bir bireyin çevresindeki bir simgeyi bir nesneyi ya da bir olayı olumlu ya da olumsuz bir şekilde değerlendirme eğilimidir (Baysal, 1981: 9-10).

Tutum, doğrudan gözlenebilen bir davranış değil, davranışa hazırlayıcı bir eğilimdir. Tutum gözle görülmez ama gözle görülebilen bazı davranışlara yol açar. Bu davranışların gözlenmesi sonucunda herhangi bir tutumun var olduğu söylenebilir. Örneğin sabah ezanından rahatsız olan birisinin, dine karşı olumsuz bir tutuma sahip olduğu sonucuna ulaşılabilir (Peker, 2015: 147).

Bir kişi, nesne ya da durumla ilgili oldukça planlı ve devamlı olan inanç ve duygulara tutum denir. Tutumlar, diğer insanları, grupları, düşünceleri, ülkenin diğer yörelerini ya da nesnelerini konu edinirler (Kızılcılık ve Erjem, 1992: 427). Başka

bir deyimle tutum (tavır) kişinin yaşamı boyunca karşılaştığı nesneler, insanlar, olaylar, gruplar, inanç ve düşünce sistemleriyle ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde belirleme tarzıdır (Peker, 2015: 146). Diğer yandan Dönmezer'e (1994) göre tutumun, bireyin belli durum ve nesnelere karşı tepkileri üzerine yönetici ve dinamik etki yapan ve geçirilen yaşantılarla düzenlenen duygusal ve zihinsel eğilimlerdir. Geçirilen yaşantılara göre meydana gelen nispeten devamlı ve kalıcı bir eğilim olan tutum, bir kişiye, gruba, nesne ve durumlara karşı gösterilen öğrenilmiş bir özellik (s.84) olduğunu savunmuştur.

Özetle “tutum”, kişinin çevresindeki nesnelere karşı davranışa dönüştürmediği niyetidir. Kişinin çevresindeki insan, olay veya durumlara karşı beslediği, hali hazırdaki duygu ve düşünceleridir, diyebiliriz.

Dinî tutum, insanın din hakkındaki duygu, düşünce ve davranışlarını belirleme şeklidir. Yani kişinin dinle ilgili bilgi ve inançları (zihni unsur), dinin tamamından veya herhangi bir esastan hoşlanması veya hoşlanmaması (duygu unsuru) ve dinle ilgili davranışları, yani lehteki ve aleyhteki faaliyetleri (davranış unsuru) onun dinî tutumunu meydana getirir (Peker, 2015: 147). Dinî inanç ve davranışlar için dinî tutumların önemli bir yeri vardır; çünkü tutumlar davranışların önemli bir belirleyicisidir. Dinî tutumlar, kişinin dinî hayatına ve dinî davranışlarına yön vermektedir (Kaya, 1998: 45).

Certel ise dinî tutum ile ilgili şu bilgilere yer vermektedir:

“Din, insanı ilgilendiren bir olgu olduğuna göre, o aynı zamanda bir tutum konusudur. Böyle olunca insanların genel olarak din olgusunu ve dinin inanç ve ameli esasları ile ilgili olarak farklı tutumlar geliştirmeleri tabiidir. Mesela dinin insana mutluluk ve huzur verdiğine inanan dindar bir insan din hakkında olumlu tutuma sahipken dinin insanların geri kalmasına sebep olduğu kanaatinde olan bir ateist din hakkında olumsuz tutum geliştirmiştir. Yine inananlar arasında farklı tutumlar görülür. İçki müptelası olan ya da içki alıp satarak para kazanan bir Müslüman içki hakkında olumlu tutum takınabilir, buna karşılık bir başka Müslüman Kur'an'daki içkiyi yasaklayan ayetlere bakarak bu konuda olumsuz tutum takınır” (Certel, 2003: 144-145).

Tutum, kişinin doğrudan gözlenemeyip, dolaylı olarak anlaşılabilen ve davranışa hazırlayıcı bir eğilim olduğu gibi dinî tutum da doğrudan gözlenemez. Kişinin dine karşı sergilediği tutum, dine yakın ya da din karşıtı davranışlar göstermesiyle anlaşılabilir. Dinin emirlerini yerine getiriyor ve bundan zevk alıyorsa, bu kişinin din hakkında olumlu tutuma sahip olduğu söylenebilir. Dine mesafeli

duruyor, din karşıtı davranışlar sergiliyor ise, olumsuz bir dinî tutuma sahip olduğu düşünülebilir. Bu durumda dinî tutum, dinî davranışların nedeni olmaktadır. Bu sebepten dolayı dinî davranış dinî tutuma atfedilir (Kaya, 1998: 45). Bir kişinin dine karşı düzenli bir şekilde oluşturduğu duygu, düşünce ve davranışları, onun dinî tutumunu ortaya çıkarır. Kişinin dinî tutumunun yönünü gösteren etkenler dinle ilgili duygularının olumlu ya da olumsuz olması, hoşlanma durumu ve dinî bilgileri öğrenmeyi isteyip istememe durumudur (Kaya, 1998: 45).

Dinî tutum, kişinin din ile ilgili takındığı tavrıdır. Dinî emirleri yerine getirmeyi isteyip istememesi, dinî ibadet ve uygulamalara karşı olumlu veya olumsuz yaklaşımı kişinin dinî tutumunu belirlemektedir.

1.1.2. Davranış ve Dinî Davranış

Sözlükteki anlamıyla davranış; “bir organizmanın gösterdiği her türlü tepki; organizmanın, çevrede veya çevreyle olan ilişkisinde değişiklik yaratan eylemleridir.” Davranışlar, başkaları tarafından gözlenebilen açık davranışlar ve sadece kişinin kendisi tarafından gözlenebilen (düşünceler, duygular gibi) örtülü davranış olmak üzere iki grupta toplanabilir (Budak, 2000: 192). Davranış terimi sözlükler ve ansiklopedilerde aynı zamanda “hareket etme biçimi yahut insanların tepki gösterme, davranma biçimi” anlamına gelirken, psikoloji biliminde “organizmanın uyaranlar karşısındaki tepkilerinin tümü” şeklinde tanımlanır. Buna göre davranış hem içte yaşanan psişik durumlar, hem de dışa akseden faaliyetlerdir. Genel psikoloji kitaplarında ise uyarıcı, organizma ve tepkiler arasındaki karşılıklı ilişkiler, davranış olarak yer alır (Karacoşkun, 2017: 139).

“En genel anlamda davranış insanların bütün eylemlerini karşılayan bir kavramdır. Psikolojinin temel konusunu oluşturan insan davranışlarının en önemli özelliklerinden birisi, bunların çok nedenli ve karmaşık oluşudur.” Davranış açısından her olay kendisinden önceki bazı koşulların sonucudur. Dans müziği duyan bazı kişilerin ayakla veya parmakla tempo tutması, tanıdığımız birini gördüğümüzde gülümseyip selam vermemiz buna örnektir (Kızılçelik ve Erjem, 1992: 96-97).

Karacoşkun (2017) dinî davranışı “dinî inanç ve düşüncelerle beraber dışa akseden dinî belirtiler, fiil ve ibadetler” (s.140) şeklinde tanımlamıştır.

Dinî davranışın dinî kaynaklardaki karşılığı “amel” kavramıdır. Sözlükte, iş, çaba, fiil, çalışma gibi anlamlara gelen amel kavramı, canlıların kasıtlı olarak meydana getirdiği her türlü fiil olarak tanımlanır. Dolayısıyla sadece ibadetler değil, insanın niyetli ve şuurlu bütün fiilleri ameldir. Yani amel kavramı, gerisinde bir niyet ve bir bilinç bulunan davranıştır. Dinî kaynaklara göre ameller salih (iyi) amel ve fasid (kötü, boşa gitmiş) amel olarak ikiye ayrılır. İyi ameller, dinin yapılmasını emir ve tavsiye ettiği, iyi, doğru, faydalı ve sevap kazanmaya vesile olan şeyler iken; kötü ameller ise, yapılması dinen yasaklanmış olan ve hoş karşılanmayan kötü, yanlış, zararlı ve günaha sebep olan amellerdir (Karacoşkun, 2017: 140).

1.2. DİNDARLIK

Dindarlık, bir kişinin inandığı dine ait inanç, ibadet ve sembollere ilişkin kabul, yoğunlaşma ve meşgul olma derecesidir. Mensup olduğu dinin inanç, ilke, pratik ve sembollerini içselleştirip bunları tutum ve davranışlarında sergileyen kişiye ise dindar denir (Kurt, 2009: 2). Dindarlık, dinî ilkelerin bireysel ve toplumsal yaşantıya aktarılmış şeklidir. Dolayısıyla dindarlıkta dinî inançlar çeşitli tutum ve davranışlarla bireyin günlük hayatına etki etmektedir. Çünkü dindarlık, bilgisel, duygusal ve davranışsal yönleri kapsayan çok boyutlu bir yapıya sahiptir (Köse ve Ayten, 2012: 109).

Dindarlık, inanan kişiye, içinde bulunulan kültüre ve inanılan dinin temel ilkelerine göre farklılık gösterebilir. Kişisel özellikler, cinsiyet, yaş, yaşadığı çevre, ekonomik ve eğitim durumu, medeni durum, meslek, dinî bilgi seviyesi, yaşanan travmatik olaylar ve kişilik özellikleri kişilerin dindarlıklarında etkili olabilir. Mesela günümüz Türkiye’inde kırsal bölgelerde geleneksel tarzda yaşanan dindarlık, şehirlerde modern bir formda karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar özellikle dinin duygu boyutunu ve geleneksel yönlerini erkeklerden daha yoğun yaşayabilmektedir (Köse ve Ayten, 2012: 109-110). Kuzgun ve Sevim (2004)’ in ifadesine göre “dinî yönelim dinlerdeki tanrı ve ahiret anlayışı ile birlikte ele alındığında üç önemli faktör öne çıkmaktadır:

- a) Dinî düşünce ve inanç,
- b) Dinî davranışlar-ibadet,

c) İlk iki faktörle ilişkili olarak kişinin duyguları ve ileriye yönelik karşılık beklentisi” (18). Kişinin dindarlığı bu üç faktör üzerine kuruludur. Bunlar, bireyin dindarlığının belirleyici faktörleridir.

Dindarlığın temelinde, yaratıcıya inanma ve onu tanıma bulunmaktadır. Dindar kişi, inandığı Tanrı’nın her şeyin yaratıcısı olduğunu ve mutlak güç sahibinin O olduğunu kabul eder. İnanan ile Yaratıcısı arasında aktif bir iletişim vardır. Bu iletişim ibadet, dua ve tevbe gibi unsurlardan oluşur. Kişi inancıyla ilgili tutum ve kanaatlerini hayatına ve davranışlarına da yansıtır. Bu çerçevede dindar kişinin inancıyla davranışları arasında güçlü bir ilişki vardır. Bunun sonucunda dindarlık bireyi kötü alışkanlıklardan korur ve insanlarla sağlıklı ilişkiler kurulmasını sağlar (Köse ve Ayten, 2012: 110).

1.2.1. Kadın Dindarlığı

Şahin (2013) kadın dindarlığından, “kadınların doğuştan getirdikleri cinsiyet özelliklerine ilave olarak, kültürlenme ve sosyalleşme süreçleri sonunda edindikleri rol ve statülerinin dindarlıklarıyla olan iletişimini anlatan bir kavram” (s.26) olarak bahsetmektedir.

Şahin kadın dindarlığı ile ilgili şu bilgilere yer vermektedir:

“Dünya genelinde ve ülkemizde yürütülen dindarlık araştırmaları göstermektedir ki, kadınların nicelik ve nitelik olarak dine, özellikle de ibadetlere, erkeklerden daha yoğun bir şekilde yönelmeleri, kadın dindarlığının ayırt edici bir özelliğidir. Buna göre kadınlar dine özellikle de toplu ibadetlere erkeklere göre daha fazla ilgi göstermekte ve katılmaktadır yine bu araştırmalar göstermektedir ki bireysel ve toplu ibadetleri erkeklerden daha fazla yönelen kadınların duygusal yoğunlukları ve coşkuları da erkeklerden daha yüksektir. Kadınların dindarlık biçimi ve düzeylerinde gözlemlenen bu farklılaşma ise genellikle aile merkezli yaşamları eş ve anne olma konumları meslek sahibi olma durumları ve ekonomik düzeyleri ile açıklanmaktadır” (Şahin, 2013: 27).

Kadın, kadın olduğundan dolayı erkekten farklı bir dindarlık sergilemektedir. Kadın ve erkeğin dinî hayatının özellikleri birbirinden farklıdır. Kadın dindarlığının farklı olması, onun toplumsal kimlik ve pozisyonuyla alakalıdır. Kadınların toplumsal rolleri, eğitim düzeyleri, erkeklerle ilişkileri, aile içindeki, iş yerindeki, dışardaki yerleri, doğdukları yer gibi etkenler onların dinî tutumlarının oluşumunu etkilemektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2017: 82).

Erkekler ev dışında daha fazla zaman geçirip etkileşime girerken, bilgileri aileyle sınırlı olan kadınlar daha geleneksel bir hayat sürmektedirler. Geleneksel yaşam tarzları olan kadınlar bilgi boyutu daha düşük, geleneksel toplu ibadetlerin daha yaygın olduğu geleneksel dindarlık yaşamaktadırlar. Kadınların bu toplumsal yaşantılarından kaynaklanan özelliklerin yanında doğuştan getirdikleri biyolojik, psikolojik ve fizyolojik özellikleri de dindarlıklarını etkilemektedir. Bu çerçevede kadınlar fitraten daha duygusal, daha az risk alabilen, daha geleneksel ve muhafazakar bir yapıya sahiptir (Şahin, 2013: 27).

Kadın fitratından gelen özellikler, onların toplumsal ve kültürel yaşantıları erkeklerden daha yoğun bir şekilde dine yönelmelerine sebep olsa da; eğitim düzeyindeki artış, ekonomik ve mesleki güvenceye sahip olmak, modern bir ortamda yaşamak, kadınların dinî yönelimlerinin azalmasına neden olabilmektedir. Bunun yanında eğitim düzeyindeki artış, ekonomik ve mesleki güvenceye sahip olmak kadınların araştırıp öğrenerek bilgi düzeyi yüksek bir dindarlığa sahip olmalarına da sebep olabilmektedir. Sonuçta kadınların fitri özelliklerinden, toplumsal ve kültürel yaşantılarından genellikle dine erkeklerden daha fazla yönelmeleri sonucu çıkarılabilmektedir (Şahin, 2013: 27).

Dindarlıkla ilgili yapılan bilimsel çalışmalardan elde edilen tutarlı bulgulardan birisi kadınların erkeklerden daha fazla dindar olduğudur. Bu durumun, çocuklar, ergenler, genç yetişkinler ve daha yaşlı yetişkinlerde değişmediği görülmektedir (Cirhinlioğlu, 2014: 79).

Dindarlık analizleri erkek ve kadınların dinî eğilim, inanç, tutum ve davranışları arasında bariz bir farkın olduğunu, kadınların dindarlığa erkeklerden daha yoğun bir biçimde yöneldiğini göstermektedir. Bu bakımdan dine daha yoğun bir biçimde yönelmek kadın dindarlığının ayırt edici bir özelliği olmaktadır (Günay, Çelik, 2006: 325). Örneğin Fukuyama'nın çalışmasına göre kadınlar dinin, özellikle “inanç”, “ibadet” ve “duygu” boyutlarında, erkekler ise “bilgi” boyutunda daha dindar bir durum sergilemektedirler (Yaparel, 1987: 40).

Araştırma bulgularına göre, kadınların kişilik özelliklerinin endişe, hassasiyet, suçluluk, hayal kırıklığı ve günahkârlık hislerini daha yüksek düzeyde barındırmasının onları dinden destek almaya daha çok yönlendirdiği söylemini geliştirmektedir (Günay ve Çelik, 2006: 326).

Kadınların doğuştan sahip oldukları duygusal yoğunluk, onların inanma ihtiyacını da artırmaktadır. Özellikle kadınlardaki şefkat, acıma duygusu, empati, yardım etme eğilimi gibi özellikler dinlerdeki benzer hislerle ve dinin insandan istediği ahlaki özelliklerle örtüşmektedir (Tarhan, 2019: 330). Din kadınların psikolojik doğasıyla uyum içerisindedir. Kadınların paylaşımcı doğalarının ve merhamet duygularının gelişmiş olması, dinlerin infak ve merhamete çokça vurguda bulunması kadınları yapısal olarak dine eğilimli kılmaktadır. Bu etkenler kadınların dine eğilimlerini arttırmaktadır (Orhan Devrim, 2016: 47).

Tarhan'ın ifadeleri de kadın dindarlığının özelliklerinden bahsetmektedir. Kadınların erkeğe göre güçsüzlüğü, fiziksel olarak kendilerini zayıf hissetmeleri ve olaylar karşısında korkuya dirençlerinin az olması, kontrol duygularını çabuk zayıflatmaktadır. Şefkat duygusu kadınlarda dinin tavsiye ettiği merhamet duygusuyla örtüştüğü için kadınların psikolojik doğası dindarlığa daha yatkındır. Zorluklarla mücadele etmede direnme güçlerinin az olması sebebiyle kadınlar kendilerini kontrolsüz ve güçsüz hissederler. Bunun için kadında aşkın bir güce sığınma duygusu oluşur. Bu duygu kadınların dindarlaşma eğilimlerinin fazla olmasına sebep olmaktadır (Tarhan, 2019: 335). Psikolojik olarak din duygusuna daha çok ihtiyaç duymaları, kadınların dindarlığa daha çok yönelmelerine sebep olmaktadır.

Kadınların toplumsal rolleri ve içinde bulundukları ilişkiler erkeklerinkinden farklıdır. Çünkü kadınlar sosyal hayatta erkekler kadar aktif değildir ve toplumsal hayata katılımları erkeklere göre daha sınırlı kalmıştır. Bu da kadın dindarlığının daha yoğun ve baskın oluşunda önemli bir etken olmaktadır (Günay, 1999: 98).

Yapılan araştırmalarda erkekler dinin kurumsal boyutunda yer alırken kadınlar ise daha çok halk dindarlığının türbe ziyareti, mevlit gibi uygulamaları etrafında yer almaktadır. Yapılan çalışmalarda görülmektedir ki kadın dinin kurumsal boyutunun dışında yer almasına rağmen erkeklere göre dinî yaşantıya daha çok bağlıdırlar (Açıkgöz, 2010: 8).

Kadınların genellikle çalışmamaları, düzenli bir gelirlerinin olmaması, evle sınırlı bir yaşam içinde olmaları dinî ibadet ve uygulamalara katılımlarını belirgin bir biçimde etkilemekte, erkeklerden daha yoğun bir ritüel yaşantılarının olmasına sebep olmaktadır (Şahin, 2008: 338).

Kişilerin toplumsal yaşamlarında aldığı risk düzeyi dindarlık biçimlerini etkilemekte, erkeklerin risk almaya, kadınların ise riskten kaçmaya yönelişi diğer tutum ve davranışlarına olduğu gibi, dinî yaşayışına da yansımaktadır. Dindarlık, toplumda denetlenemeyen şeyleri kontrol etme isteği ve ölüm korkusuyla başa çıkma eğilimiyle yakından ilişkilidir. Riskten kaçan kişiler korku ve şüpheleriyle baş etmek için kültürel yaşamın onayladığı meşru bir yolu aramakta, bu arayış ise dinî inanç ve pratiklere daha yoğun bir şekilde yönelmekle sonuçlanmaktadır (Çelik ve Şahin, 2006-2009: 161).

1.2.2. Geleneksel Halk Dindarlığı

Geleneksel toplumda din, sosyal hayatın en uç noktasında bulunmaktadır. Toplumun kültürüne ait temel değerleri din belirlemektedir. Sosyo-kültürel organizasyonlar din tarafından şekillenmektedir. Dinin en önemli fonksiyonu grup ahlakını, örf ve adetleri ve kültürün korunmasını sağlamaktır. Kişiler hayatlarında karşılaştıkları problemlerin çözümlerini dinden ve din görevlilerinden beklemektedir (Günay ve Ecer, 1999: 19).

Geleneksel toplumlarda kadınların erkeklere göre sosyal statüleri daha düşüktür. Ekonomik anlamda etkisinin kısıtlı olduğu bu toplumda kadının rolü genelde ev içerisindeki işlerden ibarettir. Ev dışında herhangi bir statüleri yoktur. Ev işleri ve çocuk bakımından sorumludurlar. Aile içinde otorite erkektedir. Kadın evlenmeden önce babanın otoritesi altındadır. Evlilik kararı ve diğer konularda baba otoritesi dışına çıkılmaz. Kadın evlendikten sonra da koca otoritesi altındadır (Açıkgöz, 2010: 20). Araştırmamızı yaptığımız bölgede geleneksel toplum özelliklerinin hâkim olduğu görülmektedir. Sosyal ilişkilerin genelde kan bağına dayalı olması, genellikle büyük aileler şeklinde yaşanması, geleneklere ve kültüre bağlı kalınması, düğün, taziye gibi olaylarda kişilerin bir arada olması ve bu değerlere çok önem verilmesi, küçüklerin büyüklere ve kadınların erkeklere çok saygılı davranması, erkek otoritesinin hâkim olması bunu göstermektedir. Geleneksel değerlerin hâkim olduğu toplumlarda kadınlar, dinî ibadet ve ritüelleri önemsemektedirler. Genellikle ev hanımlığı dışında bir meslek sahibi olan kadın sayısı az olduğundan dolayı kadınlar hayatlarının çoğunu evde geçirmektedir.

DİNDARLIĞIN BOYUTLARI

Dindarlık geniş inanç ve uygulama şekillerinin bulunduğu çok unsurlu bir yapıdan oluşur. Dinlerin özellikleri farklı olduğu gibi, kültürel ve kişisel unsurları da içine katarak çok renkli dindarlık formlarıyla karşımıza çıkarlar. Çünkü dinî her birey farklı şekillerde algılayabilir ve dinî yaşantısı haline getirirken farklılıklar ortaya çıkabilir. Bu anlamda dindarlığın ne olduğu, nasıl ve niçin yaşandığı ve motivasyon kaynakları dindarlığın boyutlarını/türlerini belirlemede çıkış noktasıdır (Köse ve Ayten, 2012: 110). Dindarlığın ileri sürülen değişik modelleri arasında en uygunu Glock ve Stark'ın birlikte ortaya koydukları boyutlardır. Buna göre dinin, beş ayrı boyutundan söz edilebilir (Hökelekli, 2013: 74).

Charles Glock (1972), bireyin dinî yaşantısıyla dinlerden farklı farklı dindarlık türlerinin ortaya çıkabileceğini fakat bazı unsurların, tüm dindarlık türleri için geçerli olabileceğini öne sürmüştür. Ona göre neredeyse bütün dinlerin yaşanması sırasında oluşan ortak boyutlar şunlardır: 1-inanç, 2-ibadet, 3-duygu (tecrübe), 4-etki, 5-bilgi (Köse, Ayten, 2012: 110).

Glock ve Stark'ın sınıflandırdığı dindarlığın boyutlarına ayrıntılı olarak değineceğiz.

1.3.1. Dinî İnanç Boyutu

Dindarlığın inanç boyutu, dinî inanç temeline dayanmaktadır. Bu bir çeşit bağlanmadır ve bağlanma gücünü inançtan alır. Dindar insanın, kendisini yaratıcısına bağlayan ve O'nunla ilişkide bulunan belirli inançları vardır. Bu inançlar dinî hayatın özünü oluşturur (Hökelekli, 2013: 74). İnanç (ideoloji) boyutu dindar bir kişinin belli inançlara sahip olacağı beklentisiyle oluşturulmaktadır. Bu inançların birey açısından sahip oldukları önem ve fonksiyonlar da bu boyuta eklenebilir (Glock ve Stark'tan aktaran Yaparel, 1987: 38).

Bütün dinlerin mensuplarından inanılmasını istediği bazı inanç esasları vardır. O dine inanan bireylerin önce o esasları onaylaması gerekir. Her dine vurgulanan inanç esasları farklıdır. Mesela bir Müslümanın Allah'ın varlığına ve birliğine, meleklerle, peygamberlere, ahiret gününe dair temel ilkeleri benimsemesi,

kabul edip doğrulaması onun dindarlığının inanç boyutunu göstermektedir. İnanç boyutunun en önemli noktası, hayatın merkezinde olması ve insanın anlam arayışına dair sorularına cevap vermesidir (Köse ve Ayten, 2012: 111).

1.3.2. Dinî İbadet Boyutu

Dinin bu boyutu özellikle dinin mensuplarından beklenen dinî uygulamaları ve ritüelleri kapsar (Glock ve Stark'tan aktaran Yaparel, 1987: 38). Bir Müslümanın namazı, orucu, bir Hristiyan'ın kiliseye gitmesi, ayinlere katılması, dua etmesi dindarlığının ibadet boyutunu göstermektedir (Köse ve Ayten, 2012: 111-112).

Bu boyut, dindar bireyin dinî uygulamalarını içerir. Dinî uygulamalar çok çeşitlidir. Dua, namaz, oruç, zikir, hac, ayin, kurban bu dinî uygulamalardan bazılarıdır (Hökelekli, 2013: 74). Bu boyutla kişinin ibadeti yapma sıklığı, ibadetlerin türleri arasındaki değişik ilişkiler ve belli bir dinî pratiğin içindeki değişkenler gözlenebilir. Dinin bu boyutundan elde edilen bilgiler, ibadetlerin fert için ne anlama geldiğinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır (Mehmedoğlu, 2004: 28).

1.3.3. Dinî Tecrübe (Duygu) Boyutu

Çoğu dinlerde din mensupları doğrudan doğruya nihai gerçeğin bilgisine erişeceği veya dinî bir duygu yaşayacağı beklentisi içindedir. Bahsedilen dinî boyut bir dindarın tecrübe ettiği ya da dinî bir grubun tanrı, ilahi varlık, nihai hakikat veya transandantal otorite ile bir ölçüde iletişimini kapsayan duygular kastedilmektedir (Glock ve Stark'tan aktaran Yaparel, 1987: 38). Dinin bu boyutu, dinî inanç ve dinî ibadetlerle ilişkili olarak hassas ve daha az açık olan yaşantı tiplerinin olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bu boyutun içerisinde ihtiyaç, idrak, güven ve endişe gibi bileşenler de yer almaktadır (Mehmedoğlu, 2004: 28). Kutsal Varlığın izlerini taşıyan ve inananların O'nunla etkileşimini sağlayan sezgiler, duygular, duyumlar ve algılar bütünü bu boyutun içerisindedir. Dinî inanca sahip herkes, yaratıcının varlığını doğrudan hisseder ve bundan etkilenir (Hökelekli, 2013: 74).

Din mensubu olan her birey bu duyguyu farklı derecelerde tecrübe eder ve her dinin bu tecrübeye verdiği değer farklıdır. Dindar kimseler çoğunlukla tecrübe boyutunu ibadet sırasında dua ederken yaşarlar fakat bununla sınırlı değildir. Örneğin kişinin günlük yaşamında olumlu bir durum meydana geldiğinde bunun Allah'tan gelen bir hediye olduğunu düşünüp O'na karşı huşu, şükran ve sevgi duygusu yaşayabilir. Tecrübe boyutunun anlatılması kolay değildir. Mesela, hacdan yeni gelen bir kişiye haccının nasıl geçtiği sorulduğunda ağlayarak “anlatamam ki gidip görmeniz, yaşamamız lazım” sözleriyle duygularını ifade edemediği gibi dindarlığın tecrübe boyutunun ifade edilmesi de zordur (Köse ve Ayten, 2012: 112).

1.3.4. Dinî Bilgi Boyutu

Dindar bir insanın sahip olduğu inancını konu alan dinî metinlerle ilgili bilgi ve malumata sahip olacağı beklentisi bilgi boyutuyla alakalıdır. Bilgi boyutu inanç boyutuyla da yakından ilişkilidir (Glock ve Stark'tan aktaran Yaparel, 1987: 39). Dinî bilgi ile ibadet boyutu arasında da ilişki bulunur çünkü kişi dinî bilgisi oranında ibadet eder. Ancak bildiklerinin tamamını ibadetlerine yansıtmayabilir. Çünkü dinin ilkelerini yaşantıya dökmek için bilginin yanında inanç, irade, kültürel ve çevresel şartlar gibi etkenlerin uygun olması gerekmektedir (Köse, Ayten, 2012: 112).

Glock'a göre tüm dinler inananlarından inançlarıyla ilgili bilgi sahibi olmalarını bekler. Bu boyutla insanların inançlarıyla ilgili bilgiye sahip olma düzeyleri, bununla ilgili tutumları, dinî bilgiye ve benimsenen bilgi tarzlarına verilen önem ve kutsal kitaplar gibi etkenler araştırılabilir (Mehmedoğlu, 2004: 29). Bilgi boyutunu ilk kez Y. Fukuyama ortaya atmış ve Glock da bunu benimsemiştir (Köktaş, 1993: 54).

1.3.5. Dinî Etkileme Boyutu

Etki boyutu diğer dört boyuttan yapı olarak farklılık göstermekte, genel olarak dinî inanç, uygulama, tecrübe ve bilginin bireyin günlük hayatı üzerinde meydana getirdiği etkileri kapsamaktadır (Glock ve Stark'tan aktaran Yaparel, 1987: 39). Bu boyut, dinin yaşamın diğer alanlarındaki etkileri içerisinde kendisini

göstermektedir. Din, insan hayatını, gelecek planlarını, diğer insanlarla olan ilişkilerini, inanan insanın tüm davranışlarını etkileme gücüne sahiptir (Hökelekli 2013: 75).

Dinin etki boyutu, dinin mensuplarından ne beklediğini, dine bağlılıkları ve ibadetleri sonucunda tutumlarında meydana gelen değişikliklerle ilişkilidir. Bireyin inandığı dinî kurallar gereği dürüst olması, insanlarla iyi ilişkiler kurması, günlük hayatındaki ihtiyaçları olan yeme içme ve giyinme alışkanlıklarını bu ilkelere göre ayarlaması dindarlığın etki boyutunun sonucudur. Hatta kişinin bazı sosyal ilişkileri ve evlilik ve boşanmayla ilgili tutumları bile dindarlığın etki boyutu içerisinde değerlendirilebilir (Köse ve Ayten, 2012: 112-113).

Dindarlığın boyutları incelendikten sonra konuyla ilgili olarak dindarlığın gelişim dönemlerinden bahsedeceğiz. Kişinin ilerleyen yaşıyla birlikte dindarlığında da değişimler olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR, ANALİZ VE YORUMLAR

2.1. ARAŞTIRMA ALANININ GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Coğrafi Konum

Van Türkiye üzerinde Doğu Anadolu Bölgesi'nin içindeki Yukarı Murat-Van bölümündeki Van Gölü Kapalı Havzasında yer almaktadır. Kuzeyinde Ağrı ili; batısında Van Gölü ile Bitlis ili; güneyinde Siirt, Şırnak ve Hakkâri illeri bulunmaktadır. Doğusunda ise İran devletinin sınırı vardır. Van ili 19.069 km² yüzölçümü ile Türkiye'nin geniş alana sahip illerinden bir tanesidir. Van Gölü ile birlikte ilin gerçek alanı 21.823 km²'dir. Şehrin etrafı Van Gölü'nün de oluşmasına sebep olan volkanik dağlarla çevrilidir (Işık, 2019: 2).

2.1.2. Tarihçe

Van, kıyısında bulunduğu göle de adını vermiştir. Evliya Çelebi, Büyük İskender'in seferi sırasında Van Kalesi üzerinde bulunan bir kiliseye, yerlilerin ibadet mekanı anlamına gelen “Vank” adını verdirdiği, daha sonra bu kelimenin söylendikçe Van'a dönüştüğünü belirtmiştir. Başka bir kaynakta da Van isminin Urartuca “Biane” kelimesinden zamanla “Viane” daha sonra Van'a dönüşmesinden oluştuğu belirtilir. Van ili, kıyısında bulunan göl ve jeopolitik konumu nedeniyle tarihte birçok dönemde önemli uygarlıkların merkezi olmuştur (Işık, 2009: 2). Tarih öncesi ve tarih boyunca Van çeşitli kültürlerin birleştiği bir yer olmuştur ama asıl ününe Urartular zamanında ulaşmıştır. Urartu kitabelerinde Van, Tuşba adıyla yer almaktadır. Urartu Krallığı, M.Ö. 840-830'da kurulmuştur ve üç asır boyunca varlığını devam ettirmiştir (Çakır, 2002: 2).

Doğu Anadolu'nun seçkin şehirlerinden biri olan Van çeşitli dönemlerde farklı medeniyetlerin yaşadığı ve zengin tarihi kalıntıların bulunduğu önemli tarihi ve turistik şehirlerden biridir. Türkiye'nin turist çeken belli başlı bir ili olan Van'da Van

Gölu ve etrafındaki doğal güzellikler buranın tarihi kadar tabiatının da zengin olduğunu göstermektedir (Çakır, 2002: 1). Çeşitli arkeolojik araştırmalar neticesinde Yenitaş Çağı'nda, Kalkolitik Çağ'da ve Tunç Çağı'nın başlarında bu yörede yerleşim olduğu netlik kazanmıştır. Bölgede Tilkitepe, Kalecik, Dilkaya Höyüğü ve Ernis Mezarlığı'nda yapılan kazılarda Kalkolitik döneme ait bulgular tespit edilmiştir (Güneş'ten aktaran Işık, 2009: 7).

Van Gölü havzası tarihsel süreç içerisinde Hurri, Urartu, Med, Pers, Bizans, Sasani, Selçuklu ve Osmanlı medeniyeti gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Havza, çok eski bir yerleşim alanı olduğundan dolayı birçok uygarlığın geride bıraktığı tarihi yapı ve kültürel değerleri günümüze kadar taşımıştır (Akıllı ve diğerleri, 2015: 333).

2.1.3. Sosyo-Ekonomik Durum

1960 yılını takip eden dönemlerde, Türkiye genelinde olduğu gibi, Van'da da şehirleşme süreci hızlanmıştır. 1990 yılından sonra Van, özellikle çevredeki illerden daima güç almaya başlamıştır. Hakkari, Siirt, Muş, Ağrı ve Bitlis gibi illerden göç almış, büyük illere ise göç vermiştir. Van ekonomisi tarıma ve özellikle hayvancılığa dayanmaktadır. Şehirde sanayi gelişmemiştir. Hayvancılık alanında ise farklı sebeplerle gerileme olmuştur. Kalkınmada öncelikli iller arasına alınmasından itibaren, Van sınırlı da olsa gelişme kaydetmiştir (İlhan Tunç, 2004: 3-4).

Van, doğası ve tarihi itibarıyla önemli bir turistik merkezdir. Fakat potansiyeli ölçüsünde turist şehre gelmemektedir. Ayrıca İran'la sınır komşuluğu yapması Van'ın ticaretini renklendirmektedir. Bunun aşırı kaçakçılık boyutunu tespit etmek zor olsa da bavul ticareti şeklinde bir ticaret ağının olduğu görülmektedir. Van'da KOBİ düzeyinde sanayileşme vardır ve gelişmeye açıktır. Şehirde işsizlik problemi yüksektir. Bu problem sebebiyle büyük şehirlere göç olmaktadır (Işık, 2009: 7).

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra okur-yazarlık ve eğitim yönüyle Van ili Türkiye'nin en altlarında bulunur. 1975'te ilde okur-yazarlık % 31.5'tir. (İlhan Tunç, 2004: 4). 2016 yılında ise bu oran % 92,46'lara ulaşmıştır (Van Ticaret ve Sanayi Odası, 2016: 11).

Van’da kadınların iş gücüne katılım oranı düşüktür. Kadınların eğitim düzeyinin düşük olması işgücüne katılımı önünde önemli bir engel olmaktadır. Özellikle Van’da çocuk yaşta evliliğin olması kadının eğitimden uzak kalmasına yol açtığı gibi işgücüne katılımını da düşürmektedir (Levent ve diğerleri, 2018: 267).

2.2. ÖRNEKLEMİN ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Mülakata Katılan Kadınların Genel Özellikleri

Tablo 1: Mülakata Katılan Kadınların Genel Özellikleri

KATILIMCILAR	YAŞ	EĞİTİM DURUMU	GELİR DURUMU	YAŞAMIN GEÇTİĞİ YER
1 AÖ	36	İlköğretim	Düşük	İl
2 AY	54	Okuryazar	Yüksek	İl
3 ÇD	35	Lisans	Orta	İl
4 DS	38	İlköğretim	Orta	İl
5 DŞ	25	Önlisans	Orta	İl
6 FŞ	55	Okuryazar Değil	Orta	Köy
7 GE	26	Önlisans	Orta	İl
8 GG	40	Lise	Orta	İlçe
9 GY	44	İlköğretim	Orta	İl
10 HA	27	İlköğretim	Orta	İl
11 HÇ	27	Lise	Orta	İl
12 HÖ	64	Okuryazar	Orta	İl
13 HÖ	51	Okuryazar	Orta	İl
14 İK	51	İlköğretim	Düşük	İl
15 İŞ	30	Lisans	Orta	İl
16 KÇ	75	Okuryazar Değil	Orta	İl
17 MÇ	38	İlköğretim	Orta	İl
18 NN	56	İlköğretim	Orta	İl
19 NS	35	İlköğretim	Orta	İl

20 NT	30	İlköğretim	Orta	İl
21 SA	36	Önlisans	Orta	İl
22 SG	50	İlköğretim	Düşük	İl
23SG	67	İlköğretim	Yüksek	İl
24 Sİ	40	İlköğretim	Düşük	İl
25 SK	40	Okuryazar Değil	Yüksek	İl
26 SM	37	Lise	Orta	İl
27 ST	25	Lise	Orta	İlçe
28 Şİ	34	Lise	Yüksek	İl
29 ŞY	45	Okuryazar Değil	Orta	İl
30 ZÖ	43	İlköğretim	Düşük	İl
31 ZŞ	31	Okuryazar	Orta	İl

Tablo 1’de örneklem grubu, özelliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için yaş, eğitim durumu, geçim düzeyi ve yaşamın geçtiği yer bilgileri bir arada verilmiştir.

2.2.2. Yaş Grubu

Tablo 2: Mülakata Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

YAŞ DAĞILIMI	SAYI	%
25-35 İlk Yetişkinlik	11	35,48
36-45 Orta Yetişkinlik	11	35,48
46-55 Son Yetişkinlik	5	16,12
56 Üstü Yaşlılık	4	12,90
Toplam	31	100

Tablo 2’ye göre örneklem grubunu oluşturan kadınların %35,48’i 25-35 yaş aralığında, %35,48’i 36-45 yaş aralığında, %16,12’si 46-55 yaş aralığında, %12,90’ı

56 ve üzeri yaşlarda bulunmaktadır. Buna göre yaş dağılım oranları farklılık göstermektedir.

2.2.3. Öğrenim Durumu

Tablo 3: Mülakata Katılanların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

ÖĞRENİM DURUMLARI	SAYI	%
İlköğretim	13	41,93
Lise	5	16,12
Okuryazar	4	12,90
Okuryazar Değil	4	12,90
Önlisans	3	9,67
Lisans	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 3'e göre örneklem grubunu oluşturan kadınların %41,9'unu ilköğretim mezunu, %16,1'ini lise mezunu, %12,9'unu okuryazar, %12,9'unu okuryazar değil, %9,6'sını önlisans mezunu, %6,45'ini lisans mezunu kadınlar oluşturmaktadır. Buna göre en büyük katılımcı grubunu ilköğretim mezunu kadınlar oluşturmaktadır.

Eğitim durumu ve katılımcıların yaşları arasındaki ilişkiye bakacak olursak orta yaşlı ve yaşlı katılımcıların eğitim seviyeleri düşük iken yetişkin kadınların eğitim seviyeleri daha yüksektir. Orta yaş ve üstündeki kadınların bir kısmı okuma yazma bilmemekte, bir kısmı sadece okuma yazma bilmektedir. Diğer bir kısmı da akşam okuluna giderek ilkokul diploması aldığını belirtmiştir. Yetişkin kadınların ise tamamı okuma yazma bilmekte ve aralarında ilkokul, lise, önlisans ve lisans mezunları bulunmaktadır.

2.2.4. Gelir Durumu

Tablo 4: Mülakata Katılanların Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

GELİR DURUMU	SAYI	%
Orta	22	70,96
Düşük	5	16,12
Yüksek	4	12,90
Toplam	31	100

Tablo 4'e göre örneklem grubunu oluşturan kadınların %70,96'sı orta, %16,12'si düşük, %12,90'ı yüksek gelir durumuna sahiptir. Katılımcıların ekonomik durumlarıyla ilgili kendi değerlendirmelerini göz önüne alarak, yarısından fazlasının gelir durumlarının orta seviyede olduğunu görmekteyiz.

2.2.5. Yaşamın Geçtiği Yer

Tablo 5: Mülakata Katılanların Yaşamının Geçtiği Yere Göre Dağılımı

YAŞAMIN GEÇTİĞİ YER	SAYI	%
İl	28	90,32
İlçe	2	6,45
Köy	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 5'e göre örneklem grubunu oluşturan kadınların %90,32'si yaşamının büyük bir kısmını il, %6,45'i ilçe, %3,22'si köyde geçirmiştir. Katılımcıların büyük bir kısmı yaşamlarını ilde geçirmişlerdir. Katılımcıların hepsine mülakat Van il merkezinde yapılmıştır. İlçe veya köyde yaşayıp il'e gelen katılımcılar, evlendikten sonra ilde yaşamaya başlamışlardır.

2.2.6. TV İzleme, İnternet Kullanım ve Dergi Kitap Okuma Düzeyi

“Televizyon, internet, gazete ve dergiler hayatınızda ne ölçüde yer alır, hangi amaçlarla kullanırsınız?” sorusuna cevaplar aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 6: Mülakata Katılanların TV İzleme Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Dizi veya Çocuklar İçin Çizgi Film	9	29,03
Haberleri veya Tartışma Programı İzlerim	7	22,58
Bazen İzlerim	5	12,16
Pek İzlemem	5	12,16
Vakit Geçirmek İçin İzlerim	3	9,67
Dinî Sohbet İzlerim	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 6’ya göre örneklem grubunu oluşturan kadınların %29,03’ü dizi veya çocuklar için çizgi film, %22,58’i haberleri veya tartışma programı izlerim, %12,16’sı bazen izlerim, %12,16’sı pek izlemem, %9,67’si vakit geçirmek için izlerim, %6,45’i dinî sohbet izlerim, cevabı vermiştir. Katılımcılar TV’de en çok %29,03 oranla dizi veya çocuklar için çizgi film izlerken, TV’de en az %6,45 oranla dinî sohbet izlemektedir. Bu tabloya bakarak televizyondan dinî bilgilenme aracı olarak faydalanılmadığını görmekteyiz.

Tablo 7: Mülakata Katılanların İnternet Kullanım Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Bir şeyler Araştırma Amaçlı	9	29,03
Kullanmayı Bilmiyor	9	29,03
İletişim ve Sosyal Amaçlı	5	12,16
Az Kullanıyor	4	12,90

Kullanmıyor	3	9,67
Alışveriş Amaçlı	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 7’ye göre örneklem grubunu oluşturan kadınların %29,03’i interneti bir şeyler araştırma amaçlı, 29,03’ü kullanmayı bilmiyor, %12,16’sı iletişim ve sosyal amaçlı, %12,90’ı az kullanıyor, 9,67’si kullanmıyor, %3,22’si alışveriş amaçlı cevabı vermiştir. Yetişkinlerde internet kullanımı orta yaş ve yaşlılık grubundaki kadınlara göre daha aktiftir.

Tablo 8: Mülakata Katılanların Kitap Dergi ve Gazete Okuma Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Okumam	16	51,61
Bazen okurum	11	35,48
Severek okurum	4	12,90
Toplam	31	100

Tablo 8’e göre örneklem grubunu oluşturan kadınların %51,61’i okumam, %35,48’i bazen okurum, %12,90’ı kitap, dergi ve gazeteyi severek okurum, cevabı vermiştir.

Kitap, gazete, dergi okuma durumu yetişkin ve orta yaş grubu kadınlarda daha yüksekken bu oran son yetişkinlik ve yaşlılığa doğru düşmüştür. Bu da öğrenim seviyelerinin düşük olmasından kaynaklandığı izlenimini vermektedir.

2.3. İNANMA DURUMLARI

Bir Yaratıcı’nın varlığına inanma ihtiyacı insan fitratında olan bir özelliktir. Her şeye gücü yeten ve her şeyi yöneten bir gücün varlığına inanmak insana güven verir ve rahatlamasını sağlar. İnsan üzerine düşeni yaptıktan sonra acizliğini ve çaresizliğini görüp Yaratıcısına teslim olduğunda O’na güvenerek kendisini mutlu hissedecektir (Tarhan, 2019: 200).

2.3.1. Allah Tasavvuru

Allah tasavvuru kişiden kişiye farklılıklar göstermekle beraber genel olarak Allah dendiğinde, güçlü, kudretli, zatına ve bütün kâinata hükmeden bir varlık düşünülüp tasavvur edilmektedir. Allah'la ilgili bu tasavvur tüm dinlerde vardır (Peker, 2015: 97-98).

Tablo 9: Mülakata Katılanların Allah Tasavvuruna Göre Dağılımı

KATEGORİLER	SAYI	%
Merhamet	8	25,80
Sevgi	4	12,90
Huzur	4	12,90
İlah/Rab	3	9,67
Korku ve Huzur	3	9,67
Korku ve Merhamet	3	9,67
Korku	2	6,45
Kudret /Büyüklik	2	6,45
Din/ inanç	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 9'a göre katılımcılara “*Allah tasavvurunuz nasıldır?*” diye sorulmuştur. Katılımcıların %25,80'i merhamet, %12,90'ı sevgi, %12,90'ı huzur, %9,67'si İlah/Rab, %9,67'si korku ve huzur, %9,67'si korku ve merhamet, %6,45'i korku, %6,45'i kudret/büyüklik, %6,45'i din/inanç, cevabını vermişlerdir. Örneğin:

“Ben Allah deyince beni yaratan bana şekil veren bana yaşama düzeyi koyan bir rab olarak görüyorum. Yani sıkıntıya düştüğüm zaman elimi açıp ta yalvaracağım bir mecal olarak görüyorum. İnan ki insanlara güvenmem ama bilirim ki elimi açtığım zaman Allah beni duyacak görececek benden yüz çevirmeyecek yani beni yaratan bir İlah Rab” (9GY, 44, İlköğretim).

“Allah'ı çok büyük bir aşkla hayal ederim kendi kalbimde. O'nu görmedim ama kalbimde çok bir aşk olarak görüyorum. Korkuyorum gazabından da çok korkuyorum. Yaptığım her hareketimde konuştuğum her lafımda pişmanlık

duyuyorum sonra çok tövbe ediyorum. Çünkü Allah’a olan büyük bir korkum olduğu için” (19NS, 35, İlköğretim).

2.3.2. Dinî Şüphe ve Allah İnancı

Tablo 10: Mülakata Katılanların Allah’ın Varlığına İman Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Şüphesiz İnanıyorum	30	96,77
Şüphe Ettim Ama Şimdi İnanıyorum	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 10’a göre katılımcılara “*Allah’ın varlığına inanma durumunuz nedir? Kesinlikle inanır mısınız? Dinî inancınızda şüphe yaşadığınız zamanlar olur mu?*” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %96,77’si “şüphesiz inanıyorum”, %3,22’si ise “şüphe ettim ama şimdi inanıyorum” cevabını vermiştir. Tabloya bakıldığında katılımcıların büyük oranı şüphesiz Allah’ın varlığına inanmaktadır.

Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması (2014) verilerine göre “*Allah’ın varlığına inanma durumu*” sorulduğunda kadın katılımcıların % 99’u “Allah’ın gerçekten var ve bir olduğuna inanıyorum ve bundan hiçbir şüphe duymuyorum” ve %0,6’sı diğerleri (bazı şüphelerim olsa da Allah’ın varlığına inanıyorum, bazen Allah’a inanmak bana daha makul geliyor, Allah’a inanıyorum ancak, bir üstün gücün varlığına inanıyorum Allah’ın var olup olmadığından emin olamıyorum, Allah’ın varlığına inanıyorum) cevabı vermiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014: 11). Araştırmaya göre Allah’ın varlığına inanma durumunda %99’u Allah’a inandığını söylerken Van ilinde Allah’ın varlığına inanma durumunda %96,77’si Allah’a inandığını belirtmiştir. Türkiye genelinde de, bizim araştırmamamızı kapsayan Van ilinde de Allah’a inanma oranı yüksek çıkmıştır. İki araştırma arasındaki Allah’a inanma oranı benzerlik göstermektedir.

Katılımcılardan biri “*Kesinlikle inanırım tabiki de. Çok şükür şüphe yaşamam, Allah korusun*” (11HÇ, 27, Lise) derken, diğer bir katılımcı da “*Hiçbir şekilde şüphem yok. Zaten Allah/u Teâlâ her şeyin açık açık kanıtını ortaya koyuyor*”

(3ÇD, 35, Lisans) diye Allah'ın varlığını ifade etmeye çalışmışlardır. Katılımcılardan bir tanesi ise *“Lisede özellikle yaşadım bir sorgulama vardı bende ve internetten sürekli araştırıp okuyordum. Acaba gerçekten İslamiyet var mı ben örtülüüyüm ama niçin örtülüüyüm, namaz kılmam gerekiyor mu? Hep bir sorgulama vardı bende. Ondan sonra tahkiki imana geçtiğimi söyleyebilirim.”* (5DŞ, 25, Önlisans) cevabı ile dinî inancında sorgulama yaşadığını, taklitten kaçındığını ve araştırarak, kendi çabaları ile iman ettiğini ifade etmiştir.

Örneklem grubumuzda bir kişi hariç hepsinin sorgusuz, teslimiyetle inandıkları görülmektedir.

2.3.3. Kader İnancı

İslam inancında insan her şeyi kendi iradesiyle ve kendi aldığı kararlarla yapan, bunun sonucunda da yaptıklarından sorumlu tutulan bir varlıktır. Fakat buna rağmen yaşamı boyunca kişinin yaşadığı olaylarda Yaratıcısının müdahalesinin olabileceği, her şeye Allah'ın hükmettiği ve Allah'ın irade ettiği şekilde olduğu da belirtilmiştir (Peker, 2015: 248).

Katılımcılara *“Kadere inanıyor musunuz? Yoksa yaşadıklarınızı tesadüf olarak mı görürsünüz?”* sorusu sorulmuştur. Katılımcıların tamamı kader inancına sahip olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların kaderle ilgili cevapları şöyledir:

“Tabi ki, tesadüf yoktur. Rabbim ne yazmışsa zaten o senin önüne çıkacak. Allah'ın izni olmadan bir yaprak bile düşmez dalından” (14İK, 51, İlköğretim).

Bayanlar arasında orta yaş ve üstü özellikle okuryazar olmayan, sadece okuryazar olan ve ilkokul eğitimi almış olanlar, kadere kesinlikle inandıklarını ve kaderin Allah'ın yazdığı alın yazısı olduğunu söylemişlerdir.

Geri kalan kadınlardan bazıları özellikle üniversite eğitimi almış olanların kader konusundaki bakış açıları biraz daha bilgiye dayalı olmuştur. Örneğin bir katılımcı:

“Kadere inanıyorum şöyle inanıyorum kaderinde aslında sana gösterdiği birkaç yolu vardır. Senin seçiminde tesadüfün değil ama seçtiğin yoldur. Kader var ama oyunu da sen seçiyorsun biraz” (15İŞ, 30, Lisans) demiştir.

Katılımcılardan hiçbiri kader inancında şüphe veya tereddüt yaşamamaktadır. Her şeyin Allah'ın takdirinde olduğunu, hayatta tesadüfe yer olmadığını düşünmektedirler. Sorgulamadan doğrudan inandıkları görülmüştür. Yalnızca üniversite eğitimi almış bir katılımcının daha bilinçli bir şekilde inandığı, kader konusunda bilgi sahibi olduğu görülmektedir.

2.3.4. Ölüm ve Ölümden Sonraki Hayat İnancı

İslamiyet'te insan öldükten sonra ahiret hayatında tekrar dirilecektir. İnsanın dünyadaki dine olan yakınlığı ahiretteki konumunu belirleyecektir. Dinin emrine uygun davrananlar bunun mükafatını, dinin emrettiğinin aksine davranışlar sergileyenler ise cezasını göreceklidir (Peker, 2015: 247-248).

Katılımcıların tamamı ahirete iman etmektedir. Ahiret inancına sahip olan katılımcılara ahiretle ilgili hisleri de sorulmuştur.

Tablo 11: Mülakata Katılanların Ahiretle İlgili Hislere Göre Dağılım

KATEGORİLER	SAYI	%
Korku	15	48,38
Motivasyon	9	29,03
Korku ve Motivasyon	7	22,58
Toplam	31	100

Tablo 11'de katılımcılara “*Ölüm ve sonrası (Ahiret) ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Ahireti (cennet ve cehennemi) düşünmek sizde korku ya da motivasyon meydana getirir mi?*” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %48,38'i korku, %29,03'ü motivasyon, %7'si korku ve motivasyon cevabını vermiştir.

Yaptığımız araştırmada kadınlar arasında ölümün varlığı korku verici olmakla birlikte onun bir son olmadığına olan inanç, onların dinî uygulamaları yapmalarında motive edici bir unsur olmuştur. Ahiret inançları ibadetleri yapma açısından motivasyon olmakla birlikte ‘cehennem’ korkusu da günahlardan kaçınma konusunda kadınlar için engelleyici bir etken olmaktadır. Örneğin bir katılımcı;

“Çoğu şeyi yerine getirmediğim için korku duyduğum anlar da oluyor ama cennetin güzellikleri aklıma gelince korkum kalmıyor. Ama bazı şeyleri yapmadığım zaman hakikaten korktuğum da oluyor. Cenneti düşününce motive oluyorum.” (8GG, 40, Lise) cevabı vermişken bir başka katılımcı ise;

“Bazen cennet öyle güzel anlatıyorlar diyorum Allah’ım bugün vefat edeyim güzel cennetinin içine gideyim. Cehennemden de bahsettikleri zaman ya rabbim diyorum bizi bu cehennemin ateşinden koru yakma bizi bu ateşte Ya Rabbi. Korku ve neşe içerisinde yaşıyoruz, yani ne diyebiliriz cennetliğim, ne diyebiliriz cehennemliğim. Onu Allah bilebilir ama Allah bizi cennetine alsın biz de cenneti istiyoruz.” (12HÖ, 64, Okuryazar) cevabı vermiştir.

Ahiret inancı kişinin dünyada uğradığı haksızlıkların hesabının ahirette görüleceği düşüncesiyle de kadınlarda motivasyon oluşturmaktadır. Örneğin bir katılımcı: “Adaletsiz davranan insanlar aklıma geldiği zaman Rabbim diyorum iyi ki ahiret var. Ama kendi yaptıklarım aklıma geldiği zaman hepimiz insanız hata yapmışızdır günah işlemişizdir kötü şeyler düşünmüşüzdür. Ahireti düşündüğüm zaman Rabbim diyorum gerçekten cezanın ve mükâfatın verileceği bir yerdir orası. Bazen kendim olarak düşündüğüm zaman kendimi kötü hissederim, bazen Allah’ın varlığını düşündüğüm zamanda ahiretin var olduğunu düşündüğüm zaman da kendimi daha çok mutlu hissederim. Biliyorum ki adalet vardır. Fatıha’da din günü geçiyor ya din gününün sahibidir Allah.” (9GY, 44, İlköğretim) diyerek bu düşüncesini ifade etmektedir.

2.3.5. Cennet Tasavvuru

Cennet, İslam inancına göre kişinin dünyadaki inancına uygun yaşadığı takdirde ahirette mükafat olarak gideceği yerdir.

Tablo 12: Mülakata Katılanların Cennet Tasavvurlarına İlişkin Görüşlerine Göre Dağılımı

KATEGORİLER	SAYI	%
Güzelliklerle Dolu	17	54,83
Hak Edenin Gittiği Yer	3	9,67

Sonsuzluk	2	6,45
İstediğin Her Şeyin Olduğu Yer	2	6,45
Mükemmel Bir Yer	2	6,45
Her şeyin Ölçülü Olduğu Yer	1	3,22
Misk Amber Kokuları Olan Yer	1	3,22
Anne Babamın Olduğu Yer	1	3,22
Mutlu Huzurlu Bir Yer	1	3,22
Huriler Perilerin Olduğu Bir Yer	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 12’de “Cennet ile ilgili tasavvurunuz nasıldır?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %54,83’ü güzelliklerle dolu, %9,67’si hak edenin gittiği yer, %6,45’i sonsuzluk, %6,45’i istediğin her şeyin olduğu yer, %6,45’i mükemmel bir yer, %3,22’si her şeyin ölçülü olduğu yer, %3,22’si misk amber kokuları olan yer, %3,22’si anne babamın olduğu yer, %3,22’si mutlu huzurlu bir yer, %3,22’si huriler perilerin olduğu bir yer cevabını vermiştir. Örneğin:

“Cennet güzelliklerle dolu olan bir yer. Dünyada çektiğimiz bütün sıkıntıları cennette güzelliklerle karşılaşıcaz umuduyla görüyorum” (1AÖ, 36, İlköğretim).

“Cennet deyince de güzellik geliyor. Allah’ım sen cenneti bizlere de nasip et diye dua ediyoruz Allah bizi de cennet ehli etsin. Cennet güzelliştir, Allah-u Teâlâ’nın en sevdiği kullarına verdiği bir mükâfattır. Bu dünyanın en güzel köşkleri sarayları cennetin numunesi olamaz” (12HÖ, 64, Okuryazar).

2.3.6. Cehennem Tasavvuru

Cehennem, İslam inancına göre kişinin dünyada iken dinin emrine karşı gelerek, yaptığı kötü davranışların cezasını çekmek için ahirette gideceği yerdir.

Tablo 13: Mülakata Katılanların Cehennem Tasavvurlarına İlişkin Görüşlerine Göre Dağılımı

KATEGORİLER	SAYI	%
Korku	8	25,80

Ateş	8	25,80
Kötü Bir Yer	6	19,35
Azap	4	12,90
Cezalandırıcı	3	9,67
Dehşetli	1	3,22
Cevapsız	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 13'te "Cehennem ile ilgili tasavvurunuz nasıldır?" sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %25,80'i korku, %25,80'i ateş, %19,35'i kötü bir yer, %12,90'ı azap, %9,67'si cezalandırıcı, %3,22 si dehşetli, %3,22'si de cevap vermemiştir. Örneğin:

"Cehennem azap için ateş değil ama insanın acı çekebileceği bu dünyada göremeyiz ellerin döküldüğü bir azap şeklinde düşünüyorum" (24Sİ, 40, İlköğretim).

"Cehennem korku veriyor. Kötülük yapmamamız için ailemizin dayattığı bir şey gibi aklımda kaldı. Cezalandırıcı bir şey" (5DŞ, 25, Önlisans).

2.4. İBADET HAYATI

İbadet; kulun Allah'a olan bağlılığını ve kulluk görevini sözler ve fiillerle göstermesidir. İbadet, Allah'a hem teşekkür etmek, hem de bağlılığı ve sevgiyi ifade etmek için yapılan davranış ve hareketlerdir. İslam'da ibadet, Kur'an ve sünnet vasıtasıyla inananlara buyrulmuştur (Pazarlı, 1972: 189).

2.4.1. Namaz Kılma

Namaz ibadeti, insana devamlı Allah'ı hatırlattığından dolayı onun dürüst, namuslu ve terbiyeli bir insan olmasını sağladığı, insanı nefsi isteklerinin doğrultusunda ve kafasına göre davranmaktan alıkoyduğu düşünülür. İnsanın karakterini düzenlediği ve hayatını şekillendiği, kalbini kötülüklerden temizlediği bireyin ahlâkını geliştirdiği ve iradesini güçlendirdiğine inanılır (Kasapoğlu, 2015: 16). Yine namazın insan bedeninde ve ruhunda pozitif etkileri olduğu, insanın gerginliklerini dengeleyip gevşemesini sağladığı, insanı dünya hayatındaki sıkıntılardan uzaklaştırıp huzur verdiği düşünülmektedir (Geredeli, 2008: 78-80).

Tablo 14: Mülakata Katılanların Namaz Kılma Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Günde 5 Vakit Namaz Kılıyorum	26	83,87
Arada Bir Namaz Kılıyorum	4	12,90
Namaz Kılmıyorum	1	3,22
Toplam	31	100

Tablodaki 14'e göre katılımcılara “*Namaz kılma durumları*” sorulduğunda %83,87'si günde 5 vakit düzenli kılmakta, %12,90'ı arada bir namaz kılmakta, %3,22'si ise günde 5 vakit namazı kılmamaktadır. Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması (2014) verilerine göre “vakit namazı kılma sıklığı” sorulduğunda kadın katılımcıların %49,8'i her zaman namaz kılmakta, %13,7'si çoğunlukla namaz kılmakta, %15,5'i ara sıra namaz kılmakta, %6,6'sı nadiren namaz kılmakta, %13,6'sı ise hiçbir zaman namaz kılmamaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014: 43). Araştırmaya göre her zaman namaz kılanlar %49,8 iken, Van örneğinde namazı düzenli kılma oranı 83,87 görülmektedir. Bu fark Van ilindeki kadınlarının namaz kılma oranının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Namaz kılmanın dinî bir gereklilik olduğuna inanma ile namaz kılma davranışı arasında manidar bir ilişki kurulmuştur. Araştırmada, inanç düzeyi itibarıyla kesinlikle inandığını belirten deneklerin, davranış dağılımları farklılıklar göstermiştir. Namaz kılmanın dinî bir gereklilik olduğuna kesinlikle inandığını ifade eden deneklerin %83,8'inin farz namazları kılmaya çalıştıklarını, aynı kimselerin %12,9'unun arada bir namaz kıldıklarını, %3,2'si hiç namaz kılmadığını belirtmişlerdir.

Bu bulgulardan, namaz kılmanın dinî bir gereklilik olduğuna inanma ile namaz kılma davranışı arasında çelişki olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak deneklerin namaz kılmaya yönelik inanç boyutunda görülen yoğunluğun davranış boyutunda aynı şekilde etkili olmadığı görülmüştür.

Namaz kılan katılımcılar “Evet, kılarım, elhamdülillah, inşallah” gibi kıldıklarına dair cevaplar vermişlerdir. Katılımcılar çocuk bakmak, ev işleri vs. nedenlerden namaz vakitlerini kaçırdıklarını ve sabah namazına uyanamadıklarını söylemişlerdir:

“Şartlar engellemediği sürece kılarım ama çoğu zaman da namaz vakitlerimi geçirdiğim oluyor” (3ÇD, 35, Lisans).

“Amenna yani tam her gün demeyelim. Bazen sabah namazını kaçırdığım günler oluyor yani beş vakit namazımı kılarım” (19NS, 35, İlköğretim).

“Kılmaya çalışıyorum, çocuktan dolayı vs. savaştığım oluyor ama yatsıyı kılarım, kılmadan yatamam” (20NT,30,ilköğretim).

“Yani kaçırmadıkça büyük ihtimalle kılıyorum” (21SA, 36, Önlisans).

“Her gün beş vakit kılarım. Allah beni affetsin biraz geç olur ama namazı kılarım yoksa evde hiç iş de görmirem, kızlar var” (23SG, 67, İlköğretim).

“İnşallah. Yani sabah namazını kaçırıyorum yalan yok” (28Şİ, 34, Lise).

Namaz kılmayan katılımcı ise kıldığını ama namaz kılmayı bıraktıktan sonra üşengeçlikten geri başlayamadığını söylemiştir:

“Hayır, kılmam; namaza başladığım zaman kılıyorum. Sonra belli bir süre terk ediyorum. Artık sebebini bilmiyorum, bu da mazeret değil, üşengeçliğimden kaynaklanıyor” (27ST, 25, Lise).

Yaşlılık ve orta yaş dönemindeki kadınların yetişkinlik dönemindeki kadınlara göre namaz kılmada daha kararlı ve istikrarlı olduğu, yetişkinlik dönemindeki kadınların ise ev işleri ve çocuklarla ilgilendikleri için namaz vakitlerini geçirdikleri veya namaz kılmadıkları tespit edilmiştir.

Namaz kılma durumlarına ek olarak katılımcılara namaz kıldıklarında ve kılmadıklarında neler hissettiği de sorulmuştur.

Tablo 15: Mülakata Katılanların Namazla ilgili His (Duygu) Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Namaz Kıldığında Huzurlu Kılmadığında Huzursuz Olma	16	51,61
Namaz Kılmadığında Suçluluk (Pişmanlık) Duyma	10	32,25
Namaz Kıldığında Huzurlu Ve Mutlu Olma	4	12,90
Namaz Kılmadığında Allah’ın Cezasından Korkma	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 15’de katılımcılara “Namazla ilgili hisleriniz nelerdir, kılmadığınızda ve kıldığınızda neler hissedersiniz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %51,61’i

namaz kıldığında huzurlu, kılmadığında huzursuz olma, %32,25'i namaz kılmadığında suçluluk, (pişmanlık) duyma, %12,90'ı namaz kıldığında huzurlu ve mutlu olma, %3,22'si ise namaz kılmadığında Allah'ın cezasından korkma cevabını vermiştir.

Katılımcılar namaz kılmadıklarında huzursuz, kendilerini boşlukta hissetme, üstlerine ağırlık çöktüğünü ve borçlu kaldıklarını ama kıldıklarında ise içlerine huzur ve mutluluk dolduğunu ifade etmişlerdir:

“Namazı kılmadığım zaman hep bir boşluktayım, bir huzursuzluk oluyor içimde, sanki her şeyin içinde bir eksikliğim var. Ama o abdesti alıp namaz kıldığımda her şey tamamlanmış ve hiçbir şeyde şüphe kalmamış gibi geliyor bana” (1AÖ, 36, İlköğretim).

“Şimdi namazı kıldığım zaman çok huzurluyum ama vakti geçtiği zaman çok huzursuzum. Sıkıntı basıyor beni, terliyorum namazım geçti diye” (2AY, 54, Okuryazar).

“Namaz kılmadığım zaman genelde boşluğa düşerim onun eksikliğini mutlaka hissederim, kıldığımda da huzurlu olurum tabii ki.” (7GE, 26, Önlisans).

“Vallahi kılmadığım zaman kendimi çok kötü hissediyorum. Hatta namaz kılmayan insanlara şaşıyorum. İnsan namaz kılmadığı zaman kendini borçlu hissediyor. Bence namaz insan ve Allah arasında aracıdır, araçtır. Namaz kılmak şart, yani ben gerekli buluyorum. Çok rahat çok huzurlu hissediyorum namaz kıldığım zaman” (9GY, 44, İlköğretim).

“Kılmadığımda kendimi çok kötü hissediyorum. Eksiklik hissediyorum, kıldığımda da çok huzurlu hissediyorum. Allah'ın huzuruna çıkmak, Allah'ı hissetmek. Çıktığım zaman da aşırı bir heyecan oluyor bende” (10HA, 27, İlköğretim).

“Kıldığım zaman üstümden bir yük kalktı, rahatsın; ama kılmadığın zaman sanki sen haramsın bir şeye ellediğin zaman ellemek istemiyorsun. Tövbe yarabbi sanki cenabetsin. Namaz kıldığın zaman için de rahat her şeyi elledebiliyorsun. Çok heyecanlandım valla” (13HÖ, 51, Okuryazar).

“Kıldığım zaman canım rahat oluyor. Şekerim var, tansiyonum var. Burda düştüm üç yerden kolum kırıldı. Namazımı kıldıktan sonra rahatım; yatağıma

yatıyem, uykum da rahat oluyor. Kılmadığım zaman çok kötü hissediyem, hemen kalkıyem kaza kılıyem, kazamı bırakmıyem” (16KÇ, 75, Okuryazar değil).

“Kıldığım zaman kendimi daha huzurlu, güvende hissediyorum. Kıldığım zaman bugün vallahi hatırladım onun huzuruna gittim diye düşünüyorum. Namaz kılmadığım zaman huzursuz oluyorum, başıma bir şey gelecek diye korkuyorum” (20NT, 30, İlköğretim).

“Kıldığım zaman kendimi çok mutlu hissediyorum, kendimi hiç günahsız hissediyorum. Kaçırdığım zaman ben kendimi sıkıntıdayım. Zaten mutlaka bana bir sorun olur. Kendimi sevmiyorum bile yanlış bir şey yapınca sanki herkes biliyor ben namaz kılmamışım” (25SK, 40, Okuryazar değil).

“Kıldığım zaman diyorum ya sanki o bayanın arkasında kılıyor gibi hissediyorum namazlığa başımı koyduğumda sanki pamuğun üstüne başımı koyduğumu hissediyorum, günahlarımın döküldüğünü hissediyorum. Nasıl bişey biliyor musunuz birisinden borç aldığınızda nasıl o borcu telaşla ödemeye çalışıyorsunuz ya namaz kılmadığım zaman hemen kılıp ödemek istiyorum. Kılmadığım zaman ne uyuyabiliyorum ne zevk alabiliyorum. Suçmuş gibi, günahmış gibi geliyor bana. Kızım da öyle 12 yaşında ama maşallah” (26SM, 37, Lise).

“Kıldığım zaman rahatlıyorum, psikolojikmen de beden olarak da rahatlıyorum, kılmadığım zaman büyük bir ağırlık oluyor üzerimde” (30ZÖ, 43, İlköğretim).

Katılımcılardan biri hayatlarında yapacakları planları namaz vakitlerine göre ayarladıklarını ifade etmiştir:

“Kılmadığım zaman sanki bir boşluk hissediyorum. Yani çok yerleşmiş artık. Hayatımı namaza göre planlıyorum. Dışarı çıkacaksam mesela sinemaya gideceksem veya arkadaşlarımla buluşacaksam namaz vakitlerine göre ayarlamaya çalışıyorum” (5DŞ, 25, Önlisans).

Sabah namazına uyanamayan katılımcılar kendilerini kötü hissettiklerini, gün boyu huzursuz olduklarını ve kalkmak için aile bireylerinden yardım aldıklarını ifade etmişlerdir:

“Kılmadığım zamanlar bi boşlukta hissediyorum sanki bir şeyim eksikmiş gibi. Namazı kılmayınca içime bir huzursuzluk düşüyor ama kıldığım zaman daha bi huzurlu oluyorum. Özellikle sabah namazına kalkmayınca o gün eksik hissediyorum” (8GG, 40, Lise).

“Namaz kılınca çok mutlu olireim; hele sabah namazı kıl çık, yüzüne ışık vurir, hava vurir. Namaz başkadır kızım, namaza Allah’a inanmayan o müslüman değil. Beyimin Allah işini rast getirsin. Sabah namazında uyursam beyim de kızlarım da beni uyandırır” (23SG, 67, İlköğretim).

“Özellikle insanlar sabah namazında ve yatsı namazında zorlanırlar. Şeytan daha çok o vakitlerde vesvese verir. Sabah namazını kılmadığım uyanamadığım zamanlar sanki o gün başıma her şey gelebilecek her şeyin en kötüsünü ben yaşıycam gibi hissediyorum, kıldığım zaman da tabi ki huzur kaplıyor” (3ÇD, 35, Lisans).

“Sabah namazına yalan yok nadir kalkıyorum ve çok mutsuz oluyorum. Kalktığım gün çok huzurluyum, günüm güzel geçiyor. Dua namazını kıldığım zaman daha huzurlu geçiyor. Namazlarımı beş vakit yerli yerinde kıldığım zaman diğerlerini çok şükür elhamdülillah geçirmiyorum elimden geldiğince. Geçirmedığım gün sanki günüm dolu dolu geçmiş, her şey mükemmel, o gün mükemmel bitmiş; ama bir tanesi boş geçti mi o gün benim için boş geçmiş” (28Şİ, 34, Lise).

Ay hali içinde olan katılımcılar namaz kılamadıkları için kötü hissettiklerini ama kılmaya başladıklarında huzurlu olduklarını söylemişlerdir:

“Bir hafta hasta olduğumuzda sanki bu dünyadan değiliz. Ama namaza kavuştuğumuz zaman saatin zamanın her şeyin kıymetini daha iyi biliyorsun” (29ŞY, 45, Okuryazar değil).

“Kılınca çok çok rahatlarım ferahlarım şu an kendimi çok kötü hissediyorum kılamıyorum da hastayım ya. Kıldığım zaman çok çok rahatlıyorum” (17MÇ 38, İlköğretim).

Katılımcılardan bazıları nefesine zor geldiğini ama yine de namaz kılmaya çalıştığını ifade etmektedir.

“Benim için namaz ve din çok içten gelmeli. Namazı zorunlu olarak kılmıyorum; ben ezanı duyduğum zaman çok severek isteyerek kılıyorum. Çünkü o beni rahatlatıyor. Sabah ezanı duyduğum zaman ya biraz daha uyu sonra uyanıklarsın falan zihnimde böyle bir düşünce olduğu zaman hemen kendimi uyarıyorum. Başka bir şey için olsa kalkardın, kalk namazını kıl gibi kendi kendimi telkin ediyorum. Ben bunu çok isteyerek yapıyorum. Kılmadığında vicdan azabı hissediyorum. Neden yapmadın, başka bir şeye fırsat bulabiliyorsun ama” (15İŞ, 30, Lisans).

“Kılmadığım zaman bir laf vardır insanın yüreğini bir şey oturuyor ya vicdanen seni sıkır sıkır öyle çok sıkılırsın yani. Namaz vakit geçiyor hadi kalk vakit namazını kıl şeytandan diyor ki bu işini de yap dur bu kaldı abdesttin gitti birazdan kalkar abdestini de alırsın. Ben nefsimi yenerek lanet olsun şeytan derim kalkıp namazımı kıldığım zaman çok huzurlu olurum. O kadar mutlu olurum ki Rabbim ile kavuştuğum an çok mutlu olduğum andır” (19NS, 35, İlköğretim).

2.4.2. İbadethanede İbadet Etme

Toplu yapılan ibadetler (Cuma namazı, bayram namazı, hac vs.) insanın yalnızlık duygularını giderir. Kişinin Allah ile yakınlaşmasını sağladığı gibi diğer insanlarla da yakınlaşmasını sağlar (Sayın, 2012: 190). Cemaatle yapılan ibadet, tek başına yapılan ibadetlerde olduğu gibi, iman duygusunun artmasını sağlar. Bireyler cemaatle ibadet ederlerken birbirlerini cesaretlendirip teşvik etmektedirler (Pazarlı, 1972: 191).

Tablo 16: Mülakata Katılanların İbadethanede İbadet Etme Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Camide Daha İyi Hissediyorum	13	41,93
Evde Daha İyi Hissediyorum	9	29,03
Gitmek İstiyorum Ama Gidemiyorum	5	16,12
Eşim Camiye Gitmeme İzin Vermiyor	2	6,45
Fark etmiyor	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 16’da katılımcılara *“İbadetlerinizi İbadethanede yapar mısınız? Evde yaptığınız ibadetten farklı hisseder misiniz?”* sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %41,93’ü camide daha iyi hissediyorum, %29,03’ü evde daha iyi hissediyorum, %16,12’si gitmek istiyorum ama gidemiyorum, %6,45’i eşim camiye gitmeme izin vermiyor, %6,45’i fark etmiyor cevabını vermiştir.

Katılımcıların çoğunluğu camide daha çok haz aldıklarını, Ramazan ayında veya önemli gecelerde camiye daha çok gittiklerini ifade etmektedir. Gidemeyen

katılımcılar ise küçük çocukları olduğunu veya eşlerinin izin vermediğini belirtmişlerdir.

“Orada daha huşulu kılıyorsun çünkü cemaatle yapıyorsun bunu. Evdeki haz belki farklıdır ama cemaatle yapılan hem daha çok sevap bunun bilincinde olduğum için daha farklı geliyor sanırım” (11HÇ, 27, Lise).

“Bazen işte Ramazanlardan arada bir camiye gidiyorum. Caminin ibadeti daha çok zevk veriyor insana; cami ibadeti daha güzeldir” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Önemli günlerde namaz kılmaya giderim: Mevlüttü, Ramazan aylarıydı. Orda daha huzurlu hissediyor insan kendini. Güzel namaz kıldığımı hissediyorum” (21SA, 36, Önlisans).

“Evde yapıyorum, üç çocuğum var benim. Küçük çocuğum olmadan önce teravih namazlarına falan giderdim, tesbih namazlarına giderdim. Ramazanda Kadir gecesinde sabaha kadar camide kaldığımız oluyordu arkadaşlarımızla. Toplulukta cemaatle kıldığın çok farklı; evde kıldığın gibi olmuyor. Onun tadı çok farklı, daha güzel” (8GG, 40, Lise).

“Farklı hissediliyor ama pek camilere gitmiyoruz. Eşim de pek müsaade etmiyor. İbadetini yapacaksan da evinde yap diyor. Sohbetlere de pek katılamıyorum. O yüzden elimden geldiğince evimde ibadet yapmaya çalışıyorum” (4DS, 38, İlköğretim).

“Valla pek gitmiyorum. Ömrümde iki defa gitmişim. Eşim teravihlere izin vermiyor. Ama Kur'an kursuna giderim. Toplumda cemaat namaz kıldığı zaman daha güzel oluyor, daha bir haz veriyor” (13HÖ, 51, Okuryazar).

“Camiye gitmiyorum. Öyle bir lüksüm yok; çocuklarım var, bakmam gerekiyor. Eşim rahatsız olduğu için sürekli evde. Gitmek isterdim ama gidemiyorum” (14İK, 51, İlköğretim).

Katılımcıların bazıları yalnız yaptıklarında Allah ile baş başa kaldığını daha iyi ibadet ettiğini veya evlerinde kendilerini daha rahat hissettiklerini ifade etmişlerdir.

“Yani şöyle söyleyim: Dışardaysam, namazım geçiyorsa mutlaka camiye girer namazımı kılarım, ama herkesten gizli bir şekilde ibadetimi yapmayı tercih ediyorum. Kimsenin göremeyeceği Allah'la baş başa kalabileceğim dua esnasında

rahat rahat içimi dökebileceğim mekanları tercih ediyorum. Yalnız başıma yapmak daha huzur veriyor, Allah'la konuşabildiğimi hissediyorum o an” (3ÇD, 35, Lisans).

“Yaparız genellikle kandillerde falan mutlaka gideriz programlara. Nerede kendimi daha rahat hissedersen orada yaparım. Genel olarak tabii ki evimde” (7GE, 26, Önlisans).

“Çok camiye gidemedim; çünkü annem küçük kardeşimi bana bıraktı bekarken. Ben ona baktım, o gitti teravihlere falan. Büyüdükten sonra, evlendikten sonra da bebeğim oldu hemen. Ama ben evde yaptığın ibadette daha kendimi Allah'a yakın hissedirim, daha içten hissedirim kendimi baş başa kaldığım için” (15İŞ, 30, Lisans).

“Vallahi imkanım olsa camide yapmayı severim ama evimde ibadet yapmayı daha çok seviyorum” (19NS, 35, İlköğretim).

“Evde yaptığım ibadet bana daha iyi geliyor bir tek Allah'ın beni gördüğünü düşünüyorum” (20NT, 30, İlköğretim).

“Yani Ramazan'da teravilerde yaparım. Yani evdeki daha hoş oluyor. Daha bi Allah'a bağlanıyorsun” (31ZŞ, 31, Okuryazar).

“Ya bizim olayımız şöyle bişey. Menzil'e bağlıyız, ben evde namazımı kılarım elhamdülillah. Amcamın eşi şeyhin kızı zaten orda cemaatle namaz kılınır, oraya giderim. Sürekli oraya gidemediğim zaman da onun arkasında namaz kılmış gibi hissediyorum evde ama Ramazan ayında olsun kandil gecelerinde olsun camiye gidiyorum. Ben tek yaptığımda daha iyi hissediyorum” (26SM, 37, Lise).

Bazı katılımcılar hastalıkları nedeniyle camiye gidemediklerini ifade etmişlerdir:

“Ramazanlarda ve kandil günlerinde camide yapıyorum. Diğer şekilde camiye gidemiyorum ayaklarımdan rahatsız olduğum için. Camideki yaptığım ibadetten ayrı tat alıyorum, evde yaptığım da güzel ondan da ayrı tat alıyorum. Benim için hepsi de güzel” (22SG, 50, İlköğretim).

“Eskiden teravihe mevlide camiye giderdik. Şimdi iki senedir nefes yok, bel yok, gidemiyem. Namaz camide daha güzel” (23SG, 67, İlköğretim).

Katılımcıların bazıları evde ibadet yaptıklarında işlerden dolayı hızlı yaptıklarını ama camide cemaatle yaptıklarında ise daha çok etkisinde kaldıklarını ifade etmişlerdir:

“Ben evde yapmayı seviyorum ama cami beni daha da etkiliyor. Yani camiye gittiğim zaman kendimi daha rahat hissediyorum. Arada evde olduğun zaman çocuğum engel oluyor, iş engel oluyor, kapı çalınıyor engel olunuyor. Ama camide bütünüyle elimi açıp Allah'a yalvardığım zaman daha rahat daha iyi hissediyorum” (9GY, 44, İlköğretim).

“Camide olduğu zaman gidiyoruz cemaat içinde olduğu ibadetler daha zevk veriyor. Gidiyorsun onun etkisinde kalıyorsun. Evde çabuk yapayım iş yapayım düşüncesiyle kısa kesiyorsun” (29ŞY, 45, Okuryazar değil).

2.4.3. Oruç Tutma

Tablo 17: Mülakata Katılanların Oruç Tutma Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Oruç Tutarım	31	100
Oruç Tutmam	0	0
Toplam	31	100

Tablo 17’ye göre katılımcılara “*Şartlar elverdiği sürece Ramazan ayında oruç tutar mısınız?*” diye sorulduğunda % 100’ü olumlu cevap vermişlerdir. Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması (2014) verilerine göre “Oruç ibadetini yerine getirme durumu” sorulduğunda kadın katılımcıların % 86’sı sağlığı el verdiği sürece Ramazan ayında oruç tuttuğunu, % 4’ü Ramazan’da ara sıra tuttuğunu, %1,6’sı ise hiç oruç tutmadığını ifade etmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014: 72). Şartlar el verdiği sürece Ramazan ayında oruç tutma konusundaki araştırmalarda çıkan verilerin birbiriyle tutarlılık gösterdiği görülmüştür.

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde kadınların %83,87’si düzenli olarak beş vakit namazını kılarken %100’ü düzenli oruç tutmaktadır. Buna göre kadınların namaz ibadeti gibi her gün sürekli olmayan oruç ibadetini yerine getirme düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca oruç tutan katılımcılara oruçla ilgili hisleri de sorulma gereği duyulmuştur.

Tablo 18: Mülakata Katılanların Oruçla İlgili His Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Emirdir Farzdır	9	29,03
Nefsi Terbiyedir	6	19,35
Açın Halinden Anlamaktır	4	12,90
Borçtur	4	12,90
Rahatlatır Maneviyatı Arttırır	2	6,45
Sıhhattir	2	6,45
Kalkandır	1	3,22
Sınanmaktır	1	3,22
Geleneksel Bir Şey	1	3,22
Bilmiyorum	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 18’de katılımcılara “Size göre oruç nedir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %29,03’ü emirdir farzdır, %19,35’i nefsi terbiyedir, %12,90’ı açın halinden anlamaktır, 12,90’ı borçtur, %6,45’i rahatlatır, maneviyatı arttırır, %6,45’i sıhhattir, %3,22’si kalkandır, %3,22’si sınanmaktır, %3,22’si geleneksel bir şey, %3,22’si bilmiyorum cevabı vermiştir.

Katılımcıların hepsinin oruçlarını tuttukları görülmüştür. Katılımcılar oruç tutmanın “açın halinden anlamak olduğunu, farz olduğunu, nefsinin terbiye ettiğini, maneviyatı arttırdığını, sabrı öğrettiğini, Allah’a olan borç olduğunu” ifade etmişlerdir:

“Oruç maneviyatı artıran, bedensel olarak da çok rahatlatan, Allah katında da mükafatı büyük olan bir ibadettir. Tutarım” (1AÖ, 36, İlköğretim).

“Benim için oruç tamamen açın halinden anlamaktır. O yüzden peygamber efendimiz (sas) pazartesi perşembe günlerini oruçlu geçirirmiş. Ben de pazartesi perşembe çoğu zaman oruçluyum” (3ÇD, 35, Lisans).

“Tutarım. Oruç Allah’a karşı olan borçtur. Öyle biliyoruz, öyle öğrendik. Allah bunu farz kılmış, tutuyoruz. Müslümanın özellikle Ramazan ayında oruç tutması gerekiyor. Kazalarını tutması gerekiyor. Bu üstüne olan bir borçtur” (4DS, 38, İlköğretim).

“Oruç Allah’ın verdiği bir farzdır, onu yerine getirmemiz lazım. Nasıl namaz farzsa Kelime-i şهادet, zekat, oruç Allah-u Teala bize bunları farz kalmış. Bi farzı yapmadığımız zaman kendimizi çok suçlu hissediyoruz” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Evet tutarım. Oruç dinimizin bize verdiği sıhhattir. Vücudumuz sıhhat bulsun diye, fakirlerin halini anlayabilmek için tuttuğumuz ibadettir” (26SM, 37, Lise).

“Oruç, terbiye etmek demektir. Bana göre Allah’a daha yakın olmaktır. Fakirlerin halinden anlamaktır” (28Şİ, 34, Lise).

Katılımcı küçüklüğünde annesi tarafından “oruç tutulması lazım” diye zorlanmış ve etrafındaki herkes oruç tutunca, orucu geleneksel bir şey olarak gördüğünü ifade etmiştir:

“Bana göre oruç annemin çok fazla dayattığı bir şey. Küçüklüğümüzden beri oruçlarını tutmanız lazım, oruçlarını tutmanız lazım, oruç benim için bir namaz gibi değil. Namaz beni çok daha iyi hissettiriyor, çok daha böyle Allah’a yakın hissettiriyor. Oruç sanki geleneksel bir şeymiş gibi herkes yapıyor. Ailede herkes oruç tutuyor, benim de tutmam lazım. Tutuyorum” (15İŞ, 30, Lisans).

Katılımcılardan bazıları sağlığı el vermediği halde oruçlarını tuttuklarını ve rahatsızlandıktan sonra oruç tutamadıklarını ifade etmiştir.

“Oruç boynumuzun borcudur. Bu sene tutmadım tansiyon var, şeker var. Altı gün tuttum, yedisinde komaya düştüm, hastaneye götürdüler. 450 lira fitre verdim” (23SG, 67, İlköğretim).

“Evet, bir Ramazan’ı tutamadım şekerim vardı; bırakmadı tutayım. Başka hiç yememişim orucumu bir sene de üç ayları tuttum tansiyonum yükseldi daha tutamadım başka ama oruçlarımı tutarım bırakmam” (16KÇ, 75, Okuryazar değil).

Katılımcıların bazıları orucu küçük yaşta tutmaya başladıklarını ifade etmişlerdir:

“Oruç çok güzeldir. Ay hiç kaçırmamışım ben altı yaşından beri oruç tutuyorum” (2AY, 54, Okuryazar).

“Ramazan ayında oruçlarımı elhamdülillah küçüklüğümünden beri tutuyorum; kazam yok yani Allah katında kabul geçerse. Ben orucun sadece açlık ve nefis için değil, sadece Rabbim olan bir borç; bi de bu çok insanlar açlık susuzluk çekiyorlar ya bunlar insanlara örnek olarak da ben bunu hissediyorum. Biz de bir aç

kalabilirdik onlardan da dolayı ama çoğu da özellikle Rabbime olan bi borcum için” (19NS, 35, İlköğretim).

2.4.4. Kur’an-ı Kerim Okuma

Tablo 19: Mülakata Katılanların Kur’an-ı Kerim Okuma Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Okurum	27	87,09
Okumayı Bilmediğim İçin Okuyamıyorum	4	12,90
Toplam	31	100

Tablo 19’a göre katılımcılara “*İnancınızla ilgili kitap (Kur’an-ı Kerim) okur musunuz?*” sorusu sorulduğunda % 87,09’u Kur’an-ı Kerim okumakta, %12,90’ı Kur’an-ı Kerim okumayı bilmemektedir.

Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması (2014) verilerine göre “Kur’an-ı Kerim’i Arapçasından okumayı bilme” sorulduğunda kadın katılımcıların % 49,3’ü evet, % 49,6’sı ise hayır cevabı vermiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014: 87). Türkiye Dinî Hayat Araştırması’na göre kadın katılımcıların Kur’an-ı Kerim’i Arapçasından okumayı bilen ve bilmeyenlerin oranı birbirine yakınken Van ilinde ise Kur’an-ı Kerim okumayı bilen %87,09’luk oran vardır. Bu farka göre Van ilinde Kur’an-ı Kerim’i Arapçasından okuyan kadınların oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Kur’an-ı Kerim’i Arapçasından okumayı bilmekte ve okumaktadır. Katılımcılar Kur’an-ı Kerim okuduklarını şöyle ifade etmişlerdir:

“Okurum, elimden geldiğince Kur’an-ı Kerim, Yasin ve kısa ayetler okurum” (4DS, 38, İlköğretim).

“Okuyorum her gün Kur’an ve hala okuyorum. Bir aydır günler kısaldı çocuklar okula gittiğinden getir götür yaparken okuyamıyorum” (24Sİ, 40, İlköğretim).

“Okurum, sürekli okurum” (3ÇD, 35, Lisans).

Bazı katılımcılar Kur’an-ı Kerim okumayı yeni öğrendiklerini ve yeni okumaya başladıklarını ifade etmişlerdir.

“Okurum. yeni yeni başlıyorum. Önceden okuyorum desem yalan atmış olurum. Genelde Arapçasını okuyorum ama mealleri okuduğum zamanlar da oluyor” (8GG, 40, Lise).

“Okumaya çalışıyorum, daha yeni başlamışım” (10HA, 27, İlköğretim).

“Daha yeni okuyorum” (13HÖ, 51, Okuryazar).

Kur'an-ı Kerim okuma durumlarını sorduğumuz katılımcılara *“Kur'an'ın Arapçası mı yoksa Mealini mi daha çok okumayı tercih edersiniz?”* sorusu da sorulmuştur.

Katılımcılardan bazıları ikisini de okumanın önemli olduğunu düşünmektedir.

“İkisini de bilmek önemli bence. Düz Arapça okuyup manasını bilmedikten sonra Arapça okumanın bence manası yok; mealini de bilmek lazım, bize ne öğütlediğini bilmemiz lazım” (7GE, 26, Önlisans).

“Her ikisini de. Arapçasını sabah namazdan sonra okurum ki içim açılsın ama özellikle kendimi bilmek için mealini daha çok okurum. Çünkü Kur'an bir rehberdir yani benim nasıl olmam gerektiğini, bizi anlatan bir rehberdir. Yani mecbur okumak gerekiyor” (9GY, 44, İlköğretim).

“Yani ben ikisinden de zevk alıyorum. Arapçasını okuduğum zaman kanat takmış gibiyim. Unutmamak adına Arapçasını daha fazla okuyorum” (26SM, 37, Lise).

Katılımcıların büyük çoğunluğu Arapçasını okumanın daha önemli ve hayırlı olduğunu düşünmektedir.

“Ben daha çok Arapçayı okuyorum” (5DŞ, 25, Önlisans).

“Arapçası daha hayırlıdır” (16KÇ, 75, Okuryazar değil).

“Arapçasını okuyorum. Mealini okumam gerekiyor ama okuyamıyorum” (28Şİ, 34, Lise).

Fakat mealini daha çok okumayı tercih edenler de vardır.

“Mealini daha çok okumayı tercih ederim. Arapçasını da okuyorum fakat mealini merak ettiğim için daha çok okuyorum” (20NT, 30, İlköğretim).

“Mealini okumayı tercih ederim” (21SA, 36, Önlisans).

cevaplarını vermişlerdir.

Katılımcılar arasında genç yetişkin kadınlar meal okumayı tercih ederken, orta yaş ve üzerinin Arapçasını okumayı daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Bunun sebebi orta yaş ve üzeri kadınlarda okuma yazma oranının düşük olması ve yetişkin kadınların araştırmaya, öğrenmeye daha istekli olmalarıdır.

2.4.5. Dua Etme

Dua ve niyaz da ibadetin bir bölümüdür. İnananların Allah’a seslenmeleri ve yaklaşmaları için gösterilen bir çabadır. Allah’a teşekkürlerini iletmek, O’nu övmek, tövbe etmek ve ruhun Yaratıcı’ya yönelmesidir (Pazarlı, 1972: 193). Birey dua ederken isteklerini Allah’a iletmekte ve acizliğini O’na sunmaktadır.

Tablo 20: Mülakata Katılanların Dua Etme Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Her Zaman	14	45,16
Çoğu Zaman	15	48,38
Bazen	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 20’de katılımcılara “*Allah’a çokça dua eder misiniz?*” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %45,16’sı her zaman, %48,38’i çoğu zaman, %6,45’i bazen cevabını vermiştir.

Katılımcılarımızın büyük bir kısmı Allah’a çok sık dua ettiklerini söylemişlerdir. Bir katılımcımız ise çok fazla dua etmediğini şu şekilde söylemiştir:

“Allah’a çok sık dua etmem. Daha doğrusu bazı namazlardan sonra elimi açıp Allah’a karşı ne diyeceğimi şaşırırım, aklıma hiç bir şey gelmez” (28Şİ, 34, Lise).

Katılımcılarımıza en çok ne için dua ettikleri de sorulma gereği duyulmuştur.

Tablo 21: Mülakata Katılanların Duadaki Dilekleri Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Çocuklar İçin	12	38,70
Ahret	7	22,58

Sağlık	6	19,35
Her şey İçin	2	6,45
Tüm Müslümanlar İçin	2	6,45
Maddiyat	1	3,22
Huzur	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 21’de katılımcılara “*Dualarınızda Allah’tan en çok neyi istersiniz?*” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %38,70’i çocukları için, %22,58’i ahiret için dua ederken, %19,35’i sağlık, %6,45’i her şey için, %6,45’i tüm Müslümanlar için dua ettiklerini %3,22’si maddiyat, %3,22’si huzurlu olmak için dua etmektedirler.

Katılımcıların en çok çocukları için sağlık, rahatlık, salih amel istediklerini görmekteyiz. Kadınlarda annelik duygusunun katmış olduğu şefkat, merhamet, koruma duyguları kendinden önce çocuklarını düşünmelerine sebep olmaktadır. Çocuklarının yanında eşleri için de dua ettiklerini söylemektedirler. Örneklerde görüldüğü gibi:

“Çok dua ederim; dualarımda en çok ‘Allah’ım kızımı bana, beni kızma başısla’ derim. Kızım bensiz nasıl yaşar, benim gibi kim bakar, kimse bakamaz herhalde diye düşünüyorum. Ben de onsuz yaşayamam. Dualarımda en çok bunu istiyorum hani kızımı vicdanlı merhametli iyi bir insan olarak yetiştirmemi sağla. En çok dualarım bu” (15İŞ, 30, Lisans).

“Din iman evvel istiyem. Sonra da çocuklarımın rahatlığını istiyem. Çocuklara Allah kaza bela vermesin, çocuklara dua ediyem gece namazı kılıyem her kalkışta oğlum bir tanesi genç erken vefat etti ona dua ediyem” (16KÇ, 75, Okuryazar değil).

“Çok hep evlatlarımın sağlığını isterim. Kendi sağlığımı da evlatlarım için isterim. Eşimin iyi olmasını istedim, mutlu bir hayatın olmasını isterim, anne babamın hayatta başımın üstünde olmasını isterim” (19NS, 35, İlköğretim).

“Ederim, özellikle ezan okunduğu zaman hep dua etmek aklıma geliyor. Çocuklarımın amellerinin salih olmasını, ibadetlerini yapmalarını diliyorum. Özellikle eşimin namazını kılmasını, ibadetini yapmasını istiyorum” (4DS, 38, İlköğretim).

Bazı katılımcılar ise sadece ahiret için dua ettiklerini belirtmişlerdir:

“Çok sık dua ederim, en çok istediğim şey ahirette cennete gitmek, Peygamberimizi görmek” (20NT, 30, İlköğretim).

“Ederim, en çok duamda iman, Kur'an, hayırlı bir ölüm. Bizi amelimizle sinamasın, merhametiyle sinasın” (14İK, 51, İlköğretim).

“İnşallah çok dua istiyorum. Dünyayı da istiyorum ahireti de. Allah'ım bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver bizi cehennem azabından koru. Ben bunu çok istiyorum. Rabbena atina fid dünya haseneten Ve fil ahiret haseneten ve gıne azebennar. Bunu çokça okurum” (12HÖ, 64, Okuryazar).

İlerleyen yaşa ve meydana gelen hastalıklara bağlı olarak bazı katılımcılar ise daha çok sağlık, huzur için dua ettiklerini belirtmişlerdir.

“Her an dua ederim. Dua ederken hep sağlık huzur isterim” (9GY, 44, İlköğretim).

“Tabii. Sağlık, mutluluk, huzur, affedilmek” (10HA, 27, İlköğretim).

Bir katılımcımız çocuk sahibi olmak için dua etmektedir:

“Tabi çokça dua ederim. Son zamanlarda daha çok ikinci bir evlat bulabilmek için dua ediyorum” (3ÇD, 35, Lisans).

Bir katılımcı da maddiyat için dua ettiğini belirtmiştir:

“Evet. En çok evimin huzurunu düzenini, bir gelir kapısı isterim” (1AÖ, 36, İlköğretim).

Cevaplara baktığımızda katılımcıların ihtiyaçları için, o anki en çok sahip olmak istediği şey için dua ettiğini görüyoruz. Birisi sağlık sıhhat bulmak için dua ederken, diğeri çocuk sahibi olmak için dua etmektedir. Bazıları maddi kaygılarla gelir kapısı isterken bazıları da baskın gelen annelik duygularıyla evlatları için Allah'a yakarmaktadır. Ahirette cennete kavuşma arzusu bazılarının dualarında öne geçerken genel olarak katılımcılarımızın dualarında dünyevi istek ve arzular yer almaktadır. Orta yaş ve üzeri yaş grubundaki kadınların dualarında sağlık sıhhat ve hayırlı ölüm ile ahiret için dua ettikleri görülmüştür.

2.4.6. Şükür

Dinde şükür, bireyin Allah ile ilişkisinde yer alan teşekkür ifadesidir. Kişi isteklerinin karşılandığını görünce bunun Allah'tan geldiğini bilir ve O'na hamd eder. Şükür kişinin dualarının kabulüne karşı yapılan bir teşekkür de olabilmektedir.

Tablo 22: Mülakata Katılanların Şükretme Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Her Zaman	25	80,64
Çoğu Zaman	4	12,90
Bazen	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 22'de katılımcılara “*Şükreder misiniz? Hangi sıklıkla şükredersiniz?*” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %80,64'ü her zaman, %12,90'ı bazen, %6,45'i bazen cevabını vermiştir.

Katılımcıların büyük bir oranı her zaman şükrettiklerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Çok hamd ederim, çok şükür ederim. Hiç hamdsiz, şükürsüz sofraya oturmam asla” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Tabii ki çocuklarıma bakarım, çiçeklerime bakarım, yere göğe nefes aldığım her an şükrederim. Çünkü inan ki en büyük şükür insanın nefes alıp vermesidir. Düşün ki bir saniye bile nefesi tutsan ölür gideriz” (9GY, 44, İlköğretim).

“Şöyle söyleyeyim, bir bardak suyu içerken bile şükredebilen bir yapım var. İçebiliyorum ya da o su bana ulaşıyor diye şükrettiğim olur” (3ÇD, 35, Lisans).

“Ederim özellikle çocuklarımin sağlığı konusunda çok şükür ederim Allah'a çok sık, her namazda, her aklıma geldiğinde, her musibet gördüğümde. Belalar sıkıntılar gördükçe binlerce şükrediyorum. Hasta bir çocuk gördükçe” (4DS, 38, İlköğretim).

“Aklıma geldikçe her durum karşısında. Hatta kötü bir örnek gördüğümde de kendi kendime şükrederim” (5DŞ, 25, Önlisans).

2.4.7. Giyinme ve Örtünme Tercihleri

Tablo 23: Mülakata Katılanların Örtünme Durumuna Göre Dağılımı

KATEGORİLER	SAYI	%
Başörtüsü Kullanıyorum.	29	93,54
Başörtüsü Kullanmıyorum.	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 23'te katılımcılara “Örtülü müsünüz?” sorusu soruldu. Katılımcıların %93,54’ü başörtüsü kullanıyorum, %6,45’i başörtüsü kullanmıyorum cevabını verdi. Örtünen kadınların büyük bir kısmı ailelerinin veya çevrenin etkisiyle örtündüklerini söylemişlerdir. Sonradan örtünmenin dinî bir gereklilik olduğunu benimsediklerini ifade etmişlerdir.

Bir katılımcı dedesinin vesilesi ve gördüğü bir rüya üzerine tesettüre girdiğini şöyle anlatmıştır:

“Evet, örtülüyüm dediğim gibi dedem vesile oldu örtünmeme. Ama bir gece rüyamda kabrimi gördüm. İki tane kabir, birinden ateş çıkıyordu, birinden nur. Dedem dedi ki bak örtünürsen inancın var bu kabir senin ama bu şekilde devam edersen ateş çıkan kabir senin. Daha çok Allah’ın emirleri olduğu için örtündüm aslında” (3ÇD, 35, Lisans).

Kendi isteğiyle ve bir yakınının nasihatıyla kapanan bir katılımcı durumu şöyle anlatmıştır:

“Örtülüyüm kendim istediğim için örtündüm. Hiç bir baskı altında kalmadım. Zaten ben bekarken Migros’ta çalışıyordum ordan ayrıldım ve kapandım amcamın oğlu biraz nasihat etti, vesile oldu o nasihatler beni çok etkilemişti. Her şeyin bir kabuğu var, meyvelerin kabuğu var, bayanların da kabuğunun olması gerektiğine inanıyorum demişti. Ben de saçımı, kolumu ya da bacağımı erkeklere niye gösterip de günah kazanayım ki diye düşünüp kapanmaya karar verdim. O düşünmeme vesile oldu” (26SM, 37, Lise).

Diğer bir katılımcı ise Allah’ın emri olduğu için kapandığını ifade etmiştir. Örtünün kadının cinselliğini örtüp karakter kazandırdığını düşünmektedir.

“Tamamen Allah’ın emri olduğu için örtündüm. Allah neden böyle bir emir verdi diye sorguladım. Bayanları bayan statüsüne getiren şeyin örtü olduğuna inanıyorum. Bayanları tamamen cinsel objeden çıkarıp karakterini ortaya çıkaran bir şey olarak görüyorum” (5DŞ, 25, Önlisans).

Babasının isteği ve çevre baskısının da etkisi üzerine örtünen katılımcılar bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Örtülüüyüm. Allah’a inandığım için örtündüm. Babam da din konusuna önem verdiğim için. Babamın sözü olsun diye de. Babamın isteği üzerine. Güzel bir şekilde anlattı babam” (4DS, 38, İlköğretim).

“Evet. Vallahi babam tek bana dedi bütün kızlar örtülü sen neden örtülü değilsin. Ondan sonra ben örtünmeye karar verdim. Yani babamın etkisi oldu. 15 yaşında örtündüm” (10HA, 27, İlköğretim).

“Allah’ın emri olduğu için. Anne babamın etkisi oldu; onlar kapan kapan dediğin için kapanıyorsun. Bir de ailede herkes kapalı olduğunu görünce ister istemez sen o yöne eğiliyorsun” (11HÇ, 27, Lise).

“Örtülüüyüm. Annem babam bize diyordu: Örtünün! Günahtır. Biz öyle örtündük. Evlendiğimizde örtülüydük. O zaman çocuktuk, anne babanın istediği için örttük. Sonradan fark ettik ki zaten bu Allah’ın verdiği bir emirdir” (13HÖ, 51, Okuryazar).

“Başım örtülü. Annem babam açmama bırakmazdı şimdiki nesil insanın sözlerine bakmıyılar. Ben çocukken başımı örtmüşüm” (16KÇ, 75, Okuryazar değil).

“Örtülüüyüm. Niçin? Bunu size söyleyeyim: Babamın korkusundan; örtünmesini bilmiyordum. Tabii ki babam bir gün ya bunu güzel örtersin ya da bir daha etmezsin dedi. Gördüğünüz gibi baba korkusuyla bu şekilde örtmeye öğrendim. Baba korkusu Allah korkusu derler. Baba baskısıyla oldu, özellikle örtü ve namaz konusunda. O yüzden okul okutmadı. Şehre geldik örtü de okulda yasaktı, okula göndermedi” (24Sİ, 40, İlköğretim).

“Evet, babamızın etkisi vardı. Küçüktük, kapanılır derdi babam. Evdeyiz başımızı açsak ne olur derdim, dışarıya çıkmıyoruz. Yok kızım ben erkeklerin görmesinden değil diyordu, eve melekler gelmez diyordu. Türbanlı olan bir insana eve melekler girer diyordu o düşünceyle hep kapalı olduk. Şimdi evde bazen başımız

açık oluyor başımız açıkta uyuyoruz ama dinî öğrendikçe biraz daha rahat oluyoruz” (29ŞY, 45, Okuryazar değil).

Bu cevaplara baktığımızda örtünmede kültürün büyük bir etkisi olmuştur. Bazı babalar kızlarına Allah’ın emri olduğu için örtünün önemini anlatmak yerine, baskı kurarak örtünmeye zorlamışlardır.

Bazı katılımcılar evlenmeden önce açık olup evlenince kapandığını söylemişlerdir. Örneğin:

“Ben evlendiğim gün kapandım. Bekarken başım açıktı. Allah rızası için kapandım. Kayınpederimin tarafı da kapalı olduğu için isteyerek kapandım” (14İK, 51, İlköğretim).

“Evet. Valla eşim istedi diye örtündüm, evlenmeden önce açtım. Bize yakışan budur, örtün dediler örtündüm; ama memnunum da şu an” (17MÇ, 38, İlköğretim).

“Evet çünkü Allah’ın emri oydu bir de evlendikten sonra öyle daha rahat olurum diye düşündüm. Evlendikten sonra örtündüm kimsenin baskısı olmadı” (20NT, 30, İlköğretim).

“Örtülüyüm valla Allah’ın emri olduğu için. Hayır olmadı annem çok baskı yaptı ama bana bekarken ama ben ne onun baskısına ne de abimin baskısına hiçbir şekilde uymadım. Dinimizi öğrenerek, böyle sohbetlere gittim öğrendim, hakkıyla isteyerek ve evlendiğimde de eşim bana teklif etmeden ben ona teklif ettim ve çok hoşuna gitti. Evlenirken kapanacam diye aileme de kendime de söz vermiştim, nişanlıyken kapandım” (28Şİ, 34, Lise).

Bu cevaplardan anlaşılmaktadır ki Van’da hâkim olan kültürde evlenen kadınların örtünmesi beklenmektedir. Evlendiği halde başı açık olan kadına hoş bir gözle bakılmamaktadır.

Katılımcılardan bir kısmının genç yaşlarda ailesinin isteğiyle veya evlendikten sonra eşinin isteği üzerine kapandıklarını ifade etmeleri sonucunda tesettüre inancı gereği girmediklerini, bilinçsiz bir şekilde başörtü taktıkları sonucuna varmaktayız.

2.4.8. İbadetleri Yapamama Sebepleri

Katılımcılardan bazıları, dinin gereği olan ibadetleri yapamamakta veya bilinçli olarak yapmamaktadır. Kişinin ibadet yapamamasının altında yatan birçok sebep olabilir.

Tablo 24: Mülakata Katılanların İbadetleri Yapamama Sebepleri

KATEGORİLER	SAYI	%
Tembellikten	13	41,93
İbadetlerimi Kaçırmıyorum	5	16,12
Bilmediğim İçin	3	9,67
Fırsat Bulamıyorum	3	9,67
Zor ve Yorucu Buluyorum	2	6,45
Şeytanın Vesvesesi	2	6,45
Hastalıktan Dolayı	2	6,45
İçimden Gelmiyor	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 24’te katılımcılara “İbadetleri yapamıyorsanız sizce bunun sebebi aşağıdakilerden hangisidir? 1-İbadetleri zor ve yorucu buluyorum 2-Bilmediğim için yapamıyorum 3- Tembellikten yapamıyorum 4-içimden ibadet etmek gelmiyor. 5-Başka..” sorusu soruldu. Katılımcıların %41,93’ü tembellikten, %16,12’si ibadetlerimi kaçırıyorum, %9,67’si bilmediğim için, %9,67’si fırsat bulamıyorum, %6,45’i zor ve yorucu buluyorum, %6,45’i şeytanın vesvesesi, %6,45’i hastalıktan dolayı, %3,22’si ibadet yapmak içimden gelmiyor cevabı vermiştir.

Katılımcılar ibadetleri yapmadıkları zaman yapamama sebebi olarak en çok tembellikten yapamadıklarını belirtmişlerdir. Tembellikle kastedilen kılmaya üşenmek, nefse zor gelmesi gibi sebeplerdir:

“Genelde aksatmam ama şeytanın vesvesesi olduğunu düşünüyorum, tembellikten” (3ÇD, 35, Lisans).

“Büyük ihtimal tembellikten yapamıyoruz diyeceğiz. Şeytana uyuyoruz yani zor bir şey değil” (11HÇ, 27, Lise).

“Tamamen yaşam şartları izin vermiyor. Çocukları düşünüyoruz, ev işlerini düşünüyoruz. Dünyevi meşgaleleri düşünüyoruz başka bir şey değil. Tembellik diyelim” (21SA, 36, Önlisans).

“Tembellik iş bu işi yapayım, bunu yapayım. Bazen namaz saatlerini de kaçıırıyoruz, çocukla ilgileneyim ya da telefon şeytan ya telefona dalıyorsun hakkıyla ibadetini yapamıyorsun” (29ŞY, 45, Okuryazar değil).

Bir katılımcı ise içinden ibadet etmek gelmediğinde ibadet edemediğini şöyle ifade etmiştir:

“Tembellik demeyelim de içimden gelmediği zaman ben de ibadet edemem. Yani içimden gelmesi lazım, o aşkı şevki duymam lazım. İçimden gelmediği için yapmam ibadet” (15İŞ, 30, Lisans).

Bazı katılımcılar ise iş yoğunluklarından dolayı ibadet edecek vakit bulamadıklarını söylemişlerdir:

“Valla fırsat buldukça ibadetlerimi yerine getirmeye çalışıyorum ama yoğun bir evde çalıştığım için ev kalabalık; yoksa elimden geldikçe yerine getirmeye çalışıyorum” (17MÇ, 38, İlköğretim).

“Yok hayır hiçbiri değil ben fırsat bulamadığım için yapamıyorum” (19NS, 35, İlköğretim).

Genç yaşlardaki yetişkin kadınların ev işleri ve çocuk bakımından kaynaklanan meşguliyetlerinden ve ibadeti daha zor bulduklarından dolayı ibadetleri yapma konusunda daha esnek davrandıkları, orta yaş ve üzeri yaş grubunun ise ibadetleri aksatmadan yapmaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

2.5. DİNDARLIK ANLAYIŞI

2.5.1. Ailelerin Dindarlık Düzeyi

Tablo 25: Mülakata Katılanlarda Ailelerinin (Anne-Baba) Dine Karşı İlgili Olma Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Çok İlgili	17	54,83

İlgili	8	25,80
Biraz İlgili	4	12,90
İlgisiz	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 25’te katılımcılara “*Dinle ilişkileriniz yönünden nasıl bir aile yapısında yetiştiniz? (Dine karşı ilgisiz, biraz ilgili, ilgili, çok ilgili)*” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %54,83’ü çok ilgili, %25,80’i ilgili, %12,90’ı biraz ilgili, %6,45’i ilgisiz cevabı vermiştir.

Katılımcılardan bazıları ailesinin dindar ve ilgili olduğunu söylemiştir. Örneğin;

“Annem ve babam aşırı dindardı. Bizim de gerçekten de böyle şimdi terbiyeli olmamızın nedeni annem ve babamdır. Eksiklileri de var, Kur’an’ın bir kısmını biliyorlardı hacı ve hocalardan görmüşlerdi ama ben evlendikten sonra tam olarak Kur’an’ı araştırıp Kur’an’dan öğrendiğim kadarıyla yaşıyorum; ama bu örtümüzdür, ibadetimizdir, anne ve babamızdan aldık biz” (9GY, 44, İlköğretim).

“Çok ilgiliydi ama çok da sıkıcı bir aile değil. Her şeyi öğrettiler, bize bıraktılar. Örtünme olsun, oruç olsun, baskı yapmadılar; kendi isteğimizle yaptık” (8GG, 40, Lise).

“Benim ailem Erciş tarafında Şihlar var oradan gelme. Sülalemiz şeyh. Babaannemin babası 130 yıl yaşadı o bize çok örnek oluyordu. Kore Savaşı’nda gözleri kör olmuştu ama bir Kur’an okuyuşu vardı, mütevazılığı vardı. O hep aklımda kalmış” (14İK, 51, İlköğretim).

Bir katılımcı da babasının tutumunu çok ilgili olmakla beraber baskıcı olarak ifade etmiştir.

“Çok ilgiliydi hocam. Namaz kıldığımız zaman babamın korkusuyla kılardım. Babam zaten kara yollarında çalışırdı. Bu gidip geldiğin zaman namaza başlamış olacaksın Kur’an’ına başlamış olacaksın sağ olsun annem Kur’an okumamış Kur’an sevgisi olduğundan dolayı aşırı derecede Kur’an okumamızı istiyordu gün çocukları yanımıza geliyordu. Ben ablamdan öğrendim, köyün çocukları da benden öğrendi” (24Sİ, 40, İlköğretim).

Katılımcılardan biri anne babasının çok dinî bilgisinin olmadığı için kendisiyle dinî anlamda ilgilenemediklerini şöyle ifade etmiştir:

“Benim ailem ne çok öyleydi ne böyleydi, orta. Benim annem Kur’an okumamıştı, babam da okumamıştı; ben kendi çabalarımla Kur’an okumayı öğrendim. Yani ailem iyiydi. Biz onlara hep dindar bir aile olarak gördük, kötü bir şey görmedik. Kapalı bir aileydi namaz kılar oruç tutardı” (22SG, 50, İlköğretim).

2.5.2. Katılımcıların Dindarlık Düzeyi

Tablo 26: Mülakata Katılanların Dindarlık Düzeyi Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Biraz Dindarım	20	64,51
Dindarım	8	25,80
Çok Dindarım	3	9,67
Toplam	31	100

Tablo 26’da örneklem grubuna yönelttiğimiz *“Dindarlık bakımından kendinizi hangi kategoride değerlendiriyorsunuz?”* sorusuna; katılımcıların % 64,51’i biraz dindar, % 25,80’i dindar, % 9,67’si çok dindar, cevabını vermiştir. Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması (2014) verilerine göre ise kadınların % 68,8’i dindar, % 20,6’sı kendisini oldukça dindar, % 8,5’i ne dindar ne değil, % 0,9’u dindar değil, % 0,2’si de hiç dindar değil olarak ifade etmişlerdir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014: 239). Türkiye genelinin dindarlık düzeyinin, araştırmamıza katılanların dindarlık düzeyinden yüksek olduğu görülmektedir.

Bir katılımcı, dindarlık düzeyini yaşantısına bakarak belirlemiştir. İşlediği günahlar onun kendisini az dindar olarak görmesine sebep olmaktadır.

“Yok aşırı dindarlığım yok. Yeri geldi düğünlerde de çok oynamışım, oynamayı çok seven neşeli insandım ben. Biraz çocuktan, biraz evlilikten yıpranmadan dolayı durdum. Yeri geldi erkeklerle tokalaşmışız da yeri geldi oturmuşuz erkeklerle toplum içinde akrabalarla çevre dostuyla bunların günah olduğunu biliyoruz tabii ki de elimizde olmayan nedenlerden dolayı yapmışızdır bunları gıybet etmişizdir. Hala da yapıyoruz çünkü kadınların dili durmuyor ya. Muhakkak üzen kişiler olduğu zaman ben anneme her şeyi konuşurum. Bak falan kişiyle oturdum bu bana bunu yaptı benim çok moralim bozuldu ister istemez iyi de

olsa kötü de olsa insan hakkında eleştiri yapıyorum. Dilim de durmuyor; kadınların dili durmaz ama çok tövbe ediyorum” (19NS, 35, İlköğretim).

Bir katılımcı da eksiklerinin farkında olmakla birlikte yine bunları gidermek için Allah’a sığındığını ifade etmiştir. *“Ben hep eksik görüyorum ben kendimi dört dörtlük değilim. Eksik görüyorum ama inşallah eksiklerimi tamamlayacağım. Yanlışlarım varsa hep diyorum Allah’ım bu yanlışlarımı tamamlıyım. İnsan kendi hatalarını görmezse başkalarının kusurlarını göremez, insan kusursuz olamaz ki” (12HÖ, 64, Okuryazar).*

“Dindarım da ama yaşamadığım için İslam’ı; yaşamadığım derken şu an açığım mesela tam anlamıyla yaşamıyorum ama inancımız var çok şükür.” (7GE, 26, Önlisans) ifadesiyle örtünmenin çok dindar olabilmenin gereklerinden olduğunu düşünmekle birlikte dindarlığın sadece örtünme ile değil inançla ilgili olduğuna da vurgu yapmaktadır.

Kişilerin kendi dindarlık düzeylerini değerlendirmelerinde farklı yaklaşımlara sahip olmaları, onlara *“Size göre dindarlık nedir? Dindar kişi kimdir? Dindarlığın göstergeleri nelerdir?”* gibi soruların da yöneltilmesini gerektirmiştir. Bu sorulara verilen cevaplar ise şöyledir:

“Dindarlık Allah’ın emirlerini yerine getirmek farzları yerine getirmek, yasaklarından kaçmak, sonra anne babaya itaat etmek, iyi ahlak sahibi olmak” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Namazını kılan, Kur’an’ını okuyan, ibadetlerini yerine getiren her insan bana göre inançlı insandır. Ama bunu bilemeyiz tabi çoğu kez kimin dindar olduğunu anlayamayız” (21SA, 36, Önlisans).

“Dindarlık, namaz kılan, oruç tutan, Kur’an’ını okuyacak, gıybet etmiyecen, yalan konuşmayacan, gidip adamla haramlık etmiyecen; oldu sana Müslüman” (23SG, 67, İlköğretim).

“Namaz kılan, oruç tutan Allah’ın sözünden çıkmayan insan dindardır” (16KÇ, 75, Okuryazar değil).

“Dindarlık, Allah’ın verdiği nimetlere şükretmektir. Elimiz, ayağımız, kolumuz tutuyorsa ona şükretmektir. Namazımızı kılarak, orucumuzu tutarak, zekâtımızı vererek, Kur’an’ımızı okuyarak ve uygulayarak” (26SM, 37, Lise).

“Dindarlık, dürüst olmak, kimsenin hakkına girmemek, İnsanları kırmamak. Çünkü Allah’ın emir yasakları bunlar. İnsanlar birbirlerini incitmemeli, dindarlık o şekil. Dinî temsil eden kıyafetiyle her şekilde.” (24Sİ, 40, İlköğretim)

“Dindarlık namaz kılan, Kur’an okuyan, kapalı olan insanlar” (18NN, 56, İlköğretim).

“Bana göre dindarlık dinini iyice araştırıp korkusuzca yaşamaktır. Hiçbir şeyin engel olmadığı, hiçbir korkunun önüne geçmediği cesarettir” (5DŞ, 25, Önlisans).

“Dindarlık, dini tam yaşamaktır” (11HÇ, 27, Lise).

Bu tanımlarda dindarlık genel olarak; haramlardan kaçınma, dinî emirleri yerine getirme, güzel ahlâk sahibi olma gibi ifadelerle ilişkilendirilmiştir. Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması’na göre ise; dindarlığın en önemli kriteri sorulduğunda kadınların % 50,8’i iman edip ibadetleri eksiksiz yerine getirmek ve İslam ahlâkına uygun yaşamak, % 37,3’ü Allah’a inanmak ve kalp temizliği, % 7,8’i mübârek gün ve gecelerde ibadet etmek, % 0,7’si dinî simgelere saygılı olmak, % 0,4’ü özel günlerde mevlit okutma, aşure ve lokma dağıtmak olduğu cevabını vermişlerdir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014: 244).

2.5.3. Dindarlığın Göstergeleri

Tablo 27: Mülakata Katılanların Dindarlık Göstergesi Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
İbadet	9	29,03
Dindarlığın Göstergesi Yoktur	8	25,80
Dış Görünüş	4	12,90
Yüzündeki Nur	4	12,90
Cevapsız	3	9,67
Hal, Hareket	2	6,45
Allah Korkusu	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 27’de katılımcılara “*Dindarlığın göstergeleri nelerdir?*” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %29,03’ü ibadet, %25,80’i dindarlığın göstergesi yoktur cevabını vermiş, %12,90’ı dış görünüş, %12,90’ı yüzündeki nur, %9,67’si cevapsız, %6,45’i hal, hareket, %3,22’si ise Allah korkusu cevabını vermemiştir.

Katılımcıların dindarlık tanımları ile dindarlığın göstergeleri hakkında verdikleri cevaplar benzerlik göstermektedir. Dindar bir kişiyi yüzünden, dış görünüşünden anlayabileceğini söyleyen katılımcılar olmuştur. Dindarlığın göstergesi olarak tesettürlü olmayı gerekli gören katılımcılarımız da vardır. Hatta bir katılımcımız tesettürlü olmayanların fazla dindar olmadığını düşündüğünü söylemiştir. Bunun yanında kişinin tavrı, gülümsemesi, konuşması katılımcılarımıza göre dindarlığın göstergelerindendir:

“Dindar kişi yüzünden belli oluyor. İbadetini yaptığı zaman içinin güzelliği yüzüne yansıyor. Sohbetiyle, konuşmasıyla” (4DS, 38, İlköğretim).

“Ben baktığım zaman anlıyorum kimin dindar olduğunu; yüzünden belli oluyor nurludur” (2AY, 54, Okuryazar).

“Bir Müslümanın göstergesi ilk önce örtüsüdür bence. Ondan sonra güzel ahlakıdır, konuşmasıdır, hal hareketleridir” (24Sİ, 40, İlköğretim).

“Sohbetlerinden konuşmasından giyiminden kuşamından anlarım” (27ST, 25, Lise).

“Yüzünden bellidir; namaz kılan, Kur’an okuyan, ibadetini yapan insan farklıdır” (30ZÖ, 43, İlköğretim).

“Dindar olanı ben hemen anlarım; hem yüzünden anlarım hem konuşmaktan anlarım. Bir de arkadaşlıktan anlarım, evine gidiyorum bakıyorum nasıl, o zaman dindar olmadığını anlıyorum” (25SK, 40, Okuryazar değil).

“Gülümsemesinden, konuşmasından anlaşılır bence” (26SM, 37, Lise).

“Açıklar da dindardır ama fazla değil herhalde. Şimdiki gençler namaz falan fazla kılmıyorlar” (18NN, 56, İlköğretim).

Bazı katılımcılarımız ise dindarlığın göstergesinin olmadığını, Allah’tan başka kimsenin kimin dindar olduğunu bilemeyeceğini düşünmektedir:

“Onu bilemem herkesin kalbini, içini; herkes kendi kalbini bilebilir. Paranın, imanın kimde olduğunu Allah bilir” (13HÖ, 51, Okuryazar).

“Ben bilmem Allah onun kalbini bilir, ben desem günah sayılır” (23SG, 67, İlköğretim).

“Göstergesi yoktur” (10HA, 27, İlköğretim).

“Bunu anlayamayız ya herkesin farklıdır” (11HÇ, 27, Lise).

“Namazını kılan, Kur’an’ını okuyan, ibadetlerini yerine getiren her insan bana göre inançlı insandır. Ama bunu bilemeyiz tabi ama çoğu kez kimin dindar olduğunu anlayamayız” (21SA, 36, Önlisans).

2.5.4. Dindar Kişi Algısı

Tablo 28: Mülakata Katılanların Dindar Kişi Algısı Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Dinî Yaşayan ve Ahlaklı Olan	9	29,03
İbadetlerini Yapan	8	25,80
Allah’a İnanan	6	19,35
Hocalar	4	12,90
Allah’tan Korkan	2	6,45
Dindar Kişiyi Bilemeyiz	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 28’de katılımcılara *“Dindar kişi kimdir?”* sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %29,03’ü dinî yaşayan ve ahlaklı olan, %25,80’i ibadetlerini yapan, %19,35’i Allah’a inanan, %12,90’ı hocalar, %6,45’i Allah’tan korkan, %6,45’i dindar kişiyi bilemeyiz cevabı vermiştir.

Katılımcılar arasında sadece hocaların dindar olduğunu düşünenler vardır. Burada hocadan kasıt cami imamları, Kur’an-ı Kerim öğreticileri ve halk arasında şeyh olarak bilinen kişilerdir.

“Dindar kişi hocalara denir” (2AY, 54, Okuryazar).

“Dindar kişi imamlar, hocalar. Herkes giyinir kapanır dindar gibi görünür ama bilemeyiz” (14İK, 51, İlköğretim).

“Hocalar dindardır” (31ZŞ, 31, Okuryazar).

Dindar kişiyi tanımlarken Allah’a inanan, ibadetleri dört dörtlük yapan, insanlara örnek olan kişiler olarak anlatanlar olmuştur:

“Dindar bir kişi yanlış yapmaz. Allah’a inananlar, Allah’ın yasaklarından kaçan, farzlarını, iyiliği emreden, kötülüğü men eden, inandıkça bunları yaptıksa biz de dindarız demek ki. Birini örtülü görünce birkaç defa böyle oturunca kim olduğu belli oluyor. Kişi gıybet etmez, dindar kişi haset etmez. Önder kişi Allah’tan korkar ve her şeyden önce namazını kılar. Namazını kılar, kocasına itaat eder, yalan konuşmaz, haram yemez, ben buna dindar derim” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Bana göre dindar kişi Kur’an’ı tamamıyla yasakladığı ve emrettiği şeyleri yerine getirendir ve Peygamber’in sünnetine yerine getirendir” (20NT, 30, İlköğretim).

“Dindarlık, Müslüman olarak Allah’a inanmak, namaz kılmak, her şey şartlarını yapmak. Farzlarını yerine getirmek, sadece namaz değil” (25SK, 40, Okuryazar değil).

“Dindar kişi doğru olur, dürüst olur, ahlaklı, temiz olur. İnsanları örnek bir insan olur; bana göre o dindardır” (22SG, 50, İlköğretim).

“Dindarlık; dürüst olmak, kimsenin hakkına girmemek, insanları kırmamak. Çünkü Allah’ın emir yasakları, insanlar birbirlerini incitmemeli. Dindarlık o şekil” (24Sİ, 40, İlköğretim).

Bir katılımcımız ise dindarlığın başörtüsü ile ölçülemeyeceğini, açıkların da dindar olabileceğini, dindarlığın Allah korkusu ile ilişkili olduğunu söylemiştir.

“Bana göre dindar kişi her şeyden önce merhamet duygusu olan insandır. Kendisi tokken başkasının aç kalmasına izin vermeyen insan. Bir örtülünün tamamen inançlı olduğu kanaatinde değilim. Açık insanlar da var kapalı insanlar da var ama sadece Allah korkusu olan insan benim gözümde dinî inanca sahiptir” (3ÇD, 35, Lisans).

2.6. DİNİ YAŞAYIŞIN BİLGİ BOYUTU

2.6.1. Dinî Bilgi Seviyesi

İnsanlar dinin gerekliliği olan ibadetleri yapabilmek için dinî bilgilere ihtiyaç duymaktadır. Fakat dinî bilgi düzeyi herkeste yeterli derecede bulunmamaktadır. Bu bilgi eksiklikleri kişinin bazı ibadetleri yapmasına da engel olmaktadır.

Tablo 29: Mülakata Katılanların Yeterli Bilgiye Sahip Olma Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Yeterli Dinî Bilgiye Sahip Değilim	21	67,74
Yeterli Dinî Bilgiye Sahibim	5	16,12
Bilgi Eksiklerim Var	5	16,12
Toplam	31	100

Tablo 29’da katılımcılara “*Yeterli dinî bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?*” sorusu soruldu. Katılımcıların %67,74’ü yeterli dinî bilgiye sahip değilim, %16,12’si yeterli dinî bilgiye sahibim, %16,12’si de bilgi eksiklerim var cevabını verdi.

Katılımcıların çoğu yeterli dinî bilgiye sahip olmadığını düşünmektedir.

“Pek değil ama ilmi hal düzeyinde sorarsanız günlük ibadetimizi yapacak kadar biliyorum ama derinlemesine fıkhi bilgim yok” (5DŞ, 25, Önlisans).

“Dinî bilgim o kadar yeterli değil, yavaş yavaş yapıyorum eksikler vardır” (6FŞ, 55, Okuryazar değil).

“İnsan bence yaşadıkça ne kadar cahil olduğunu bilir, yaşadıkça ne kadar eksik olduğunu bilir. Yani ben bu yaşıma kadar onun farkına varmışım. 20 yaşından sonra insan ne kadar araştırırsa mutlaka bir yerde eksiği vardır. Eksiktir her zaman eksiktir” (9GY, 44, İlköğretim).

“Yo düşünmüyorum. Okuma yazma olmadığı için çok gerideyim ama sohbetlere katılıyorum. Biraz kendimi geliştiriyorum. Bu sene çocuklar da büyüdü artık bu sefer kendime” (13HÖ, 51, Okuryazar).

Katılımcıların dinî bilgilerini eksik görmelerinin sebebi Kur'an okumamaları, namazlarını aksatmaları ibadetleri tam yapamadıklarını düşünmeleridir. Aynı zamanda bu katılımcılar dinî bilgi eksikliklerinden dolayı ibadetlerini tam olarak yerine getirememektedir.

2.6.2. Dinî Bilgi Kaynakları

Tablo 30: Mülakata Katılanların Dinî İnanç ve Kanaatlerine Etki Eden Faktörler

KATEGORİLER	SAYI	%
Anne Baba	19	61,27
Dinî Kitaplar	4	12,90
Din Adamları	3	9,67
Arkadaş	2	6,45
Dede	1	3,22
Dinî Sohbetler	1	3,22
Eş	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 30'da katılımcılara “*Dinî inanç ve kanaatleriniz üzerinde etkili olan faktörler (kişiler) nelerdir? (Ebeveyn, arkadaşlar, din adamları, öğretmenler, akrabalar)*” sorusu soruldu. Katılımcıların %61,27'si anne baba, %12,90'ı dinî kitaplar, %9,67'si din adamları, %6,45'i arkadaş, %3,22'si dede, %3,22'si dinî sohbetler, %3,22'si eş cevabı vermiştir.

Katılımcıların dinî inanç ve kanaatleri üzerinde etkili birçok faktör bulunmaktadır. Bunlardan bazıları aileden, bazıları din adamlarından, bazıları dinî kitaplardan ve çevreden etkilendiklerini ifade etmişlerdir.

Bir katılımcı dinî kitaplardan etkilendiğini söylemiştir:

“Daha çok din adamları, şeyhlerin etkisi olmuştu (Said Nursi, Mahmut Usta Osmanoğlu gibi). Onların kitaplarını okumak beni derinden etkilemişti o zamanlar farklı bir ilgiye yönelsem tamamen açılabilirdim de. Tamamen benimkisi Allah'ın vergisi, nimeti. Duygusal ilgiyle dine yöneldim” (5DŞ, 25, Önlisans).

Başka bir katılımcı ise arkadaş çevresi vasıtasıyla cemaatlerden etkilendiğini şöyle aktarmıştır:

“Ben depremden önce bilmiyordum, cahildim. Diyorum ki keşke 10 sene önce bir deprem yaşasaydık. Ben buraya geldim (mahalleye) sohbetlere katıldım. Onlardan, arkadaşlarımdan bir şeyler öğrendim. Tabi ki namazımızı geçirmezdik biliyorduk ama çok cahil kalmıştık; çünkü okuma yazman yok, ailem de pek öğretmedi ben doğru söylüyorum. He, diyorlardı namazı kılın, ama büyüklerimiz camiye giderdi sorardım hoca bugün ne vaaz verdi. Bir iki kelimeyle geçiştirirdi. Bize anlatmazdılar. Cemaate girdim. Menzil’e katıldım. Karşı komşum beni vesile etti. Bir şeyler öğrendim” (13HÖ, 51, Okuryazar).

Katılımcılar içerisinde en çok anne ve babadan etkilendiğini söyleyenler vardır:

“Annem ve babam bizi sabah namazlarını zorla kaldırırdılar. Sabah namazlarına kaldırmazlar bile biz o sevgi içimize vermiştiler, kalk dedikleri zaman hemen kalkardık. Örtünmeyi bile okulu bitirmeyi beklemiyordum. İlkokulda o kadar örtmeye hevesliydim. Namazımı yedi yaşından beri kılarım. Orucumu daha küçüklükten beri tutarım. Hiç kazalarım yoktur. Tabii Allah biliyorum da belki kabul olmadı şeyler olabilir. Fazlasıyla tutarım. Annem babam bize hep kızım bunlara bakma kızım bunu yapma kızım bunu böyle yapmasan daha güzel olur daha iyi olur. Bu tarzlarda bizi yetiştirdikleri için bizim de içimizde vardı. Elhamdülillah çok şükür ki öyle bir anne babaya sahip olduk hamdolsun” (19NS, 35, İlköğretim).

“En çok anne babam bende etki yaptı. Onların sayesinde şu an şu haldeyim” (11HÇ, 27, Lise).

“Annemin çok etkisi oldu babamın da vicdan yönünden. İnsan olun vicdanlı insan olun, ahlaklı insan olun, merhametli insan olun derdi. Ama annem tabi daha çok namaz oruç gibi dinî vazifeleri öğretti” (15İŞ, 30, Lisans).

“Annem. Annemin aklım kestiğinden beri Kur’an okuması, namaz kılması, dinî sohbetlerde bulunması. Çocukluğumun sohbetler arasında geçmesi” (21SA, 36, Önlisans).

Diğer bir katılımcı ise dedesinden etkilendiğini söylemiştir:

“Şöyle söyleyim: Zaten bekarlığımda 16-17 yaşımdan önce açık bir insandım. Çok çok açık giyinirdim herkes bana doğum günümde hediye alırken dedem başörtü

alırdı, pardösü alırdı. Benim dinî inancımın temelini oluşturan tamamen dedem” (3ÇD, 35, Lisans).

Bazı katılımcılar da kendi gayretleriyle öğrendiğini söylemiştir:

“Hayır, kendim vesile oldum: bi tane hoca vardı, sohbet veriyordu o kadar. Öğrenmek istiyordum annem babam biliyordu ama bize öğretmiyordu; kadına diyordum sen bana bu namazı öğret ben de sana iş yapayım diyordum. Diyordu senin içinde çok güzel şeyler var, bize katıl; ben de o zaman misafirperverdim, bişeyler yapıyordum. Onların evine gidiyordum, kızları ben toplayıp onlara götürüyordum. Sonra çok hoşuma gidiyordu namaz kılmak” (25SK, 40, Okuryazar değil).

“Genellikle okuduğum kitaplardan. Kimse din konusunda kimse baskıcı veya öğretici olmadı. Kendimi duyduğum ve okuduğum kadarıyla” (7GE, 26, Önlisans).

Orta yaş ve üstü kadınların anne babadan öğrendiklerini taklitte dinî inanç ve kanaatleri şekillenirken genç kesimin okuyarak ve çevresiyle etkileşime girerek kendi gayretleri ile dinî inanç ve kanaatlerini şekillendirdiğini söyleyebiliriz. Ama genel olarak Van’da kadın dindarlığının taklide dayalı, inanç ve uygulamaların sorgulamadan kabul edildiği kanaatindeyiz.

2.6.3. Dinî Metinler Okuma

Tablo 31: Mülakata Katılanların Dinî Metinleri Okuma Sıklığı

KATEGORİLER	SAYI	%
Ara Sıra	19	61,29
Hiç Okumadım	6	19,35
Sıklıkla 2-3 Günde Bir	4	12,90
Her gün	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 31’de katılımcılara *“Dinî metinleri, Kur’an-ı Kerim Meali, Hadis, İlmihal, Tefsiri ne sıklıkla okursunuz?”* sorusu soruldu. Katılımcıların %61,29’u ara

sıra, %%19,35'i hiç okumadım, %12,90'ı sıklıkla 2-3 günde bir, %6,45'i her gün cevabı vermiştir.

Katılımcılardan birkaçı devamlı okuduğunu söylemişlerdir:

“Okurum ve hayatıma yön verecek kısımların da altını çizerim” (3ÇD, 35, Lisans).

“Her gün bir cüz Arapçası, 5-6 yaprak da Türkçe açıklamasını okurum, diğerlerini az okurum. Hadis takvim yapraklarında güzel konular da var, oradan okuyorum. En çok Arapçasını, mealini de çok istiyorum ama mealini okuduğum zaman Arapçası eksik kalıyor. O yüzden kendime bir kural belirlemişim bir cüz bitirilecek sonra meal okunacak” (24Sİ, 40, İlköğretim).

Ama genel olarak nadiren okuduklarını, okumaya zaman bulamadıklarını, zaman bulduklarında da ancak Kur'anı Kerim'in Arapçasını okuduklarını ve kitap okumayı sevmediğini ifade eden de olmuştur:

“Diğer kitapları çok istiyorum ama okuyamıyorum. Ezberlemeyi de çok istiyorum ama hiç ezberleyemiyorum. Aklımda kalmıyor” (14İK, 51, İlköğretim).

Ara sıra, pek okuduğumu söyleyemem. Çünkü bebekten dolayı pek elime kitap alamıyorum şu an” (5DŞ, 25, Önlisans).

“Vallahi aslında kitap okumayı sevmiyorum. Doğru konuşmak lazım Arapça'yı çok seviyorum, Kur'an okumayı çok çok seviyorum. Ama hiç Kur'an-ı Kerim'i hatim etmemişim, yıllardır mealini tamamını okumuş değilim, yarıya kadar okumuşum” (19NS, 35, İlköğretim).

Okuma yazması olmadığı için dinî metinleri hiç okumamış olan katılımcılar da vardır:

“Yok, hiç okumadım onları” (10HA, 27, İlköğretim).

“Okumam yazmam olmadığı için pek okuyamıyorum” (13HÖ, 51, Okuryazar).

Kur'an-ı Kerim'in Arapçası haricinde dinî metinlerin orta yaş ve üstü grup tarafından hiç okunmadığı veya nadiren okunduğu görülürken, gençler tarafından ara sıra okunduğu görülmüştür.

2.7. DİN VE SOSYO KÜLTÜREL HAYAT ARASINDAKİ ETKİLEŞİM

2.7.1. Aile Hayatı

Bir çocuk dinî inancın yaşandığı bir ailede yetişirse onda dinî duygular da gelişme imkânı bulmaktadır. Bizim örneklem grubumuzun içinde büyüdüğü aileler genel olarak katılımcılar tarafından dindar ve çok dindar olarak nitelendirilmiştir. Tezimizin dindarlık yönelimi bölümünde ailenin dine karşı ilgili olma durumuna Tablo 25’te yer verilmiştir.

Dinî inancın oluşmasında ve gelişmesinde ailenin en önemli etken olduğu yapılan gözlemlerde tespit edilmiştir.

“Dinle ilişkileriniz yönünden nasıl bir aile yapısında yetiştiniz? (Dine karşı ilgisiz, biraz ilgili, ilgili, çok ilgili)” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %54,83’ü çok ilgili, %25,80’i ilgili, %12,90’ı biraz ilgili, %6,45’i ilgisiz diye cevap vermiştir.

2.7.2. Evlilik Biçimi

Katılımcıların büyük bir bölümü “görücü usulüyle” veya “istemeden” evlendiğini belirtmiştir. Bunun nedeni katılımcıların eğitimsiz ve küçük yaşta evlendirilmeleridir. Küçük yaşta evlendirilen bu katılımcılar evleneceği kişiyi babalarının seçtiğini ifade etmişlerdir. Bazıları zorla evlendirilirken bazıları babasının istediği için hiç bir şey bilmeden, bazıları da sadece evlenme isteğiyle kim olduğunu bilmeden evlendiklerini söylemişlerdir.

“Biz kız kardeşler hep küçük yaşta evlendik. Ben 17 yaşında evlendim. Yani o tür şeyleri pek idrak edemiyordum. Sadece evlilik vardı aklımızda, görücü usulü oldu ama babam bizi kendi kararımızla verdi” (4DS, 38, İlköğretim).

“Çok küçük yaşta evlendiğim için 17 yaşındaydım. Hiçbir şey bilmiyordum babam evet dedi ve ben de kabul ettim. İstemeden evlendim” (22SG, 50, İlköğretim).

“Valla 14 yaşındaydım ailem istediği için evlendim” (17MÇ, 38, İlköğretim).

“Valla hiçbir şeye dikkat etmedim açıkçası babam istediği için evlendim” (30ZÖ, 43, İlköğretim).

Aşağıdaki katılımcılar ise görücü usulü ile isteyerek evlendiklerini şöyle anlatmışlardır:

“Ama ben dindar olsun diyordum. Ki aldığım zaman Allah'a hamd olsun eşim dinine düşkün biriydi, namazını kılardı, dürüsttü, Allah'a hamd olsun gönlüme göreydi çok şükür görücü usulü oldu. Yaşım geçti 24 yaşında evlendim bilinçli olarak evlendim” (9GY, 44, İlköğretim).

“Hiç eşimi görmedim. Birbirimizi görmeden evlendik. Düğün günü gördüm. Görücü usulü birbirimizin fotoğrafını gördüm. Ben 16, eşim 17 idi. O Lise 1'e gidiyordu” (13HÖ, 51, Okuryazar).

“Görücü usulü oldu bizim. Ben sana bir şey söylesem şimdi inanmazsın. İkimiz de birbirimizi rüyada gördük. Daha önce birbirimizi hiç görmemiştik. Aileme rüyamda gördüğüm kişi ise istiyorum dedim” (14İK, 51, İlköğretim).

Evlendirilme şekli ve yaş ilişkisine baktığımızda orta yaş ve üstünün görücü usulüyle ve ailesinin isteğiyle evlendirildiği görülürken, genç yetişkin kadınlardan oluşan yaş grubunun ise eş seçiminde kendi kararlarının etkili olduğu görülmektedir.

2.7.3. Eş Seçiminde Dikkat Edilen Hususlar

Tablo 32: Mülakata Katılanların Eş Seçiminde Dikkate Aldıkları Ölçütler

KATEGORİLER	SAYI	%
Görücü Usulü	15	48,38
Aile Yapısı	6	19,35
Aşk	4	12,90
Kişilik Yapısı	3	9,67
Dindarlık	3	9,67
Toplam	31	100

Tablo 32’de katılımcılara “Eş seçiminde hangi ölçüleri dikkate alırsınız/aldınız? (Dindarlık, kişilik, aile yapısı, eğitim durumu, ekonomik durum, dış görünüş)” sorusu soruldu. Katılımcıların %48,38’i görücü usulü, %19,35’i aile yapısı, %12,90’ı aşk, %9,67’si kişilik yapısı, %9,67’si dindarlık cevabı vermiştir.

Evlilik insan hayatındaki dönüm noktalarından biri olmakla birlikte alacağı en önemli kararlardandır. O yüzden kadınların eş seçiminde çok farklı kriterlerinin olması da tabiidir.

Katılımcılardan bazıları kişilik, ekonomik durum, eğitim durumu, aile yapısı, dış görünüş gibi kriterleri baz almışlardır.

Bazı katılımcılar ise âşık olarak evlendiklerini şöyle ifade etmişlerdir.

“İçinin güzelliğine âşık oldum o şekilde evlendim. Kişiliğini beğendim” (10HA, 27, İlköğretim).

“Valla beğendim de annem de babam da verdi. Kocamı çok sevirdim, çok yakışıklıydı böyle artist gibi valla, ciddi, ne beni vurdu ne sövdü, çok anlaştık. Ne ben onun gönlünü kırdım, ne o benim” (23SG, 67, İlköğretim).

Bir katılımcımız ailesinin rızası olmamasına rağmen âşık olduğu için evlendiğini söylemiştir:

“Hiç hiç onları düşünmedik öyle seviyorduk evlendik. Aşık oldum, babam istemiyordu, kimse istemiyordu, evlendim” (18NN, 56, İlköğretim).

Dindarlığı için evlendim diyen katılımcılarımız şu cevapları vermişlerdir:

“Dindarlık. Dindarlığı hem kişiliğinden bahsettiler hem de dindarlığından bahsettiler. Kimse onu ismiyle tanımaz hep hoca olarak söylendiği için. Ben de hep hayâlimde hoca ile evlenmek vardı, evlendim” (21SA, 36, Önlisans).

“İlk başta dindarlığı için evlendim ilk tercihim buydu. Sonra ekonomik durum biraz okumuş olmasını kültürlü olmasını istediğim için ekonomik diyorum aman aman zengin olsun demiyordum. İkinci planda o vardı üçüncü planda da aile yapısı vardı” (28Şİ, 34, Lise).

“Tamamen dindarlığına ve eğitim durumuna dikkat ettim” (5DŞ, 25, Önlisans).

“Ekonomik durumu hiçbir şekilde göz önüne almadım bir kuru ekmekle de doyabilirim diyen bir yapım var. Dinî inancı; daha çok anne babasının dinî inancı beni etkiledi. O aralar ailem beni inancımından dolayı dışlıyordu” (3ÇD, 35, Lisans).

2.7.4. Eşlerin Birbirine Karşı Davranışları

Tablo 33: Mülakata Katılanlarda Eşlerin Birbirine Karşı Davranışları

KATEGORİLER	SAYI	%
Saygılı	15	48,38
Saygılı ve Sevgili	8	25,80
İyi Davranmalı	3	9,67
Şefkatli Merhametli	1	3,22
Anlayışlı	1	3,22
Dürüst	1	3,22
Aileme İyi Davranmalı	1	3,22
İbadete Teşvik Etmeli	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 33’te katılımcılara “Aile içinde eşlerin birbirlerine karşı davranışlarının nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %48,38’i saygılı, %25,80’i saygılı ve sevgili, %9,67’si iyi davranmalı, %3,22’si şefkatli merhametli, %3,22’si anlayışlı, %3,22’si dürüst, %3,22’si aile iyi davranmalı, %3,22’si ibadete teşvik etmeli cevabı vermiştir.

Katılımcılarımızın çoğunluğu bir evlilikte eşler arasında olması gereken en önemli şeyin saygı olduğunu düşünmektedir. Sevginin de saygıdan sonra gelmesi gereken diğer duygu olduğunu ifade etmişlerdir. Kadınların eşlerinden bekledikleri maddiyattan çok şefkat, merhamet, anlayış gibi duygusal özellikler olduğu görülmektedir.

Katılımcılar bu düşüncelerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Yani daha mütevazı tabi aynı evin içindesin sonuçta eşle her halükarda daha bi mesafeli oluyorsun, saygı çerçevesini aşmadan” (1AÖ, 36, İlköğretim).

“İlk başta saygı geliyor sonra sevgi. Kesinlikle saygı bitince sevgi de kalmıyor. Bu ikisi olunca bence diğerleri kendiliğinden geliyor” (5DŞ, 25, Önlisans).

“Aile arasında Sevgi saygı olduktan sonra her şey olur yani. Biri sussun diğeri konuşsun, kavga olmasın. Allah hiç bir eve kavga vermesin” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Saygı kesinlikle olması lazım, o saygıyı sevgiyi kaybetmemek lazım. Zaten saygıyı kaybettiğin zaman sevgi ister istemez yok oluyor. En önemlisi bence saygı, tahammül etmek. Aynı evde yaşamak çok zor. Bazı şeylere tahammül edebilmek önemli” (15İŞ, 30, Lisans).

Her yaş grubundaki kadının eşinden öncelikle saygı beklediği görülmektedir. Fakat yaşı daha genç olan kadınlar saygıyla beraber eşlerinin kendilerine sevgi ve anlayış göstermesini, ayrıca bir karar alınırken söz hakkı vermelerini de beklemektedir.

2.7.5. Kadının Eğitim Görmesi ve Çalışması

İslam dinî kız erkek ayrımı yapmadan eğitimin herkes için önemli olduğunu savunmaktadır. Kur'an-ı Kerim ayrım gözetmeden hem erkekleri hem de kadınları muhatap kabul etmektedir. Hazreti Muhammed zamanında sosyal hayata katılan kadınlar camiye gidip vakit, Cuma ve bayram namazlarına iştirak etmişler ve eğitim etkinliklerinden de faydalanmışlardır (Yılmaz, 2012: 277).

Tablo 34: Mülakata Katılanların Kadının Eğitim Görmesi ve Çalışması Hakkındaki Düşüncesi

KATEGORİLER	SAYI	%
Eğitim Görmeli ve Çalışmalı	20	64,51
Eğitim Görmeli Ama Mecbur Kalırsa Çalışmalı	5	16,12
Eğitim Görmeli Ama Çalışmamalı	4	12,90
Sadece Bayana Yakışan İşlerde Çalışmalı	1	3,22
Eğitim Görmesi Şart Değil	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 34'te katılımcılara “Kadının eğitim görmesinin ve çalışmasının gerekliliği hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %64,51'i eğitim görmeli ve çalışmalı, %16,12'si eğitim görmeli ama mecbur kalırsa çalışmalı, %12,90'ı eğitim görmeli ama çalışmamalı, %3,22'si sadece bayana yakışan işlerde çalışmalı, %3,22'si eğitim görmesi şart değil cevabı vermiştir. Kadınların hem eğitim almasını hem de çalışmasını destekleyen katılımcılarımız çoğunluktadır. Örneğin:

“Vallahi imkan varsa bir kadının çalışması lazım. Eğitim alması gerekiyor. Köyde yetiştik biz, çoğu şeyde bilgi eksikliğimiz var. Bunun yokluğunu çekiyoruz biz” (4DS, 38, İlköğretim).

“He vallah gidiyeler eskiden öyle değildi, şimdi okumazsan rızıkları yok, şimdi okuyiler, kendi ayakları üzerinde duriyiler. Çalışsınlar, kızlar doktor, öğretmen olsunlar” (16KÇ, 75, Okuryazar değil).

Bir katılımcı ise kadınların sadece kadınlara yakışan ve rahat edebilecekleri mesleklerde çalışması gerektiğini şöyle söylemiştir:

“Kadın eğitim görmeli. Erkekler çalışsın, kadınların işi ayrı. Öğretmenlik, hemşirelik onlar iyidir kadınlar için. Ama gençlerimiz şu anda boş hep bayan çalışıyor zabıta hiç bayan olur mu, zabıta bayan, polis bayan, deniz kenarında kadın tek başına çöpleri topluyor, bahçeleri suluyor onlar yanlış, bence onlar erkek işi” (2AY, 54, Okuryazar).

Kadının çalışmasını çok fazla istememekle beraber günümüz şartlarında başörtülü olarak çalışmayı tasvip eden bir katılımcı da şöyle demiştir.

“Herkes eğitim görmeli de kadın çalışmakta özgürdür. Çalışmalı mı bilmiyorum çalışmak isteyen dinimizin emrettiği şekilde çalışır, çok şükür devletimiz de o imkanları sunmuş. Eskiden olsa belki tercih edilmezdi ama örtülü bir şekilde şimdi her yere giriyoruz” (26SM, 37, Lise).

Bir katılımcı da kadının eğitim almasının şart olmadığını düşünmektedir:

“Kadının eğitim görmesi şart değil anlaştıktan sonra. İsteyen kadın çalışsın” (27ST, 25, Lise).

Kadının eğitim almasını gerekli gören fakat çalışmasına karşı olan katılımcılar da vardır. Örneğin:

“Kadının eğitimi tam olmalı çünkü günümüzde kimseye güvenemiyorsun, o yüzden sağlam kariyerli bir işin olmalı. Çalışmasından yanayım ama dinî açıdan bakarsak hiçbir şekilde çalışılmamalı. Çünkü bildiğim kadarıyla Allah-u Teâla kadının dışarda çalışmasını değil de kocasına evde hizmet etmesini önermiş. Kadın eğitim almalı” (11HÇ, 27, Lise).

“Eğitim görmeliler ama çalışmasına karşıyım bu devirde bence kadın evinde oturmalı” (24Sİ, 40, İlköğretim).

Kadınların eğitim görmesi ve çalışması ile yaş durumu arasında belirgin bir fark görülmemekle birlikte, kadınların çalışmasına karşı olan bazı katılımcılar bulunmaktadır. Bu düşüncelerinin sebebinin ise katılımcıların dinî görüş ve kültür farklılıklarından kaynaklandığı kanaatindeyiz.

2.7.6. İslam’da Kadın Haklarını Bilme Düzeyi

İslam dinî her zaman insan haklarını savunmuştur. Kadınlara ilgili yanlış anlayışları değiştirerek kızların da erkek çocukları gibi Allah’ın bir lütfu olduğunu belirtmiştir. Hazreti Muhammed kadının toplumda ezilmesinin, haklarının yenmesinin ve baskı altında tutulmasının önüne geçmeye çalışmıştır (Yılmaz, 2012: 276-277).

Tablo 35: Mülakata Katılanların İslam’da Kadın Haklarını Bilme Düzeyi

KATEGORİLER	SAYI	%
Kadın Hakları Vardır	10	32,25
Bilgim Var	8	25,80
Pek Bilgim Yok	7	22,58
Kadına Hak Verilmemiştir	4	12,90
Çok Az Bilgim Var	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 35’te katılımcılara “İslam’da kadın hakları nelerdir? Bu konuda bilginiz var mı?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %32,25’i kadın hakları vardır,

%25,80'i bilgin var, %22,58'i pek bilgin yok, %12,90'ı kadına hak verilmemiştir, %6,45'i çok az bilgin var cevabı vermiştir.

Katılımcılar arasında kadın haklarıyla ilgili bilgisi olmayan kadınlar olmakla birlikte bilgili olanlar da vardır. Bilgi sahibi olanlar kadın haklarıyla ilgili sahip oldukları bilgileri şu şekilde anlatmışlardır:

“Valla İslam’da kadın hakları çok var. Şöyle bilgin var: Kadına şiddet uygulanmayacak, kadına kötü söz söylenmeyecek, kadın istemezse evladına bile süt verme hakkı yoktur. Yani kocası onu hoşgörüyle karşılamalı herhangi bir baskı uygulamamalı ama şimdi yoktur işte” (1AÖ, 36, İlköğretim).

“Evlilikte mesela kadın hizmetçi olarak kullanılamaz, kesinlikle yani çocuğuna dahi bakmak zorunda değil. Gerekirse ve maddi durum el verirse bakıcı tutulabilir. Ev işi filan da yapmak zorunda değil” (5DŞ, 25, Önlisans).

“Eşi ona her istediğini alacak mesela bir kadına eve ne gerekiyorsa alacak, yemesi, içmesi, giyinmesi, oturduğun semte göre her şeyini alacak. Eğer maddi durumu iyiye kadını hiçbir şeyden geri kalmayacak. Fazlası değil normal bir şekilde kadına bakacak” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Yani var; İslam kadına çok büyük hak vermiştir, bir kere cenneti onların ayağının altına sermiştir. Demiş ki cennet onların ayağının altında; cahiliye devrinde kadını çok ezmişler, hayvan gibi görmüşler ama İslam kadına çok değer vermiş bir kere kadına çocuk doğurmak gibi bir şey vermiş. Zaten bir çocuk doğurduğunda bütün günahları af oluyor kadına daha çok değer vermiş”(20NT, 30, İlköğretim).

2.7.7. Erkeğin Kadına Göre Üstünlüğü Düşüncesi

İslam dinine göre kadın ve erkek temel insan hakları bakımından eşit, rol farklılığı bakımından da birbirlerini tamamlamaktadırlar. İslam’da kadın ve erkek Yaraticının belirlediği emir ve yasaklarına uyarak kulluk görevini yerine getirme noktasında eşit sayılmıştır (Yılmaz, 2012: 274).

Tablo 36: Mülakata Katılanlarda Erkeğin Kadına Üstünlüğü Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Üstün Değildir	12	38,70
Eşittir	10	32,25
Üstündür	9	29,09
Toplam	31	100

Tablo 36’da katılımcılara “*Dinimizde erkeğin kadına göre herhangi bir üstünlüğü söz konusu mudur?*” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %38,70’i üstün değildir, %32,25’i eşittir, %29,09’u üstündür cevabı vermiştir.

İslam’da erkeğin kadından üstün olduğunu düşünen katılımcılarımız şunları söylemişlerdir:

“Erkek üstündür, erkek kadına karşı, kadın da erkeğe karşı saygılı olur” (2AY, 54, Okuryazar).

“Dinimizde erkek üstündür” (6FŞ, 55, Okuryazar değil).

“Erkek daha üstündür” (11HÇ, 27, Lise).

“Evet, üstündür bunu ben de kabul ediyorum aslında. Erkeğin her zaman bir tık daha üstün olduğunu, ezsin demiyorum ama bi tık daha üstün olsun. Bu dinde de söylenmiş Kur’an’da da yazıyor bildiğim kadarıyla” (15İŞ, 30, Lisans).

İslam’da erkeğin üstün olmadığını ve kadın ve erkeğin eşit olduğunu veya kadının daha üstün olduğunu düşünenler şunları söylemişlerdir:

“Hayır, hiçbir şekilde üstünlüğü söz konusu değil. Ama şöyle bir ayet de var kadınlar erkeklerin kaburgalarından yaratılmıştır diye, kadınların daha çok üstün olduğunu düşünüyorum. Kadınlar erkeklere Allah’ın bir emanetidir” (3ÇD, 35, Lisans).

“Bildiğim kadarıyla eşitiz, hiçbir üstünlüğü de yoktur” (21SA, 36, Önlisans).

“Bence ikisi de eşittirler. Erkek eve geldiği zaman kadın onun hizmetini görmek zorundadır. Erkek de kadının her istediğini yapmak mecburiyetindedir. İkisi de aynı eşittir ama bana kadın daha üstün geliyor kadın hakkı ödenmez” (19NS, 35, İlköğretim).

“Bence üstün değil erkeğin yapacağı işler farklıdır. Erkek dışarda esnafla rahat konuşabilir bundan bi on on beş yıl önce kadının çalışması hiç doğru değildi. Üniversiteye bile gitmesi mümkün değildi. Kapıda eşarbını çıkarıp giriyordu valla şimdi her yere girebilir tesettüriyle” (26SM, 37, Lise).

2.7.8. Kadının Baskı Görmesi

Tablo 37: Mülakata Katılanların Toplumda Baskıya Maruz Kalması Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Kalıyorlar	30	96,77
Kalmıyorlar	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 37’de katılımcılara *“Kadınlar toplumda baskıya maruz kalıyorlar mı?”* sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %96,77’si kalıyorlar, %3,22’si kalmıyorlar cevabı vermiştir.

Katılımcılarımız kadınların maruz kaldığı baskılar hakkında çok şey söylemişlerdir. Her biri kendi maruz kaldığı baskıyı veya çevresinde görüp rahatsız olduğu durumları anlatmışlardır:

“Kalıyorlar. Ev konusunda çok baskı oluyor, bakıyorsunuz bazı arkadaşlar çalışıyor eş de çalışıyor. Sanki hiç yorulmamış gibi evde de aynı baskıyı uyguluyorlar hanıma. Çocuklar, ev işi, yemek gibi, hepsi bir baskıdır” (1AÖ, 36, İlköğretim).

“Aşırı kalıyorlar günümüzde doğuda hala kuma var. Sen çocuk yapmıyorsun kuma getiriyoruz, gibi. Sen kadınsın erkek yolda önden gider gibi. Kadın sindiriliyor kadın da bir şey yapamadığı için sinmek zorunda kalabiliyor” (3ÇD, 35, Lisans).

“Kalıyorlar. Eş tarafından baskı görüyorlar. Evlenip gittiğin zaman eşinin ailesi tarafından da görüyorsun, ortamlarda da. Bayan her yerde baskı görüyor, rahat değil bayan” (4DS, 38, İlköğretim).

“Kalıyorlar daha çok dış görünüşte kalıyorlar. Bir de özgür değiller bence kendi fikirlerini yansıtmama noktasında. Bir mahalle baskısı var her zaman kadınlar üzerinde” (5DŞ, 25, Önlisans).

“Hemen hemen her yerde aile yaşamı da iş yaşamı da etkili. Mesela bazı kız çocukları okumak istiyor ama aile izin vermiyor. Örtü de etkili, mesela kız örtünmek istemiyor aile örtü için zorluyor. Kişinin içinden gelmesi lazım bilip da yapması lazım o zaman karşıdaki istediği için örtüyor, Allah için örtmüş olmuyor. Benim de kızım var eşim bazen örtün veya usturuplu giyin diyor ben de söylüyorum ama bazen eşimin ses tonu yükselince ‘sesini yükseltme, soğutacaksın’ diyorum. Ben de anlaticam sen de anlatacaksın ama onun içinden gelecek, senin benim korkumla olmasın. Allah için yapacaksa yapsın” (8GG, 40, Lise).

“Tabi kalıyorlar. Dindar olsun cahil olsun mutlaka kalıyorlar. Kadın evinde oturmalı şunu yapmamalı bunu yapmamalı. Özellikle dışarıda etkin, çalışan kadınlar daha da horlanıyor araba süren bayanı horlar şu Kürt toplumu. Batı’da nasıldır bilmiyorum, burda biraz horlarlar. Erkek sürsün, erkek önde olsun ki ben buna karşıyım. Eğer erkek ayaklarının üstünde duruyorsa kadın niye durmasın ki çünkü en çok çoluk çocuğuna bakan kadın; hastaneye başka yerlere çoluk çocuğuyla giden kadın. Madem ki kadın bu kadar ettinse kadın bu kadar yoruluyorsa kadına verilmesi lazım” (9GY, 44, İlköğretim).

“Tabii ki. Yani konuşması gülmesi, mesela çok konuştuğun zaman ‘niye konuşuyorsun’, çok gülünce ‘az gül’ diye tepki görüyorum. Millet sana bakıyor filan. Mesela parfüm sıkıldığı zaman ‘çok sıkıyorsun, çok makyaj yapıyorsun’ (10HA, 27, İlköğretim).

“Her yerde baskıya maruz kalıyorlar. En basitinden kadın trafikte araba sürdüğü zaman değişik bakıyorlar. Kadındır süremez diye, çalışma hayatında kadındır çalışamaz diye. Her koşulda bir baskı uyguluyorlar kadına. Aile ortamında da kızlara bir sürü baskı uygulanıyor” (11HÇ, 27, Lise).

“Kadınlara baskı yapıyorlar. Sen buraya gelemezsin sen bunu konuşamazsın, küçümsüyorlar yani kadınları. ‘Dışarı çıkma bu yanlışır bunla konuşma’. Hep küçümseniyoruz, ben öyle düşünüyorum” (22SG, 50, İlköğretim).

“Eşim bile arabada kadın sürdüğünü görünce ‘bak işte bayan’ diyor yani eskiden daha fazlaydı. Akşam dışarı çıkamazdın, rahat yürüyemezdin, laf atarlardı, annem biz bekarken dışarı çıkmamıza izin vermezdi. ‘Kızım kaçırırlar, iyi insan yoktur, laf atarlar ayıptır, konu komşu görür’ derdi; yani hala da öyle var bence” (26SM, 37, Lise).

“Var, çok ailelerde var. Mesela gitmeyeceksin, gelmeyeceksin, az erkeklerde büyük bir kıskançlık var. ‘Dışarıya çıkma, kapının önüne çıkmayacaksın. Ben seni götüreceğim, ben seni getireceğim. O topluma girme, bununla konuşma, markete gitme, çarşıya gitme’ diye sıkıntılar çıkıyor. Çok şükür yaşamadım ama ailem de vardı. Ben kendim öyle bir sıkıntılar yaşamadığım için şükrediyorum, hamd ediyorum” (29ŞY, 45, Okuryazar değil).

“Evet, kalan var evde bi sorun olduğu zaman kadınlar ilgileniyor, baskıya maruz kalan çok var; benim kayınpederim de olsa ‘sen sus, niye konuşuyon, kocan orda o konuşsun, sana laf düşmez’ der. Ama bütün sorumluluğu ben çekiyorum, lafa geldi mi ‘sen sus, o konuşsun’ derler. Onun evinin derdini sıkıntısını çeken benim, kocam ailesine karşı onların hakkını savunur, öncelik ailesinindir, onlar daha önemlidir. Ben ne kadar sıkıntı da çeksem babasının dediğini yapar ama benim sıkıntımı erteler” (30ZÖ, 43, İlköğretim).

Kadınlara hakaret edildiğini, küfredildiğini ve dövüldüğünü, hor görüldüğünü katılımcılar şöyle anlatmışlardır:

“Yapılıyor, bizim bu doğu tarafında baskı çok yapılıyor. Daha önceki erkekler kadını zaten hep döverdiler. Kadın çok baskı görürdü sövülürdü, küfür edilirdi, dövülürdü, annesine babasına küfür edilirdi. Sanki eve bir köle getirmiş gibi çocuk doğurmaya gelmiş; ama şimdiki gençler artık akıllandılar daha bilinçliler” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Çok mesela şiddet görüyorlar, dayak yiyorlar, hakaret görüyorlar. Bağırma bile hakarettir. ‘Geri zekâlı’ diyorsun, ‘kuş beyinli’ diyorsun, hakarettir. Allah seni de yaratmış onu da yaratmış” (13HÖ, 51, Okuryazar).

“Bazı yerlerde baskı yapılıyor. Sen kadınsın, kadınlığını bileceksin, dövülür sövülür. Kadın gitmez, yapmaz, etmez” (14İK, 51, İlköğretim).

“Evet, Tabii yapıyorlar, dövüyorlar mesela kınıyorlar. Küçük düşürüyorlar, hakaret çok şey görmüşem, katılmıyorum ben öyle insanlara, yanlışır” (25SK, 40, Okuryazar değil).

Bir katılımcımız ise eğitimsiz kadınların baskıya daha çok maruz kaldıklarını düşünmektedir:

“Kalıyorlar tabi ki. Kadın eğer eğitimsizse ben çevremde şunu gördüm: Eğitimle baskıyı biraz daha dağıtabiliyorlar ama hayır eğitimsizlerse ses

çıkaramıyorlar. Eşlerine karşı istemedikleri bir şey de 'hayır' diye tepki veremiyorlar. Ailelerine karşı sığınamıyorlar, yani kadın için eğitim düzeyi çok önemli. Ailesinin eğitim düzeyi çok önemli; zaten aile iyi bir eğitim almışsa çocuklarını da öyle yetiştirir. O özgüven ailesine karşı olan güvenle zaten o baskıyı dağıtabilir. Bu yüzden eğitim çok önemli bu konuda” (15İŞ, 30, Lisans).

Kadınların maruz kaldıkları baskıyı toplumun her yerinde görmekteyiz fakat Van’da yaşayan kadınların mağduriyetlerini kendilerinden dinlemek konuya daha yakından şahit olmamıza sebep olmuştur. Bu baskıların sebeplerinin mahalle baskısı, örf ve adetler, kadına değer verilmemesi, eğitimsizlik gibi etkenler olduğu görülmektedir. Kısacası toplumda kadınların baskıya maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

2.7.9. Dış Görünüş ve Tavrılar

Katılımcılara “*Dış görünüşünüz ve tavırlarınızda dinî inançlarınızın etkisi var mıdır?*” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar şöyledir:

“Açık giymiyorum. Kısa giymem, dar giymem. Mesela arabaya binince parfüm felan sürmem, çünkü günaha giriyoruz. Asansöre bir erkek binince binmem, zinaya girer” (2AY, 54, Okuryazar).

“Oluyor, karşıdaki insan kötülük yapınca ona göre karşılık vermek istiyorum sonra ‘yapmayayım hadi Rabbim karşılığını verir’ diyorum. Biraz daha törpülüyorum” (8GG, 40, Lise).

“Çünkü karşıdakiyle güzel bir şekilde konuşuyorsun, bu dinin bir gereği, Karşıdakinin kalbini kırmıyorsun. Bunlar tamamen bence inançtan gelen şeyler inanmasan aşağılayıcı, alay edici şekilde konuşursun illa ki vardır etkisi. Tam almıyorum mesela, çünkü dinde bizim giyindiğimiz gibi bir şey yok bunu biliyoruz bile bile de yapıyoruz aslında” (11HÇ, 27, Lise).

“İnancıma göre hareket ederim. Mesela dışarı çıktım saçıma, kollarıma dikkat etmem lazım. İnsan bilerek bir erkeğin gözünün içine baksa o çok günahtır, zina gibidir” (13HÖ, 51, Okuryazar).

“Yani ben bilmiyorum, onu fark etmiyorum, ama komşum der ‘abla senin ağzın çok dualı, bizim çocuklara oku’ filan der yani. Emirleri uygulayım, pantolon

giydiğim zaman uzun giyinirim, pardesüyle çıkıyorum, dışarıya balkona pencereye eşarpsız çıkmıyorum, günah olduğunu biliyorum. Yani çok mecbur kalmadıkça erkeklerle sohbet etmemeye çalışıyorum. Kapıyı açmadan önce ‘kim o’ diyorum, erkek olduğu zaman örtünüyorum” (26SM, 37, Lise).

“Var bir Müslüman olarak dışarı çıktığım zaman tanıdığım tanımadığım herkese selam veririm. İslamiyet’e göre tam giremiyorum, bulamadığımdan dolayı da idare ediyorum. Asla pantolon giymem, büyük kızım da çok tartışırız. ‘Rabbim, sen ona da razı olduğun şekilde örtünmeyi nasip et’ diye dua ederim, ona üzülüyorum” (24Sİ, 40, İlköğretim).

Katılımcıların dış görünüş ve tavırlarında dinin emirlerine uygun davrandıklarını düşündükleri tespit edilmiştir. Bu duruma dinin yanı sıra kültürün de etkisinin olduğunu düşünmekteyiz. Örneğin katılımcıların erkeklere mesafeli davranması dinin gereği ve aynı zamanda çevrenin de kendilerinden beklediği davranıştır.

2.7.10. Erkeklerle Tokalaşma

Tablo 38: Mülakata Katılanların Erkeklerle Tokalaşma Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Tokalaşmam	23	74,19
Mecbur Kalınca Tokalaşıyorum	5	16,12
Tokalaşırım	3	9,67
Toplam	31	100

Tablo 38’de katılımcılara “Aile üyesi olmayan karşı cinsle fiziksel temastan (tokalaşmak vb.) kaçınır mısınız?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %74,19’u tokalaşmam, %16,12’si mecbur kalınca tokalaşıyorum, %9,67’si tokalaşırım cevabı vermiştir.

Katılımcıların çoğu aile üyesi olmayan bir erkekle tokalaşmadıklarını, ama bazı katılımcılar mecbur kaldıklarında tokalaştıklarını ifade etmişlerdir:

“Ben genellikle doğru bulmuyorum ama çok mecbur kaldığım durumlarda kırmam uzatırım elimi” (7GE, 26, Önlisans).

“Kaçınıyorum ama tokalaştığım zamanlar da oluyor. Elimden geldiğince tokalaşmamaya çalışırım” (8GG, 40, Lise).

“Valla yok fazla değil arada bir el uzatırsa bazılarına da bazen ‘abdestliyim’ diyordum, anlıyorlardı. Bir kişi de yanlış anladı, dedi ‘elini vermedi’ falan” (18NN, 56, İlköğretim).

Katılımcıların bazıları gençlik yıllarında veya bilinçlenmeden önce tokalaştıklarını ifade etmişlerdir:

“Önce yapıyordum gençlikte, ama şimdi yok.” (13HÖ, 51, Okuryazar)

“Önceden tokalaşırdım ama bilinçlendikten sonra tokalaşmamaya çalıştım tokalaşmıyorum şu an” (22SG, 50, İlköğretim).

“Bilmeden önce kaçınıyorduk ama onun cehennem azabına sebep olduğunu öğrendikten sonra kaçınıyorum. Çok şükür elimi vermemeye dikkat ediyorum” (29ŞY, 45, Okuryazar değil) .

2.7.11. Karşılaşılan Sorunların Çözümünde Dinin Yeri

Tablo 39: Mülakata Katılanların Karşılaşılan Sorunu Dinî İnanişla Çözme Yöntemi

KATEGORİLER	SAYI	%
Allah’a Dua Ederim	23	74,19
Başka	4	12,90
Hocalara Sorarım	3	9,67
Kitaplara Bakarım	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 39’da katılımcılara *“Bir sorunla karşılaştığınızda bu sorunu dinî inançlarınıza dayanarak çözmeye çalışır mısınız?”* sorusu soruldu. Katılımcıların %74,19’u Allah’a dua ederim, 12,90’ı ise bunların dışında, %9,67’si hocalara sorarız, %3,22’si kitaplara bakarım cevap vermiştir.

Katılımcıların çoğu bir sorunla karşılaştıklarında Allah’a dua ettiklerini veya Allah’tan yardım istediklerini ifade etmiştir:

“Allah’tan isterim” (1AÖ, 36, İlköğretim).

“Evet, öyle çözmek istiyorum. Hiç kimseden yardım istemiyorum, hep Allah’a sığınıyorum. Hep Allah’la birebir sorunumu çözmeye çalışıyorum” (22SG, 50, İlköğretim).

Katılımcıların bazıları bir sorunla karşılaştıklarında hocalardan yardım istediğini ifade etmişlerdir:

“Başımıza bişey gelince hocalara soruyuk, hocalar var” (16KÇ, 75, Okuryazar değil).

“Tabi evet hemen hocalara soruyorum, dua ederim. Ben sadece Allah’a inanırım” (25SK, 40, Okuryazar değil).

Katılımcı bir sorunla karşılaştıklarında kendisinden yaşça büyük olanlara veya eşine sorarak yardım aldığını ifade etmiştir:

“Benden büyüklere, kocama sorar öğrenirim. Sormak ayıp değil, Allah’tan korkarım” (23SG, 67, İlköğretim).

Sonuç olarak katılımcıların hayatlarında bir sorunla karşılaştıklarında çözümüne sığınarak bulduklarını görmekteyiz.

2.7.12. Felaketlere Tepki

Tablo 40: Mülakata Katılanların Başlarına Gelen Felaketlerde Verdikleri Tepkiler

KATEGORİLER	SAYI	%
Sabrederim	26	83,87
Sabır da İsyan da Ederim	3	9,67
İsyan Ederim	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 40’ta katılımcılara *“Başınıza gelen felaketlere tepkiniz ne olur? (sabreder misiniz ya da isyan eder misiniz)”* sorusu soruldu. Katılımcıların %83,87’si sabrederim, %9,67’si sabır da isyan da ederim, %6,45’i isyan ederim cevabı verdi.

Katılımcıların başına gelen felaketlere çoğu sabredip Allah’a sığındığını ve katılımcıların bir kısmı da ilk anda isyan edip sonradan sabrettiklerini ifade etmişlerdir.

“Hayır sabrediyorum. Hasta olsam sabrediyorum. Sen bu sevdiğin kulun için hastalığı verdiğin için çok şükürdar oluyorum. Allah’a şükürler olsun. Allah sevdiği kulu için sağlık da verir, hastalık da verir, bizi, her şeyi yaratan Allah’tır” (2AY, 54, Okuryazar).

“Belki ilk anda şok olurum, ama isyan etmem. Daha sonra teslim olurum. ‘Bu da gelir geçer’ derim, bi de şöyle düşünürüm: Her zorluğun ardında bir kolaylık vardır” (5DŞ, 25, Önlisans).

“İlk başta isyan etsem de sonradan onun sabrını veriyor Allah” (11HÇ, 27, Lise).

“Sabrederim; hiç isyan etmedim bugüne kadar. Evlerimiz yıkıldı, ben Allah’ın büyüklüğüne ağladım. Allah’ım ne kadar büyüklüğün var içinde olsaydık nasıl olacaktı” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Ya o anda isyan ettim. Depremde Allah’a isyan etmedim eşime isyan ettim. Evi sağlam yapmamışsın çevrede kimsenin evi yıkılmadı bizimki yıkıldı. Ben biraz çığlık attım, kızlarım çok küçüktü. Allah’tan gelen baş göz üstüne” (13HÖ, 51, Okuryazar).

“Sabrederim. Ben en büyük sabrı depremde gördüm. Çok sabırlı ve metanetliydim. Allah’tan en çok sağlık isterim. Çocuklarımın mutluluğu, huzuru isterim. İlerde güzel bir geleceğim olmasını isterim” (21SA, 36, Önlisans).

Katılımcıların başlarına gelen felaketlere isyan etmedikleri, sabrettikleri, Allah’a sığındıkları görülmüştür. Anlattıklarından en büyük sabrı 2011 yılında olan Van depreminde gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

2.7.13. Yaşamın Anlamı

Katılımcılara son olarak *“Sizce Yaşamın Anlamı Nedir?”* sorusu sorulmuştur. Bu soru sorularak katılımcıların hayata ve dine bakış açısı anlaşılmak istenmiştir.

Katılımcılardan bir kısmı yaşamı dünyalık meşgalelerden ibaret gördüğünü, hayatın boş olduğunu söylemiş, bir kısmı da hem dünya hem ahiret için dengeyi sağlayarak yaşamak gerektiğini söylemiştir:

“Şimdi biz inanan insanlar olduğumuz için kendi hayatımızı ve isteklerimizi tamamen onun doğrultusunda yapmamız gerekiyor. Tercihlerimiz benim için hep bu

yönde oldu. Yaşama amacım da hep insanlara faydalı olmak, insanlara bir şeyler anlatmak oldu. Benim amacım insanlara İslam'ı anlatmak; hiç bıkmadan yorulmadan. Gerçek İslam yaşandığı zaman ben biliyorum ki tüm sorunlar ortadan kalkar. Çünkü bugün sorunların hepsi İslam'ı yaşamadığımızdan kaynaklanıyor. Bu günkü sorunlarımızın bir sebebi de bireysel Müslümanlık. Bana dokunmayan yılan bin yaşasın modundayız. Birbirimize sahip çıkmıyoruz” (5DŞ, 25, Önlisans).

“Bence boş, gerçekten boş. Ne şekil yaşarsan yaşa, ahireti düşünmen lazım. Bizde de o düşünce yok. Eşi memnun edelim, çocukları memnun edelim. İş, yemek. Dinimize karşı hiçbir görevimizi yerine getirmediğimizi düşünüyorum. O yüzden bana çok boş geliyor” (4DS, 38, İlköğretim).

“Zor bir soru oldu. Yaşamak güzel ama bazı şeyleri yapıp da yaşamak güzel. Ben şu an bazı şeyleri yapamadığım için bazen üzüldüğüm oluyor. Hani çocukları ve kendimi yetiştirme konusunda, ama her yönden zor ama yaşamak da güzel yani. İçimdeki nefsi bir aşabilsem. Yaratıldık, Allah için bazı şeyleri yapmak zorundayız; ibadetleri yapamadığım zaman içimde boşluk oluyor. Hem bu dünyanın zevkini alıp ibadetleri de yerine getirip çocukları da ona göre yetiştirmek lazım” (8GG, 40, Lise).

“Dinî açıdan bakarsak, bunu güzelce yaşarsak, senden güzeli yok; onun hoşluğu içinde yaşıyorsun sağa sola bakmıyorsun benim elimde o varmış bu varmış demiyorsun, bunları düşünmüyorsun ama dinî boyuttan dışarı çıkarsan onun osu varmış bende niye bu yok, o konulara giriyorsun dünya telaşına dalınca dünyalık telaşa düşüyorsun. Bence yaşam ikiye ayrılıyor. Ya hayata bağlanacaksın ya da dine ya da ikisini dengeleyeceksin bi şekilde. Bence dengeleyeceksin hem dinini güzelce yaşayacaksın hem de hayatını” (11HÇ, 27, Lise).

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu bu dünyaya imtihan için geldiklerini söylemişlerdir:

“Yaşamın anlamı imtihandır; dünyaya imtihan olarak geldik bu dünyaya. Nasıl geçirirsek öbür tarafta mükâfatı da olur” (20NT, 30, İlköğretim).

“Bu dünyada verdiğimiz sınavdır. Ahirete hazırlıktır. Aslında bu dünyanın çok da anlamı yoktur diye düşünüyorum” (21SA, 36, Önlisans).

“Bana göre bu hayatın anlamı imtihan oluyoruz; şu an bi sınavdayız. Dinî yaşarsak çok güzel geçireceğiz, ben bu hayatı buraya bi imtihan için geldiğimizi düşünüyorum” (22SG, 50, İlköğretim).

“Rabbim’dir. Biz imtihana geldik bu dünyaya inşallah imtihanımızı güzel verecek ebediye gidicez inşallah” (26SM, 37, Lise).

Bir katılımcımız da bu hayatının sadece kızından ibaret olduğunu ifade etmiş, hayatını kızından önce ve kızından sonra diye iki bölüme ayırmıştır:

“Benim için hayatın anlamı kızından önce ve kızından sonra diye ikiye ayrılıyor. Kızından önce hayatın anlamı yaşam standartlarımı daha iyiye götürmem lazım. İyi bir iş bulmam lazım, üniversite eğitimini ileriye taşımam lazım. Bunlar benim kafamı çok meşgul ederdi. Kızından sonra kızımı nasıl yetiştireceğim, hangi okula götüreceği, nasıl öğreteceğim, vicdanı nasıl öğreteceğim, yalan söylemenin kötü bir şey olduğunu nasıl öğreteceğim? Nasıl anlatabilirim, onun psikolojisini bozmadan nasıl öğretebilirim? Doğum yaptıktan sonra hep hayatım kızım odaklı gidiyor. Ashında bu da yanlış bir şey kadın için, çok çocuk odaklı olmamak lazım. Ama bende öyle oluyor yani hep bu düşüncelerle meşgul ediyor ayrılamıyorum. Yaşamın anlamı benim için kızım” (15İŞ, 30, Lisans).

Katılımcıların bu soruya verdiği cevaplar farklılık arz etmektedir.

2.8. HALK İNANIŞ VE UYGULAMALARI

Halk inanışları kapsamında ölüye hatim indirme ve mevlid okuma, kurşun döktürme ve nazar boncuğu kullanma, fal baktırma, türbe ziyaretlerinde bulunma, bir şeyi uğurlu ya da uğursuz sayma, okuyucuya gitme, muska yaptırma ve bunun dışında halk arasında yaygın olan inanışlar araştırılmıştır. Katılımcılara halk inanış ve uygulamaları ile ilgili *“Günlük hayatta karşılaşılan problemlerle ilgili çevrenizdeki halk inanış ve uygulamaları nelerdir? Siz bu uygulamaları doğru buluyor musunuz? İnandığınız ve tecrübe ettiğiniz halk inanışları nelerdir? Kısaca bahseder misiniz?”* soruları sorulmuştur.

2.8.1. Ölüye Hatim İndirme ve Mevlid Okuma

Tablo 41: Mülakata Katılanların Hatim ve Mevlid Okuma Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Okurum	25	80,64
Çevremde Okunur	5	16,12
Okumam	1	3,22
Toplam	31	100

Tablo 41’de katılımcılara “Ölüye hatim ve mevlid okuma durumu” sorulmuştur. Katılımcıların %80,64’ü okurum, %16,12’si çevremde okunur, 3,22’si ise okumam cevabı vermiştir. Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması (2014) verilerine göre “ölünün ardından devir yaptırmak” sorulduğunda kadın katılımcılardan %26’sından doğru, %33,2’si yanlış ve %39,6’sı fikrim yok cevabı alınmıştır (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014: 162). Araştırmaya göre ölünün arkasından devir yapmayı %26’sı doğru bulurken, Van ilinde ölüye hatim ve mevlid okuma durumu sorulduğunda %80,64’ü okuduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak Van ilinde ölünün arkasından hatim ve mevlid okuma oranının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Okumam diyen katılımcının cevabı şu şekildedir:

“Ben yapmam ölen babamın arkasından indirmedim ki taziye gitsem hiçbir şekilde ne Fatiha okurum ne Yasin okurum. Çünkü Allah yasin-70’ de diyor ki biz bu Kur’an’ı ölümlere değil dirilere indirdik. Peygamber efendimizin hayatına baktığımızda Peygamber efendimiz hiçbir şekilde amcası ölmüş, babası ölmüş, annesi ölmüş, onlara okumuyorsa ben niye okuyayım. Kur’an ona inmiş bir şey gelenekseldir. Allah’ın emri doğrultusunda hareket etmek gerekiyor. Kur’an bizim ahlakımızı düzenleyecek bir şekilde inmiş. Ölümüze Kur’an okuyacağımıza ölmeden önce ne yapacak hayır yapacak sadaka yapacak iyi çocuk yetiştirecek en büyük şeyi o olacaktır. Ahirete götüreceği şeyi amel” (9GY, 44, İlköğretim).

Bunun yanında ölüye mevlid ve hatim okuma konusunda daha farklı düşünen katılımcılarımız da vardır. Örneğin bir katılımcı Kur’an okumayı bilmediğini fakat Türkçesinden Yasin okuduğunu ve mevlitlere katıldığını belirtirken bir diğeri de hatim okuduğunu ve mevlitlere de katıldığını şöyle belirtmişlerdir;

“Ben Kur’an okumayı bilmiyorum ama bir cenazeye taziye gittiğim zaman Kur’an okunduğunda oturur dinlerim, Fatihamı okurum, Yasin’in Türkçesini okurum bunlara inanırım yani” (15İŞ, 30, Lisans).

“Evet, hatim yaparlar ben de hatim okurum. Mevlidlere filan da katılırım” (27ST, 25, Lise).

2.8.2. Kurşun Döktürme ve Nazar Boncuğu Kullanımı

Tablo 42: Mülakata Katılanların Kurşun Döktürme ve Nazar Boncuğu Kullanma Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Bunları Çevremde Görüyorum	13	41,93
İnanmam	9	29,09
Eskiden Nazar Boncuğu Kullanırdım	4	12,90
Nazar Boncuğu Kullanırım	3	9,67
Eskiden Kurşun Döktürmüştüm	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 42’de katılımcılara *“Kurşun döktürme ve nazar boncuğu kullanma durumu”* sorulmuştur. Katılımcıların %41,93’ü bunları çevremde görüyorum, %29,09’u inanmam, %12,90’ı eskiden nazar boncuğu kullanırdım, %9,67’si nazar boncuğu kullanırım, %6,45’i eskiden kurşun döktürmüştüm cevabı vermiştir. *Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması (2014)* verilerine göre *“nazardan kurtulmak için kurşun döktürmek”* sorulduğunda kadın katılımcıların % 13,7’si doğru, %77’si yanlış ve % 8,3’ü fikrim yok cevabı alınmıştır (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014: 172). Araştırmaya göre nazardan kurtulmak için kurşun döktürmeye %77’si hayır cevabı vermiştir. Van ilinde kurşun döktürme ve nazar boncuğu kullanma durumuna katılımcıların %29,09’u inanmadığını belirtmiştir. Buna göre Van ilinde kurşun döktürme ve nazar boncuğu kullanma inancının daha yüksek olduğunu anlaşılmaktadır.

Katılımcılardan biri bu uygulamaları doğru bulmadığını şöyle ifade etmiştir:

“Kurşun döktürmeyi bilmeden önce yapıyorduk. Şimdi İhlasla Felak-Nas Suresi var Ayetel Kürsi var ben onları okuduktan sonra hiçbir şeyden korkmuyom,

boncuk da takmıyom. Ben evden çıkarken Ayetel Kürsi okurum, derim ki o benim evimi koruyor, çocuklarımı koruyor onun için gözüme gelmiyor hiç bir şey” (29ŞY, 45, Okuryazar değil).

Nazar ve kurşun döktürme konusunda kadınlar genel olarak eskiden yaptıklarını fakat bunların batıl inanç olduğunu öğrendikten sonra yapmayı bıraktıklarını ifade etmişlerdir. Bazıları nazar boncuğunun hiçbir faydası olmadığını, yanlış olduğunu bildiği halde kullandığını veya çevresinde kullanıldığını belirtirken, bazı kadınlar bu batıl inançlar yerine Felak-Nas sureleri okuduklarını belirtmişlerdir.

2.8.3. Fal Baktırma

Tablo 43: Mülakata Katılanların Fal Baktırma Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Baktırmam	13	41,93
Önceden Bakardım ve Baktırırdım	8	25,80
Çevremde Baktırırlar	7	22,58
Baktırıyorum	3	9,67
Toplam	31	100

Tablo 43’te katılımcılara “*Fal baktırma durumu*” sorulmuştur. Katılımcıların %41,93’ü baktırmam, %25,80’i önceden bakardım ve baktırırdım, %22,58’i çevremde baktırırlar, %9,67’si baktırıyorum, cevabı vermiştir. Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması (2014) verilerine göre “*fal yoluyla gelecekle ilgili çıkarılan yorumları önemseme durumu*” sorulduğunda kadın katılımcıların %1,6’sı hemen her zaman, %7,6’sı ara sıra, %89,7’si hiçbir zaman ve %0,7’si fikrim yok cevabı vermiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014: 234). Van ilinde ise kadınlara fal baktırma durumu sorulduğunda %9,67’si baktırdığını belirtmiştir. Buna göre Van ilinde fala inanma durumunun yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Fal baktırmaya karşı olan katılımcılar olmakla beraber katılımcıların bir kısmı fal baktıklarını ve baktırdıklarını belirtmişlerdir. Bunlardan bir kısmı fala inanan katılımcıların bir kısmı da dinimizce günah olduğunu bilerek, yaptıklarından dolayı

pişman olmaktadır. Bu katılımcılar arasında daha önce başkalarına fal bakanlar, baktıranlar ve de hala fal baktıranlar bulunmaktadır:

“15 yıl önce bir ara fal baktırdığım oldu ama çok huzursuz ve pişman oldum” (8GG, 40, Lise).

“Vallahi fal kahve falına önceden 1, 2 kere baktırdım şimdi çok tövbe ediyorum tabi ki. Yani inançsızlıktan değil de kalbinin temizliğinden dolayı belki kalbi temiz onun için çıkıyordur. Allah’a şirk koşmak değildi ama yine de şirk koşuluyormuş onun için tövbe ettim” (19NS, 35, İlköğretim).

“Gençliğimde bekarken bazen baktırıyordum ama sonradan baktım o bile günahtır baktırmadım” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Fal baktıranlar var valla bi tane büyük kızım var 24 saat kahve içiyor kahve falı baktırıyor ben bazen falcı bacıya gönderiyorum” (30ZÖ, 43, ilköğretim).

“Fal bir iki sefer nadiren baktım” (31ZŞ, 31, Okuryazar).

“Önce gençken birkaç defa görümceme kahve falı baktırdım. Parayla işimiz yok gırgırına, ciddi değildik. Yapıyorlar yine” (13HÖ, 51, Okuryazar).

Katılımcılar arasında fala baktıranların bir kısmı çeşitli arkadaş ya da akraba ortamlarında ve ‘muhabbet ortamında’ fal baktırdıklarını söylemişlerdir.

2.8.4. Türbe Ziyaretlerinde Bulunma

Tablo 44: Mülakata Katılanların Türbe Ziyaretlerine Gitme Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Çevremde Çaput Bağlayan, Taş Yapıştırın, Mum Yakanlar Gördüm	12	38,70
Ziyarete Bulunmam	11	35,48
Ziyaret Edip İstekte Bulundum	6	19,35
Ziyarete Çaput Bağladım	2	6,45
Toplam	31	100

Tablo 44’te katılımcılara “Türbe ziyaretlerine gitme durumu” sorulmuştur. Katılımcıların %38,70’i çevremde çaput bağlayan, taş yapıştırın, mum yakanlar

gördüm, %35,48'i ziyarette bulunmam, %19,35'i ziyaret edip istekte bulundum, %6,45'i ziyarette çaput bağladım, cevabı vermiştir.

Gittiği türbe ziyaretinde dileğini o zatın hürmetine Allah'tan isteyerek iletildiğini söyleyen katılımcılar çaput bağlama, taş yapıştırma gibi uygulamaların yanlış olduğunu şöyle aktarmışlardır;

“Ben türbeye gidince önce Allah'tan istiyorum. Allah'ım bu türbede yatan mübareğin yüzü suyu hürmetine öyle dua istiyorum. Çaput bağlama filan çok günah” (2AY, 54, Okuryazar).

“Türbelere bunları duydum gördüm de yapanları ama türbelere ben Allah'ın sevdiği kuludur onun aracılığıyla dua ederim o anlamda giderim. Çaput bağlamak taş yapıştırmak, biri yapmıştır onun devamını getireyim diye inancım yoktur benim” (15İŞ, 30, Lisans).

Bazı katılımcılar türbede şahit oldukları olayları şöyle anlatmışlardır;

“Türbelerde çaput görmüşüm ağaçlara bağlıyorlar. Bizim köyde de çok vardı babamı bağlarken de görmüştüm” (6FŞ, 55, Okuryazar değil).

“Türbelere gidip kurban kesildiğini duyanlar var gidiyorlar. Veysel Karani'ye kurban kesip dağıtıp geliyorlar öyle kişiler var, çaput bağlayanlar da var. Babam Allah rahmet eylesin öyle şeyleri bizi men etmişti. Beni yakmayın çaput bağlamaya şirk koşmayın bunlar günahtır. Mezarlığa gidip kurban kesmeyin Allah'a adayın diye bu şekil bizi aşılamıştı. Bunlar şirktir bunlar Allah'a ortak koşmaktır Onun için hiç biz bunları yapmadık. Burada Sultanlığı Payı köyü var. Said Nursi Bediüzzaman hazretleri altı ay o mağarada kalmış. O köyde Bediüzzaman hazretlerinin camisi de var. Birde Bostaniçi köyü var Van'ın çıkışında Ziyarete gittik o kadar çaputlar sallanıyordu ağaçta. Ağaca dilek bağlamışlar, taş yapıştırıyorlar, eğer taş tutarsa dileğimiz olacak diyorlar. Türbeye taş yapıştırılıyorlar adak adıyorlar” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Niyet eyliyirler Allah bize bir evlat versin, ev versin, kurban kesiyirler. Doğru mu değil mi onu Allah bilir, ben bilmem, ben yapmadım. Sofu Baba'ya gidip taş yapıştırırlar” (23SG, 67, İlköğretim).

Bir katılımcı da hastalığa şifa bulmak için türbeye gittiğini şu şekilde anlatmıştır:

“Bi çocuğun hasta olur türbelere gidersin. Sadece ben hayatımda bir kere türbeye gittim. Oda geçenlerde torunum biraz rahatsızdı. Gönentaş’a gittik geldik. Orda bi Yasin okuduk” (14İK, 51, İlköğretim).

Bazı katılımcılar ise Türbe ziyaretinde çaput bağladığını ve taş yapıştırdığını söylemişlerdir;

“Türbeye bi ziyarete gidince çaput bağlarlar ben de bir kere gittim bağladım” (16KÇ, 75, Okuryazar değil).

“Türbelere gençliğimde ben bir ara taş bağladım” (31ZŞ, 31, Okuryazar).

“Önceden çok vardı mesela türbelere giderdik derlerdi ki taş sürtün taşı bırakın derdiler, bilmiyorduk. Bir de işlendikten sonra öğrendik ve artık öyle şeyler yapmıyoruz çok şükür” (29ŞY, 45, Okuryazar değil).

2.8.5. Herhangi Bir Şeye Uğursuzluk Atfetme

Tablo 45: Mülakata Katılanların Bir Şeyi Uğurlu Uğursuz Sayma Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Uğura İnanmam	18	58,06
Uğura İnanırım	7	22,58
Çevremde İnanılıyor	6	19,35
Toplam	31	100

Tablo 45’te katılımcılara *“Bir şeyi uğurlu uğursuz sayma durumu”* sorulmuştur. Katılımcıların %58,06’sı uğura inanmam, %22,58’i uğura inanırım, %19,35’i çevremde inanılıyor cevabı vermiştir.

Katılımcılar arasında herhangi bir nesne, kişi ya da olayın uğurlu ya da uğursuz olduğuna inananlar bulunmaktadır.

“Benim uğurlu rakamım vardır mesela bir şeyi beşe tamamlarım. Günlerim vardır, çarşamba günlerini çok severim. Yani bunların uğruna inanıyorum, hep bana iyi şeyler getirdi” (15İŞ, 30, Lisans).

“Bir insanın dili bana uğursuz gelir ona inanırım. Misal, derse bana senin çocuğun böyle oldu, benim çocuğum muhakkak hasta olur. Yani üşüdü dediye üşür, hemen. Kendim o gün güzel yemek yedik dediğim zaman çocuk yemez, dile inanırım.

Ayrıca kızım bana çok uğurlu geldi, bereketli ve çok iyi geldi” (19NS, 35, İlköğretim).

Katılımcılardan bazıları ise uğura inanmadıklarını ve çevrelerinde uğurlu ve uğursuz görülen durumları şöyle ifade etmektedir;

“Bazen diyoruz bu misafir ne kadar hayırlı bu misafir hayırlı değil diye o da günahdır değil mi? İnşallah bildikten sonra daha terk ettik. Önceden deniyordu uğursuz gelin geldi, gelinin ayağı uğursuz geldi. Vanlılar eskiden çok bunları kullandırdı. Bir evlat dünyaya geldi bu evlat bereketiyle dünyaya geldi diyorlar. Bazen de işte benim bu oğlum kızım nasıl dünyaya gelmiş, hiç yüzümüz gülmedi falan. Evimizde bereket kalktı evladına bile diyorlar öyle bir şey de yok bence ama” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Ben düşünmem ama düşünenler var mesela kaynıma düğün yaptık. Kurdele keserken makas kırıldı. Eşim dedi aha uğursuzdur falan; ben öyle şeyleri hiç düşünmüyorum” (18NN, 56, İlköğretim).

“Yok ben uğura inanmıyorum. Evet inanan var mesela bi düğün olur kaza oldu mu bunu geline bağlıyorlar. Uğursuz geldin o yüzden bu öldü diyorlar. Kaza ve kader mutlaka var ailemde de oldu bu” (27ST, 25, Lise).

“Kedi geçtiği zaman uğursuzluk getirir; merdiven altından geçme uğursuzluk getirir, mutlaka vardır uğurlu uğursuz. Gelin geldiği zaman bi sıkıntı olduğu zaman o uğursuz. Ya da o seneleri paralı geçtiği zaman, bereketli geçtiği zaman gelinimizin ayağı uğurluydu, böyle şeyleri duyuyoruz ben hiçbirine de inanmam” (9GY, 44, İlköğretim).

2.8.6. Okuyucuya Gitme ve Muska Yaptırma

Tablo 46: Mülakata Katılanların Okuyucuya Gitme ve Muska Yaptırma Durumu

KATEGORİLER	SAYI	%
Yaptırdım	14	45,16
Yaptırmam	11	35,48
Çevremde Yaptırılır	6	19,35
Toplam	31	100

Tablo 46’da katılımcılara “Okuyucuya gitme ve muska yaptırma durumu” sorulmuştur. Katılımcıların %45,16’sı yaptırdım, %35,48’i yaptırmam, %19,35’i çevremde yaptırılır cevabı vermiştir.

Katılımcıların çoğu hastalıklarına veya çocuklarının hastalıklarına şifa bulma amacıyla hocaya gidip muska yaptırmıştır. Bunun yanında büyüye inandıklarına dair yorumlar da olmuştur. Örneklerde de görüldüğü gibi;

“Her hocaya gitmem. Bildiğim bir hocaya muska yaptırdım çünkü beni karabasan basıyor. Hamileyken sübyan denilen bir şey var, rüyamda onu görüyordum sürekli korkuyordum. İki defa da düşük yaptım muskayı şuanda da üzerimde taşıyorum” (3ÇD, 35, Lisans).

“Okuyuculara değil de mahallemizde bir hoca vardı, kalbi temiz bir insan, çocuklarımızı götürürdük. Kesinlikle büyü yaptırmadım. Çevremde yapılıyor. Tanıdığım bir bayan vardı, eşiyle arası bayağı bozuk ona büyü yaptırdığını düşünüyorum” (4DS, 38, İlköğretim).

“Hiç muska yapmadım yaptıranları çok duymuşum büyü yaptırmışlar. Hatta dediler, sana yaptırmışlar etkisini hiç görmedim” (6FŞ, 55, Okuryazar değil).

“Muska şu şekil. Korku vardı oğlumun üstümde, onun için muska yaptırdım. Onun dışında muska yaptırmadım hiç. Çok şükür faydası oldu. Büyü yaptırmadım ama yaptıranlar var” (1OHA, 27, İlköğretim).

“Çocuklarım hastalandıkları zaman hocaya götürüyordum. Muskayı hoca diyordu omuzlarına tak. Sirtına ya da omuzuna as. Çocuk yatmıyordu veya korkuyordu yaptırıyordum. Böyle çocuklara bebeklere ama kendimiz için asla hiç böyle bir şey yapmadım” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Sülalem şeyhlerden olduğu için muskaya inanıyorum. Allah’ın ayetleri sonuçta yazılıyor. Oğlum sürekli rahatsız olduğu için onu götürüyordum. Hoca suyun içine ufluyordu onu çocuğuma içiriyordum şifa niyetine. Bu ayetlerde Kur’an da var. Batıl inanç çok var da ben inanmıyorum” (14İK, 51, İlköğretim).

“Muska çocuğa hasta olıydi, götürüydik şeyh var diyilerdi onların kapısına götürürdük düzelirdiler. Kapısına su bırakıydık, muska yapardı, büyü yaptırmadım” (16KÇ, 75, Okuryazar değil).

“Korku muskası ile aydan düşme diyorlar ya kızım için yazdırdım. Ay gördüğü zaman çocukların yüzü beyaz oluyor ya iştahtan düşüyor. Bu şekil Allah’ın ayeti olduğu için büyüklerden gelen bir söz olduğu için o şekilde inanıyorum” (19NS, 35, İlköğretim).

Bir katılımcı ise evine huzur gelmesi için muska yaptırdığını şöyle ifade etmektedir;

“Muska hocaya yaptırmışumdır, evime huzur gelsin diye. Büyü yaptıranlar da var” (30ZÖ, 43, İlköğretim).

Hocaya gitmeyi tasvip etmeyen, büyüye inanmayan ve muska yaptırmayı doğru bulmayan katılımcılarımız da görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

“Hocaya gitme. Kelin ilacı olsa kendi başına sürermiş. Öyle bir şey olsa hocalar kendilerine çare bulurdu. Muska yapanlar için diyorum” (21SA, 36, Önlisans).

“Muska asla karşıyım zaten yaptıranlar var. Eşinle aran bozuluyor diyorlar muska yaparım çocuklarla da bozuluyor diyorlar muska yaparım. Kardeşim senin hiç muskaya ihtiyacın yok diyorum. Genç kızlar gelinler gelip bana danışıyorlar diyorlar senin eşin hacıdır, muska yapar mı diye soruyorlar. Eşim zaten karşıdır, lütfen diyorum sormayın bile” (25SK, 40, Okuryazar değil).

“Hayır, inanmıyorum muska yapıyorlar büyücülere gidiyorlar. Okutuyorlar üfletiyorlar ondan sonra evde tütsü yakıyorlar. Mesela tütsü nazarı kaldırıyormuş tuz yakıyorlar, ben böyle şeylere inanmıyorum yani Felak-Nas her şeyi çözüyor zaten” (28Şİ, 34, Lise).

Katılımcılara bunların dışında Van yöresine özgü halk inanışları sorulmuştur. Verilen cevaplar şöyledir:

“Van’da özellikle şeyhlere inanma, âlimleri daha büyük görmeleri, daha çok onlar var” (9GY, 44, İlköğretim).

“Mesela bir kişi diğerinin elinden bıçak ya da makas aldığında kavga edeceğini düşündüğü için elden almaz yere koyar, diğer kişi makas ve bıçağı yerden alır. Çocuğun üzerinden geçme kısa kalır derler” (11HÇ, 27, Lise).

“Makas bıçağı almıyorlar, diyorlar kavga ederiz diyorlar. Anneannemiz, babaannemiz böyle demiş bize; sakın bıçağı direk verme kavga edersiniz” (12HÖ, 64, Okuryazar).

“Biz de bıçağı uçtan aldığı zaman dövüş ederiz derler. Mesela biz doğum yaptığımızda bir tanesi daha doğum yaparsa onun üstüne ziyarete gitmemesi lazım. Nasıl biliyor musun? Mesela ben doğum yaptım, benim karşı komşum da üç ay içinde doğum yaptı, o benim ziyaretime gelemmez. Benim kırkım çıkana kadar o yanıma gelemmez; yoksa derler ki onun kırkı benim üstüne biniyormuş, çocuklar gelişmezmiş hasta olurlarmış sürekli” (19NS, 35, İlköğretim).

“Batıl inanç mesela bıçak verdiği zaman zaten almıyorlar. Ah sen bunu dedin bu gerçekleşti gibisinden şeyler. Mesela rüya görüyorum hayra yoracakları yere diyorlar sen anlattığın için bu şey olmayacak. Bunları batıl inanç görüyorum” (22SG, 50, İlköğretim).

“Batıl şeyleri var ama batıl olduğunu bilmiyorlar. Mesela diş çıktığı zaman dışı güzel olsun diye buğday pişirip başından aşağıya dökerler. Dişi güzel olan da gelip ağzını havada tutar dişi onun gibi güzel olsun diye. Bu bize Ermeniler’den kalmış bana da eşim söyledi sağ olsun. Onun Ermeniler’den geldiğini öğrenince çok çok üzuldüm çünkü eski anneannelerimiz babaannelerimiz yapardı” (24Sİ, 40, İlköğretim).

“Bıçağı birbirinin elinden almazlar, kavga ederiz diye makas da almazlar. Terlik ters döndüğünde uğursuzluktur derler. Eşim her çıktığında terliği düzeltir. Yapma diyorum yok diyor. Sıcak su dökme derler işte ufak tefek şeyler” (26SM, 37, Lise).

“Mesela akşam tırnak kesmek uğursuzluk derler. Üstündeki elbiseyi kesemezsin ve dikemezsin çıkarıp dikmen gerekir. Kesersen sanki ölmüşsün ölünün elbisesini kesmiş gibi olursun derler” (27ST, 25 Lise).

Katılımcıların anlattığı halk inanışları arasında çok farklı inançlar olmakla birlikte en sık tekrar edilen elden bıçak ve makas almanın kavgaya sebep olacağı inancıdır. Bunun yanında bazı katılımcılar bu inançları batıl olarak yorumlarken bazıları da çevrelerinden gördükleri ve duydukları inançları aktarmışlardır. Anlatılanlara baktığımızda katılımcıların bu inanışları onaylamadığı görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmamıza, tamamı evli ve ev hanımı, yaşları 25 ile 75 arasında değişen 31 katılımcı görüşlerini bildirmiştir. Şimdiye kadarki literatürde evli ve ev hanımı kadınlarla yapılan çalışmaları yetersiz gördüğümüz için katılımcıları ev hanımı ve evli kadınlardan seçme gereksinimi duyduk. Ayrıca örneklem grubumuzun Van ilinin kültürel özelliklerini ve geleneksel dindarlığını daha iyi yansıtacağını düşündük.

Katılımcıların eğitim düzeyine bakıldığında örneklem grubunu oluşturan kadınların çoğunluğunu ilköğretim mezunları oluşturmaktadır. Bu da Van'da yaşayan 25 yaş üstü kadınların eğitim seviyesinin düşük olduğuna dair bir fikir vermektedir.

Van'da yaşayan kadınların dinî tutum ve davranışlarında aile ve çevre faktörünün etkisi vardır. Bu etki dinî anlamda olumlu ve olumsuz baskı olarak karşımıza çıkmıştır. Şöyle ki; bazı kadınların eşleri, onlara ibadet etmek için camiye gitmelerine izin vermezken bazı kadınların ise örtünme durumunda ailelerinin etki ve baskısının olduğu görülmüştür.

Eğitim durumuna göre kadınların dinî tutum ve davranışlarında farklılıklar görülmüştür. Eğitim seviyesi düşük olan kadınlar sorgulamadan ve araştırmadan iman ederken, eğitim seviyesi yüksek olan kadınların ise dinî konularda daha bilgili olduğu saptanmıştır. Eğitim seviyesi düşük olan kadınlar Kur'an-ı Kerim'in sadece Arapçasını okurken, eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar Türkçe mealini ve diğer dinî metinleri de okumayı gerekli görmektedirler.

Van'da yapmış olduğumuz araştırmamızdan çıkarılan tespitler sonucunda Van'lı kadınların toplumda baskıya maruz kaldıkları görülmektedir. Bu baskı evlilik öncesi baba ve aile büyükleri tarafından, evlendikten sonra da eşi ve eşinin ailesi tarafından sürmeye devam etmektedir. Kadınlar aile haricinde çevre baskısı da görmektedirler. Bu sebeple okuyamamış ve çalışamayan kadınlar bulunmaktadır. Gitmek istedikleri yerler kısıtlanarak ve tek başına gitmesine izin verilmeyerek kadınların sosyal hayatları da kısıtlanmaktadır.

Kadınların büyük bir çoğunluğu hem cinslerinin eğitim alması gerektiğini düşünmektedir. Bu grubun içerisinde eğitimsiz ve eğitilmiş kadınlar bulunmaktadır.

Eğitim alamayan kadınlar kendilerinin eğitim alamadıklarından dolayı sindirildiklerini, o yüzden kız çocuklarının eğitim alması gerektiğini düşünmektedirler. Eğitim almış olan kadınlar da hemcinslerinin eğitim almasını desteklemektedirler. Fakat katılımcıların büyük bir kısmı kadınların çalışması gerektiğini düşünürken bir kısmının da kadınların çalışmasını onaylamadığı görölmüşür.

Van ilinin sosyoköltürel yapısı içinde çalışmayan kadın genel olarak eğitimsiz, sindirilen, ezilen, baskı gören, geri planda kalan bir konumda bulunmaktadır. Aile ilişkilerinde ise eşine, evdeki aile büyüklerine saygıda kusur etmemesi, kalabalık aile olduğundan dolayı ev işleri ve hizmeti yapması ve çocuklarıyla ilgilenmesi beklenmektedir. Geniş aile içinde alınan kararlarda kadına söz hakkı verilmemektedir. Bu meşgüliyetler içinde olan kadının geniş aile ve komşuları dışında sosyal hayatı bulunmamaktadır.

Ailesinin dindar olduğunu söyleyen ve dini inanç ve kanaatleri üzerinde ailesinin etkisi olduğunu belirten katılımcıların dinî tutumları daha olumludur. Allah inancının yüksek olduğu ve ibadetlerin yapıldığı aile ortamında yetişen kadınlar dinî içselleştirmişlerdir. Katılımcılarımızın anne babalarını model alarak ve onların teşvikiyle dinî tutum ve davranışlarını şekillendirdikleri görölmektedir.

Kadınların dış görünüş ve tavırlarında dinî inanç ve tutumlarının etkisi bulunmaktadır. Kadınlar dinî inançlarından dolayı vücut hatlarını belli edecek açık ve dar kıyafetler giymemekte, bazı kadınlar bir erkekle aynı asansöre binmemekte ve göz göze gelmekten kaçınmaktadır. Ayrıca kadınların büyük çoğunluğu erkeklerle tokalaşmamaktadır. Bunun yanında dinî inancından dolayı insanlara davranışlarında kötölük yapmaktan kaçınmaktadırlar.

Araştırmamızın sonuçlarına göre kadınların dinî inançlarının tutarlı olduğu fakat bu inançların kitabi bilgilerden ziyade kulaktan dolma bilgilerle şekillendiği, ibadet noktasında da bazı eksikleri bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca dinî tutum ve davranışlarında aile ve çevrelerinin etkisinin büyük olduğu görölmüşür.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, S. (2010). *Toplumsal Değişim Sürecinde Kadın Dindarlığı (Adıyaman/Çelikhan Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akdoğan, A. (2002). *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Akıllı, A., Bakış, A., Hattatoğlu, F., Işık, E., Bayrak, O. Ü., (2015). Van Gölü Havzasındaki Tarihi Ulaşım Yapıları. 5. *Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu, Atatürk Üniversitesi*: Erzurum 01-03.10.2015, 333

Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Baysal, A. C. (1981). *Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi. ss.9-10

Certel, H. (2003). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Andaç Yayınları.

Cirhinlioğlu, F. (2014). *Din Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Çakır, A. (2002). *Akdamar Kilisesi Diploma Çalışması*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Çelik, C. ve Şahin, İ. (2006-2009). Kadın Dindarlığı: Bir Paradoksun Söyledikleri. *Toplum Bilimleri Dergisi*. 1(1-3): 161.

Demir Sarı, S. (2016). *Geleneksel Halk Dindarlığı ve Kadın Kimliği (Samsun Örneği)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Diyanet İşleri Başkanlığı. (2014). *Türkiye’de Dini Hayat Araştırması*. Ankara: 11-249.

Diyanet İşleri Başkanlığı. (2017). *Kadın ve Aile Yazıları*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Ferşadoğlu, S. (2013). *15-18 Yaş Lise Öğrencisi Kızların Dini Tutum ve Davranışları (Yalova Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Yalova: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Geredeli, M. (2008). *Namazın Sosyo-Psikolojik Tahlili ve Kişilik Gelişimine Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Günay, Ü. (1999). *Erzurum ve Çevre Köylerde Dinî Hayat*. Erzurum: Erzurum Kitaplığı.

Günay, Ü. ve Ecer A. V. (1999). *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Günay, Ü. ve Çelik C. (2006). *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*. Adana: Karahan Kitabevi.

Hökelekli, H. (2013). *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler*. İstanbul: Dem Yayınları.

Işık, C. (2009) Van İlinin Kültürüne Dair Notlar. Van: *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13: 2-7.

İlhan Tunç, A. (2004). Van’da Kadın Sorunları ve Eğitim. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1(1): 3-4.

Kasapoğlu, A. (2015). Kişilik Gelişimi Açısından Namaz. *Hikmet Yurdu Düşünce Yorum Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(16): 16.

Kurt, A. (2009). Dindarlığı Etkileyen Faktörler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 18(2): 2.

Kuzgun, Y. ve Sevim, A. S. (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 37(1): 18.

Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2017). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınları.

Karacoşkun, M. D. (2017). *Din Psikolojisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Kaya, M. (1998). *Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum*. Samsun: Etüt Yayınları.

Kızılcıcelik, S ve Erjem Y. (1992). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Konya: Gökusu Matbaası.

Köktaş, M. E. (1993). *Türkiye’de Dini Hayat*. İstanbul: İşaret Yayınları.

Köse, A. ve Ayten A. (2012). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Levent, C., Arvas, M. A., İnce Yenilmez, M. (2018). Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörlerin Probit Model İle Tahmini: Van İli Örneği. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 42: 267.

Mehmedoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları.

Orhan Devrim, M. (2016). *Kadın Dindarlığının Ayırıcı Vasıfları (Bursa Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pazarlı, O. (1972). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

Peker, H. (2015). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Sayın, E. (2012). *Namaz ve Karakter Gelişimi*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Savaş, E. (2012). *Çalışan Kadınların Dini Tutum ve Davranışları (Sivas Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, İ. (2013). Kadın Dindarlığı. *Diyanet Aylık Dergi*. 265: 26-27.

Şahin, İ. (2008). *Göçmen Kadınların Dini Ritüellere Katılımı: Amersfoort (Hollanda) ve Boğazlıyan Örneğinde Karşılaştırmalı Bir inceleme*. (Doktora Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tarhan, N. (2019). *İnanç Psikolojisi ve Bilim*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Uysal, V. (1995). *Dini Tutumlar ve Şahsiyet Özellikleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Abi, H. (2016). *Sosyal ve Ekonomik İstatistikler 2016*. Van: Van Ticaret ve Sanayi Odası: 11

Yılmaz, H. (2012). *Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet 1 (Cinsiyet Algısının Müslüman Kadınların Cami Eğitimine Yansıması)*. İstanbul: Ensar Yayınları.

Yaparel, R. (1987). *Yirmi-kırk Yaş Arası Kişilerde Dinî Hayat ile Psiko-Sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EK

EK-1: MÜLAKAT FORMU

1. Yaşınız?
2. Medeni durumunuz?
3. Eğitim durumunuz?
4. Mesleğiniz?
5. Gelir durumunuz nasıldır? (Yüksek, orta, düşük)
6. Hayatınızın çoğunu nerede geçirdiniz?(Köy-kasaba-ilçe-il-yurtdışı)
7. Televizyon, internet, gazete ve dergiler hayatınızda ne ölçüde yer alır, hangi amaçlarla kullanırsınız?

İNANÇ BOYUTU

8. Dinî tasavvurunuz nasıldır? (Allah cennet cehennem ile ilgili)
9. Allah'ın varlığına inanma durumunuz nedir? (Kesinlikle inanır mısınız? Dinî inancınızda şüphe yaşadığınız zamanlar olur mu ?) (Allah var mıdır?)
10. Dinî inanç ve kanaatleriniz üzerinde etkili olan faktörler (kişiler) nelerdir? (Ebeveyn, arkadaşlar, din adamları, öğretmenler, akrabalar)
11. Sizi Allah'a inanmaya iten etkenler nelerdir? (Modelden öğrenmek (taklid), güçsüzlük ve çaresizlik, bir varlığa bağlanma ihtiyacı, akıl yürütme ve zihinsel tatmin, korku, ölümsüzlük arzusu, suçluluk ve günahkarlık duygusu)
12. Ölüm ve sonrası (Ahiret) ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Ahireti (cennet ve cehennemi) düşünmek sizde korku ya da motivasyon meydana getirir mi?
13. Kadere inanıyor musunuz? Yoksa yaşadıklarınızı tesadüf olarak mı görürsünüz?
14. Günlük hayatta karşılaşılan problemlerle ilgili çevrenizdeki halk inanış ve uygulamaları nelerdir? Siz bu uygulamaları doğru buluyor musunuz? İnandığınız ve tecrübe ettiğiniz halk inanışlar nelerdir? Kısaca bahseder misiniz?

1. () Ölen kişinin ardından hatim indirme ve mevlit okuma
2. () Nazar değen kişiye kurşun döktürme, nazar boncuğu takma
3. () Fal bakmak ya da baktırma

4. () Kabirlere kurban adama, mum yakma
5. () Türbelerde mum yakma, çaput bağlama, taş yapıştırma, adak adama
6. () Herhangi bir şeyi uğurlu ya da uğursuz sayma
7. () Okuyucuya gitme, muska yazdırmak, büyü yaptırma
8. () Başka

15. Size göre dindarlık nedir? Dindar kişi kimdir? Dindarlığın göstergeleri nelerdir? Dindarlık bakımından kendinizi hangi kategoride değerlendiriyorsunuz? (biraz dindar, dindar, çok dindar)

İBADET BOYUTU

16. İbadetlerinizi İbadethanede yapar mısınız? Evde yaptığınız ibadetten farklı hisseder misiniz?
17. Şartlar engellemediği sürece, her gün 5 vakit namazınızı kılar mısınız? Size göre oruç nedir?
18. Şartlar engellemediği sürece Ramazan ayında oruç tutar mısınız?
19. İncancınızla ilgili kitap (Kur'an-ı Kerim) okur musunuz?

TECRÜBE BOYUTU

20. Namazla ilgili hisleriniz nelerdir, kılmadığınızda ve kıldığınızda neler hissedersiniz?
21. Ezan, dua veya ayet gibi dinî okumaları dinlediğinizde neler hissedersiniz?
22. Dinle ilişkileriniz yönünden nasıl bir aile yapısında yetiştiniz? (Dine karşı ilgisiz, biraz ilgili, ilgili, çok ilgili)

BİLGİ BOYUTU

23. Yeterli dinî bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? Dinî konulardaki bilgi eksiklikleriniz inancınızı sorgulamanıza sebep olur mu?
24. Dinî metinleri, Kur'an-ı Kerim Meali, Hadis, İlmihal, Tefsiri ne sıklıkla okursunuz? Kur'an'ın Arapçası mı yoksa Mealini mi daha çok okumayı tercih edersiniz?
25. İslam'da kadın hakları nelerdir? Bu konuda bilginiz var mı? Dinimizde erkeğin kadına göre herhangi bir üstünlüğü söz konusu mudur? Kadınlar toplumda baskıya maruz kalıyorlar mı?
26. Başınıza gelen felaketlere tepkiniz ne olur ? (Sabreder misiniz ya da isyan eder misiniz)?
27. Allah'a çokça dua eder misiniz? Dualarınızda Allah'tan en çok neyi istersiniz?
28. Şükreder misiniz? Hangi sıklıkla şükredersiniz?

ETKİ BOYUTU

29. İbadetleri yapamıyorsanız sizce bunun sebebi aşağıdakilerden hangisidir? 1 () İbadetleri zor ve yorucu buluyorum 2 () Bilmediğim için yapamıyorum 3 () Tembellikten yapamıyorum 4 () içimden ibadet etmek gelmiyor. 5 () Başka.....
30. Dış görünüşünüz ve tavırlarınızda dinsel inançlarınızın etkisi var mıdır?
31. Örtülü müsünüz? Niçin Örtündünüz? Örtünmeniz, dinî inanç ve yönelimlerinizde ailenizin etkisi veya baskısı oldu mu?
32. Aile üyesi olmayan karşı cinsle fiziksel temastan (tokalaşmak vb.) kaçınırmısınız?
33. Yaşantınızın dinî değerlere uygun olup olmadığına dikkat eder misiniz? Bir sorunla karşılaştığınızda bu sorunu dinî inançlarınıza dayanarak çözmeye çalışırmısınız?
34. Eş seçiminde hangi ölçüleri dikkate alırsınız/aldınız? (Dindarlık, kişilik, aile yapısı, eğitim durumu, ekonomik durum, dış görünüş)

35. Aile içinde eşlerin birbirlerine karşı davranışlarının nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?
36. Kadının eğitim görmesinin ve çalışmasının gerekliliği hakkında ne düşünüyorsunuz?
37. Arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinizde dinin etkisi olur mu?
38. Sizce yaşamın anlamı nedir?

